

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MANİSA YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
BULUNAN KİRÂAT VE TECVİD YAZMALARI
(TESBİT-TASNİF VE DEĞERLENDİRME)**

İSA SARIKAYA

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Seyfullah EFE**

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Manisa Yazma Eser Kütüphanesi’nde Bulunan Kırâat ve Tecvid Yazmaları (Tesbit-Tasnif ve Değerlendirme)**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2019
İSA SARIKAYA
İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Kırâat ve Tecvid Yazmaları (Tesbit-Tasnif ve Değerlendirme)

İsa SARIKAYA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Programı

Bu çalışmamızda Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Kırâat'a dair 66, Tecvid ilmine dair de 50 eser ve bu eserlerin müellifleri tanıtılmıştır. Kütüphanede bulunan eserler İl Halk ve Akhisar Zeynelzâde olmak üzere iki koleksiyonda tasnif edilmiştir. Tezde katalog halinde eserlerin fiziki özellikleri belirtilirken *İl Halk* bölümü için *Hk*, *Akhisar Zeynelzade* bölümü için de *Ak Ze* kısaltmaları kullanılmıştır.

Çalışmamız, giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte çalışmanın konusu, amacı, yöntemi ve kaynakları ile ilgili tezimize dair genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Manisa YEK'te bulunan Kırâat yazmaları, tahkik edilmemiş olan ve tahkik edilmiş olan şeklinde, iki genel başlık ve farklı alt başlıklar altında tanıtılmıştır. İkinci bölümde önce Tecvid ilmine dair açıklamalarda bulunulmuş, ardından da Manisa YEK'te bulunan Tecvid yazmaları, tahkik edilmemiş olan ve tahkik edilmiş olan şeklinde iki genel başlık ve farklı alt başlıklar altında istifadeye sunulmuştur.

Bugüne kadar henüz tahkik edilmemiş olan eserlerin tanıtımı detaylıca yapılmış olup, müellifi bilinen eserlerin, müellifleri hakkında da kısaca bilgiler verilmiştir. Çalışılmış olan eserlerde ise eserin fiziki özellikleri, çalışıldığı üniversite, basılmışsa basıldığı yer, tarih vb. bilgileri belirtilmiştir.

Çalışmamız, esere dair genel değerlendirme ve tavsiyeler içeren sonuç kısmıyla son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Kıraat, Tecvid, Nüsha, Varak.

ABSTRACT
Master's Thesis
Qiraat and Tajweed Manuscripts in the Manisa Manuscript Library
(Detection-Classification and Evaluation)
İSA SARIKAYA

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Commentary Program

In this study, there are 66 works related to Qiraat that located in Manisa Manuscript Library and 50 works related to the science of Tajweed and the authors of these works were acquainted. The works in the library were classified in two collections: İl Halk and Akhisar Zeynelzâde. In the thesis, the physical properties of the works in the catalog, while the Provincial People's section for the Hk, Akhisar Zeynelzade section is used for the abbreviations Ak Ze.

Our study consists of an introduction two main sections and results. In the introduction, general information about the subject, purpose, method and resources of the study is given.

In the first part, in Manisa YEK were presented under two main headings and different sub-headings. In the second chapter, in Manisa YEK were presented under two main titles and different sub-headings as unedited and studied.

The presentation of the works, which have not yet been determined, has been made in detail and brief information about the authors of the known works is given. In the works, the physical properties of the work, the university where it was studied, the location where it was published, the date, and so on. information is indicated.

Our study concludes with the conclusion section which contains general evaluation and recommendations about the work.

Keywords: Manisa Manuscript Library, Qiraat, Tajweed, Copy, Waraq.

**MANİSA YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN
KIRAÂT VE TECVİD YAZMALARI**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
KİRÂAT YAZMALARI**

1.1. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMAMIŞ OLAN ESERLER	6
1.1.1. Müellifi Belli Olan Eserler	6
1.1.1.1. Câmiu'r-Rivâyât fi's-Seb'i'l-Kırâât	6
1.1.1.2. İfrâdü's-Sülüsi'z-Zâide ale'l-Kırâati's-Seb'	10
1.1.1.3. İzhâru'l-Meânî fi Şerhi Hırzi'l-Emânî	14
1.1.1.4. Kitâbü'l-Lâmiyye fi Kırâati Ebî Amr	17
1.1.1.5. Kavâidü'l-Kur'ân	20
1.1.1.6. Keşfü'l-Meânî fi Şerhi Hırzi'l-Emânî	22
1.1.1.7. Mebleğu'l-Emân	26
1.1.1.8. Nihâyetü Kırâati Tezkiyeti Hâfızı'l-Kur'ân	28
1.1.1.9. Risale-i Verşiyye	30
1.1.1.10. Setaâtü Lemeâti Envâri Ziyâ'i'l-Fecr fi Şerhi Kitâbi Tayyibeti'n-Neşr	33
1.1.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler	36
1.1.2.1. Fuyûz fi'l-Kırâa	36

1.1.2.2. Kırâatü Âsım alâ Rivâyeti Hafs	37
1.1.2.3. Kırâatü Ebî Amr fî Rivâyeti's-Sûsî	39
1.1.2.4. Kırâatü Nâfî'i'l-Medenî	40
1.1.2.5. Kitâbu'l-Kırâa	42
1.1.2.6. Kitâbu't-Tecvîd	43
1.1.2.7. el-Kitâb fî'l-Kırâati's-Seb	46
1.1.2.8. Risâle der Beyân-ı Kırâati Ebû Amr	47
1.1.2.9. Risâle der Beyân-ı Kırâati İbn Kesîr	49
1.1.2.10. Risâle der Beyân-ı Kırâati'l-Kisâî	50
1.1.2.11. Risâle fî Beyâni İdgâmi's-Sûsî fî Külli's-Sûre	51
1.1.2.12. Risâle fî Kavâ'id-i Resm-i Hatt-ı Emîri'l-Mü'minîn	52
1.1.2.13. Resm fî Osmânî'l-Kitâb	54
1.1.2.14. Şerhu Nazm-i Resmi'l-Hemze	55
1.1.2.15. Vakfu Hamza ve Hişâm	57
1.2. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMIŞ OLAN ESERLER	59
1.2.1. İbn Cezerî'ye ait Eserler	59
1.2.1.1. ed-Dürretü'l-Mudîetü fî'l-Kırâati's-Selâseti'l-Mardıyye	59
1.2.1.2. en-Neşr fî'l-Kırâati'l-'Aşr	61
1.2.1.3. Nihâyetü'l-Berara fî'l-Kırâati's-Selâseti'z-Zâideti ale'l-Aşere	64
1.2.1.5. Takrîbü'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr	66
1.2.1.6. Tayyibetü'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr	68
1.2.2. İbn Cezerî'nin Eserleri Üzerine Yapılmış Şerhler	70
1.2.2.1. Hallü Mücmelâti't-Tayyibe	70
1.2.2.2. Keşfü'l-Esrâr an Kırâati'l-Eimmeti'l-Ahyâr	71
1.2.2.3. Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr	72
1.2.3. Kâsım b. Firrûh eş-Şâtıbî'ye Ait Eserler	73
1.2.3.1. Akîletü Etrâbi'l-Kasâ'id fî Esne'l-Makâsîd	73
1.2.3.2. Hırzû'l-Emânî ve Vechu't-Tehânî	76
1.2.4. Kâsım b. Firrûh eş-Şâtıbî'nin Eserlerine Dair Şerhler	83
1.2.4.1. İbrâzü'l-Meânî min Hırzi'l-Emânî	83
1.2.4.2. Kenzü'l-Me'ânî fî Şerhi Hırzi'l-Emânî	87
1.2.4.3. Kenzü'l-Me'ânî fî Şerhi Hırzi'l-Emânî	89

1.2.4.4. Sirâcü'l-Kârii'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-Mukrii'l-Müntehî	93
1.2.5. Diğer Kıraat Eserleri	96
1.2.5.1. el-Budûru'z-Zâhire fî'l-Kırâati'l-'Aşri'l-Mütevâtire	96
1.2.5.2. el-Cevâhiru'l -Mükellele Limen Râme't-Turuka'l-Mükemmele	98
1. 2.5.3.Dürü'l-Efkâr li-Men Kâne fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Aşere Seyyâr	99
1.2.5.4. Garâibü'l-Kırâât	100
1.2.5.5. el-Gâye fî'l-Kırâati'l-Aşr	101
1.2.5.6. Hısnü'l-Kârî fî İhtilâfi'l-Mekârî	102
1.2.5.7. el-Hidâye fî'l-Kırâât	105
1.2.5.8. el-İfâdetü'l-Muknia fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Erbea	105
1.2.5.9. İthâfü Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırâati'l-Erbeati Aşer	106
1.2.5.10. el-İ'tilâf fî Vücûhi'l-İhtilâf	108
1.2.5.11.Kurretü'l-Ayn fî'l-Feth ve'l-İmâle Beyne'l-Lafzeyn	110
1.2.5.12.el-Muhteseb fî Tebyîni Vücûhi Şevâzzi'l-Kırâa ve'l-Îzâhi anhâ	111
1.2.5.13. Mukaddime fî Mezâhibi Kurrâi'l-Erbea	112
1.2.5.14.el-Mükerrer fîmâ Tevâtera mine'l-Kırâati's-Seb'ı ve Teharrar	113
1.2.5.15. Risâle fî Beyâni Kırâati's-Seb' ve'l-Aşr	115
1.2.5.16. Risâle fî Beyâni Merâtibi'l-Meddât	116
1.2.5.17. Risâle fî Tahkîki Ba'dı Vucûhi'l-Kırâât fî's-Şâtibiyye	117
1.2.5.18. Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât min Tarîki Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr	118
1.2.5.19. Tehzîbü'l-Kırâât	120
1.2.5.20. Temrînü't-Talebeti'l-Berarati'l-Hiyera fî Vucûhi Kırâati'l-Eimmeti'l-Aşere	121
1.2.5.21. et-Teysîr fî'l-Kırâati's-Seb'	122
1.2.5.22. Tuhfetü'l-Enâm fî'l-Vakf ale'l-Hemze li Hamza ve Hişâm	126
1.2.5.23. Şerhu İfâdeti'l-Muknia fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Erbea	128
1.2.5.24. el-Unvân fî'l-Kırâati's-Seb'	128
1.2.5.25. Zübdetü'l-İrfân fî Vucûhi'l-Kur'ân	130

İKİNCİ BÖLÜM

TECVİD YAZMALARI

2.1. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMAMIŞ OLAN TECVİD YAZMALARI	133
2.1.1. MÜELLİFİ BELLİ OLAN ESERLER	133
2.1.1.1. Cevâhiru'l-İkyân fî Şerhi Umdeti'l-İrfân	133
2.1.1.2. İlm-i Kırâât	137
2.1.1.3. İrşâdü'l-İbâd ilâ Tashîhi'd-Dâd	139
2.1.1.4. el-İtkân fî Muhkemi Tecvîdi'l-Kur'ân	142
2.1.1.5. Risâle fî Beyâni Vücûbi Kırâati'l-Kur'ân bi't-Tecvîd	144
2.1.1.6. Risâle fî Hakkı'd-Dâd	146
2.1.1.7. Risâle fî'd-Dâd	147
2.1.1.8. Risâle-i Tecvîd	149
2.1.1.9. Risâle fî't-Tecvîd	151
2.1.1.10. Seyf-i Meslûl alâ Men Yûnkiru'l-Menkûl	155
2.1.1.11. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye	157
2.1.1.12. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye	160
2.1.1.13. Terceme-i Saçaklızâde	162
2.1.1.14. Urcûze fî'z-Zâ ve'd-Dâd	165
2.1.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler	167
2.1.2.1. Kavâid-i Kırâet-i Fâtiha	167
2.1.2.2. Kavâidü'l-Kur'ân	168
2.1.2.3. Kavâid-i Kur'ân	170
2.1.2.5. Kitâbü't-Tecvîd	174
2.1.2.6. Kitâbü Tecvîd fî Kelâmi Kur'âni'l-Mecîd	177
2.1.2.7. Manzûmetü't-Tecvîd	179
2.1.2.8. Mehâricü'l-Hurûf	180
2.1.2.9. Risâle-i Tecvîd	182
2.1.2.10. Risâle fî Beyâni't-Tekbîrât fî Evâhiri's-Suver	183
2.1.2.11. Risâle fî Kifâyeti'l-Kur'ân	184
2.1.2.12. Risâletü't-Tecvîd	185
2.1.2.13. Risâletü't-Tecvîd	187

2.1.2.14. Risâletü't-Tecvîd	189
2.1.2.15. Tecvîdü'l-Kur'ân	191
2.1.2.16. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye	193
2.1.2.17. Vakfu'l-Kur'âni'l-Kerîm	195
2.2. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMIŞ OLAN TECVİD YAZMALARI	197
2.2.1. İbn Cezerî'nin Mukadime'si ve Şerhleri	197
2.2.1.1. el-Mukaddimetü'l-Cezeriyye	197
2.2.1.2. el-Cevâhiru'l-Mudiyye ale'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye	205
2.2.1.3. ed-Dekâiku'l-Muhkeme fî Şerhi'l-Mukaddime	206
2.2.1.4. el-Fevâidü's-Sirriyye fî Şerhi'l-Cezeriyye	207
2.2.1.5. el-Havâşi'l-Müfehhome fî Şerhi'l-Mukaddime	208
2.2.1.6. el-Minahu'l-Fikriyye fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye	210
2.2.1.7. en-Nüketü'l-Levzei'yye alâ Şerhi'l-Cezeriyye	212
2.2.1.8. Şerhu Mukaddimeti'l-Cezeriyye	213
2.2.2. Diğer Tecvid Eserleri	216
2.2.2.1. Buğyetü'l-Fesâd bi'l-İbtidâi bi'd-Dâd	216
2.2.2.2. Buğyetü'l-Murtâd li-Tashîhi'd-Dâd	217
2.2.2.3. Cühdü'l-Mukill	219
2.2.2.4. Dürrü'l-Yetîm	220
2.2.2.5. el-İktidâ fî Ma'rifeti'l-Vakf ve'l-İbtidâ	224
2.2.2.6. el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye fî'l-Kırâât	225
2.2.2.7. Kitâbü'l-Vakf ve'l-İbtidâ	226
2.2.2.8. Reddü'l-İlhâd fî'n-Nutki bi'd-Dâd	228
2.2.2.9. Risâle fî Beyâni Mahreci'd-Dâd ve'z-Zâ	229
2.2.2.10. Şerhü Dürri'l-Yetîm	231
SONUÇ	236
KAYNAKÇA	238

KISALTMALAR

b.	bin-binti
bkz.	bakınız
bty	basım tarihi yok
byy	basım yeri yok
çev.	çeviren
der.	derleyen
h.	hicrî
haz.	hazırlayan
Hz.	hazreti
m.	mîlâdî
ö.	ölüm tarihi
r.a.	radıyallâhu anhü
s.	sayfa
(sav)	sallallâhu aleyhi ve sellem
ss.	sayfalar arası
thk.	tahkik eden
TYEK	Türkiye Yazma Eserler Kurumu
vb.	ve benzeri-ve bazıları
vr.	varak
YEK	Yazma Eser Kütüphanesi

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Amacı, Yöntemi ve Kaynakları

Türk İslam kültürünün günümüze aktarılmasında yazılı eserlerin büyük katkısı olmuştur. “Elle yazılan kitap” anlamına gelen yazma eserler,¹ yazıldığı dönemin bilimsel gelişmişliğine ışık tutan hazinelerdir. İslam’da yazma eser geleneği ilk olarak, Hz. Peygamber’e indirilen Kur’ân vahyinin yazıya geçirilmesi ile başlamıştır.² Daha sonra Hz. Peygamber, nazil olan ayetlerle birlikte kendi sözlerinin de yazılmasına müsaade etmiştir.³ Bu yazmalar, İslamî yazma eser kültürünün ilk örnekleridir.

Hız. Peygamber’in vefatından sonra yazma eser geleneği; Hız. Ebu Bekir döneminde, Kur’ân’ın cem edilmesi,⁴ Hız. Osman döneminde de Mushaf’ın istinsah edilmesiyle devam etmiştir. İstinsah edilen nüshalardan biri Medine’de bırakılmış, diğer nüshalar da farklı İslam beldelerine gönderilmiştir.⁵ Başlangıcı bu şekilde olan

¹ Bkz: Süleyman Mollaibrahimoğlu, **Yazma Eserler Terminolojisi**, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 17. Nurdoğan Türk, “Tire Necip Paşa Kütüphanesi’ndeki Tefsire Dair Yazma Eserler -I- (Necip Paşa Kısım)”, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2014/3, Cilt: 3, Sayı: 5, s. 155.

² Rasûlullah (sav) nübüvvetin ilk yıllarında –kendi sözlerinin ayetlerle karışır endişesiyle- sadece ayetlerin yazılmasını istemiştir. Geniş bilgi ve değerlendirmeler için bkz: Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, **Müsned**, thk. Şuayb el-Arnâvud ve Adil Mürşid, Müessesetü’r-Risale, byy, 2001, Cilt: 17, s. 149, 250-251, 443; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahmân, **Süneni Dârimî**, thk: Nebîl Haşim el-Ğammerî, 1. Baskı, Dâru’l-Beşâir, Beyrut, 2013, Cilt: 1, s. 183; Müslim b. Haccac Ebu’l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nîsâbü’rî, **el-Müsnedü’s-Sahîh**, thk: Muhammed Fuat Abdulbaki, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, bty, Zühûd, 72; AhmetYücel, **Hadis Tarihi**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 23; ilk dönem yazılı metin için Ömer (r.a.)’ın Müslüman olmasına vesile olan, kardeşi Fâtıma’nın evinde bulduğu ayetleri zikretmek mümkündür. Bkz: Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2003, Cilt: 1, ss. 105-106; ilgili rivayetin değerlendirilmesine dair bkz: Muhammed Hamidullah, **Kur’ân’ı Kerim Tarihi**, Çev: Abdülaziz Hatip ve Mahmut Kanık, 2. Baskı, Beyan Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 40-41; Ziya Şen, **Kur’ân’ın Metinleşme Süreci**, 2. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 67-68.

³ Mennâu’l-Kattân, **Mebâhis fî Ulûmi’l-Kur’ân**, 2. Baskı, Mektebetü’r-Risâle, Beyrut, 2016, (**Mebâhis**), ss. 130-132. Muhsin Demirci, **Tefsirde Metodolojik Sorunlar**, 1. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 44-48; Ömer Pakiş, **Kur’ân Tarihi**, Kitâbî Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 138-140.

⁴ Muhammed Abdülazim Zürkânî, **Menâhilü’l-İrfân fî Ulûmi’l-Ku’ân**, 3. Baskı, Matbaatü İsa el-Bâbî el-Halebî ve Şerikâhü, byy, bty. Cilt: 1, ss. 369-370; Ahmet b. Mustafa Taşköprizâde, **Miftâhu’s-Seâde ve Misbâhu’s-Siyâde**, 1. Baskı, Dâru’l-Kütübi’l-İmiyye, Beyrut, 1985, Cilt: 2, s. 6.

⁵ Zürkânî, Cilt: 1, s. 30; Bu nüshaların günümüze ulaşip ulaşmadığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Muhammed Hamidullah bu nüshaların, Topkapı’da, Taşkent’te ve Londra’da olduğunu kabul eder. Konuyla ilgili araştırmalar yapan Tayyar Altıkulaç ise bu nüshaların hiçbirinin günümüze ulaşmadığını söylemektedir. Bkz: Hamidullah, **Kur’ân’ı Kerim Tarihi**, s. 94.

İslamî yazma eser literatürü, matbaa kullanımının yaygınlaştığı zamana kadar devam etmiştir.⁶

Osmanlı ve Selçuklu dönemleri İslâmî ilimlerin gelişimi için önemli bir zaman dilimi olmuştur. Bu süreçte yazılan eserler ve yapılan ilmî faaliyetler zirve noktasına ulaşmıştır. Osmanlı topraklarında inşa edilen kütüphaneler, bunun en bariz örneğidir. Osmanlı'da ilim merkezleri olarak kabul edilen İstanbul, Bursa, Halep, Konya vb. yerlerde ilmî istinsah kültürü gelişmiştir. Osmanlı'da müellif, şarih ve muhaşşîlerin kaleme aldığı nadide eserler, hattatların elleriyle bir sanat eserine dönüşmüştür. Bu kültürel mirasımızın bir kısmı ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşan eserler ise özel kütüphanelerde, vakıf kurumlarında ve camilerde muhafaza edilmiştir. Bu eserler Cumhuriyet'ten sonra illerde bulunan yazma eser kütüphanelerinde kayıt altına alınmıştır.⁷

Tezimizde, sekiz bin yüz elli dokuz adet yazma esere ev sahipliği yapan Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki, Kırâat ve Tecvid eserleri ile müelliflerini tanıtacağız.

Tezimizin temel amacı, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Kırâat ve Tecvid ile ilgili eserlerin tanıtılmasıdır. Bu çalışmayla Osmanlı döneminde Manisa ve çevresinde Kırâat ve Tecvid alanında kaleme alınan eserleri ortaya koyarak, sistemli bir kataloglama amaçlanmaktadır. Ayrıca yazma eserlere ulaşma konusunda bir bilinç oluşturup bu değerli mirasa sahip çıkmak ve Türkiye'de yazma eser çalışmalarına bir katkı sağlamak da amaçlarımız arasındadır.

Tezimizde Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Kırâat ve Tecvid ile ilgili eserleri tanıtacağımız için, öncelikle Manisa YEK'in ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu'nun kataloğundan bu sahaya giren eserlerin taramasını yaptık. Eser ve müellifleri üzerinden yaptığımız taramada toplam 116 esere ulaştık. Bu sayı birden fazla nüshası bulunan eserlerle birlikte toplamda 261 adettir. Eser ve müellife dair ilk

⁶ Kur'ân'ın Cem'i ve İstinsahı için bkz: Şaban Muhammed İsmail Osman, **Resmü'l-Mushaf ve Dabtühû**, 2. Baskı, Dâru's-Selâm, Kahire, 2001, ss. 11-21; Mennâu'l-Kattân, **Mebâhis**, ss. 132-136; Demirci, **Tefsirde Metodolojik Sorunlar**, ss. 62-64; Mehmet Ali Sarı, **Kur'ân'ı Kerim'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 98-99.

⁷ Kültür ve Turizm bakanlığına bağlı olan bu kütüphaneler, Ankara, İstanbul ve Konya merkezlerine bağlı olup, toplamda 15 tanedir. Manisa Yazma Eser Kütüphanesi de bu kütüphanelerden biri olup, Konya bölge kütüphanesine bağlı olarak Manisa Şehzadeler ilçesi, Sakarya Mahallesi, 1103. Sk. No:4, 45020 numaralı adreste bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: **Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun**, Kanun Numarası: 6093 Kabul Tarihi: 28/12/2010, Yayımlandığı Tarih: 30/12/2010 Sayı: 27801.

geçtiği yerde kısa ve öz bilgiler verdik. Çalışmamız esnasında bazen Tüyatok'ta ve Kütüphane kayıtlarında verilen bilgilerde bazı hataların olduğunu gördük. Çalışmamızda tesbit ettiğimiz hataları düzeltip, dipnotta bu hataları gösterdik. Yaklaşık dokuz ay süren eserleri tesbit çalışmamız neticesinde ilk olarak seksen adet esere ulaştık. Eserleri çalıştığımız süre zarfında yeni eserler bulduk ve eser sayısı toplamda 116'ya ulaştı.

Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki eserleri çalışmamızın sebebi, Kırâat ve Tecvid literatürünün tanınmamış eserlerini okuyucuya sunmak ve Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nin ilmî çalışmalar yapan araştırmacılar için önemini vurgulamaktır. Bizden önceki müelliflerin eserlerini tanımak ve onlardan istifade etmek, çalışmalarımızın değerini arttıracaktır.

Çalışmamızın yaklaşık olarak yarısını matbu ya da yüksek lisans-doktora tezi olarak tahkik edilmiş eserler kapsamaktadır. Bu eserleri çalışmamıza dâhil etmemizin birden fazla sebebi olmakla birlikte bunlardan ikisini burada zikretmemiz mümkündür. Birinci sebep, birçok tahkik çalışmasında, tahkik edilen eserin Manisa YEK'te bulunan yazmasının görülmemiş olmasıdır. İkincisi ise nüsha farklılıklarını değerlendirmek isteyen araştırmacıların, ellerinde bulunan eserle, bilgilerini sunduğumuz nüshanın yazmasını karşılaştırarak, eser hakkında daha fazla ve doğru bilgiye sahip olmasıdır.

Kırâat ve Tecvid'e dair incelediğimiz matbu olmayan eserleri altı başlıkta ele aldık. Birinci başlıkta müellifin hayatını tanıtip eserlerini belirttik. İkinci başlıkta tablo halinde eserin Manisa YEK'te bulunan fiziki özelliklerini belirttik. Üçüncü başlıkta eserin mukaddimesinin bilgi verici nitelikte olan satırlarını orijinal haliyle yazdık. Dördüncü başlıkta eserin içeriği, metodu, konu başlıkları ve başlıkların varak numaralarını yazdık. Beşinci başlıkta, varsa eserin orijinali ve Türkçesi ile ferağ kaydını belirttik.⁸ Son olarak da eserin Manisa YEK'te bulunan diğer nüshalarının fiziki özelliklerini tablo halinde tanıttık. Tablonun altında da vakıf,⁹ temellük¹⁰ ve ferağ kaydı gibi bilgileri belirttik. Nüshanın birden fazla olması durumunda

⁸ Yazma eserin sonunda bulunan ve müellif adı, eserin yazıldığı yer, tarih, müstensih adı, istinsah tarihi, istinsah yeri vb. bilgilerin bulunduğu kısım. Detaylı bilgi için bkz: Mollaibrahimoğlu, s. 36.

⁹ Mollaibrahimoğlu, s. 37. Eserin kim tarafından, nereye vakfedildiğine dair verilen bilgi olup, bazen de mühür şeklindedir. Çalışmamıza konu olan nüshalarda vakıf mühürleri çokça bulunmaktadır.

¹⁰ Mollaibrahimoğlu, s. 36.

incelenecek nüsha seçimi yaparken, sırasıyla; nüshanın müellif nüshası olması, istinsah tarihinin eski olması, yazısının güzel olması ve yazı hatalarının az olması gibi hususları göz önünde bulundurduk.

Hakkında çalışma yapılmış olan eserlerin tanıtımını ise dört başlıkta yaptık. İlk başlıkta müellife dair yalnızca isim ve vefat bilgisini verdik. İkinci başlıkta eserin tablo halinde fiziki durumunu, üçüncü başlıkta önce eserin içeriğine dair kısa bir bilgi verip ardından da eserin tahkik edilmiş olması sebebiyle, tahkik eden, tahkik yeri, yayınlanmışsa yayınlanma yeri, tarihi vb. özelliklerini tanıttık. Eseri tanıttığımız dördüncü başlıkta, ferağ kaydının Türkçe tanıtımını, beşinci başlıkta da, varsa eserin diğer nüshalarını ve her nüshanın altında da o nüshaya ait ferağ, vakıf ve temellük kaydı gibi bilgileri belirttik. Hakkında çalışma yapılmış olan eserlerin orijinal giriş kısımlarını, eser matbu olarak bulunduğu ve tezin hacmini genişletmemesi için çalışmamıza almadık.

Çalışmamız esnasında, gerekli açıklamalarda bulunmamız gereken terimsel sözcükler için başvurduğumuz kaynaklar öncelikle, ilk dönem sözlükleri olmuştur. Tezimiz eser ve müellif tanıtımı olacağı için, tabakat ve terâcim kitapları da kaynaklarımız arasında yer almıştır. Eserleri tanıtırken okuyucular tarafından bilinemeyecek olan bazı kavramlar için açıklama yapmak üzere klasik Kırâat ve Tecvid eserleriyle birlikte günümüzde yazılmış Kırâat ve Tecvid eserlerinden de istifade ettik. Son olarak nüshaların zahriyelerinde¹¹ ya da eserlerin giriş sayfalarında bulunan ayet ve hadislerin kaynaklarını belirtmek için klasik tefsir ve hadis kaynaklarından da istifade ettik.

¹¹ Eserin başlangıcından önceki ilk sayfa olup nüshanın kapağının iç kısmıdır. Bu sayfada müellif, müstensih, eser adı, temellük ve vakıf kaydı gibi bilgiler bulunmaktadır. Bkz: Mollaibrahimoğlu, s. 48.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT YAZMALARI

Kırâat kelimesi, okumak anlamına gelen “k-r-e” (ق - ر - ا) kök fiilinden türemiş semâî bir mastardır. Çoğulu “Kırâât” (القرارات) şeklindedir. Bu fiil; sözlükte, kadının hayız görmesi ve hayızdan temizlenmesi, toplamak, bir şeyi başka bir şeye eklemek, katmak, okumak, telaffuz etmek, rüzgarın vaktinde esmesi, hamile kalmak ve doğum yapmak, geri dönmek, yaklaşmak, sona kalmak ve gecikmek gibi anlamlara gelir.¹²

Sözlüklerde Kırâat lafzının, nağmeli-nağmesiz, sesli-sessiz okumak, tilâvet etmek gibi anlamlara geldiği ve yine bu kelimedenden türeyen diğer bir isim olan “Kur’ân” mastarıyla aynı manayı taşıdığı da belirtilmiştir.¹³ Kur’ân-ı Kerim’de, “Kırâat” kelimesi aynı şekilde yer almazken “k-r-e”den türemiş fiil ve mastar kipleri birçok ayette geçmiştir.¹⁴

Bu bölümde, Kırâat’le ilgili eserlerin tanıtımı yapılacaktır. Kırâat’e dair eserler, iki genel başlık ve alt başlıklar altında incelenecektir. İlk başlık altında müellifi bilinen ve müellifi belli bilinmeyen şekilde iki başlıkta matbu olmayan 26 eser detaylıca incelenip istifadeye sunulmuştur. Eserler Türkçe alfabetik dizimine göre sıralanmıştır.

İkinci genel başlıkta ise matbu ya da tez olarak tahkik edilmiş olan 40 eser işlenecektir. Bu kısımda ilk olarak İbn Cezerî’ye ait eserler ve şerhleri, Kâsım b. Firrûh eş-Şâtîbî’nin eserleri ve eserlerine yapılan şerh çalışmaları tanıtılmıştır. Son olarak da matbu olan diğer Kırâat eserleri Türkçe alfabetik sıraya göre tanıtılmıştır.

¹² Fîrûzâbâdî, Mecdü’l-dîn Muhammed b. Yakup, **el-Kâmûsu’l-Muhît**, Müessetü’r-Risâle, Beyrut, 2015, s. 49; Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdilkadir er-Râzî, **Muhtâru’s-Sihâh**, thk: Mahmut Hâtîr, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1995, s. 560; Ebu’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Ragıb el-İsfehânî, **el-Müfredât fî Garîbi’l-Kur’ân**, thk: Safvan Adnan Dâvudî, Dâru’l-Kalem, Beyrut, h.1412, ss. 668-669.

¹³ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Ebu’l-Fadl Cemâlüddîn, **Lisanü’l-Arab**, 3. Baskı, Dâru Sâdır, Beyrut, h. 1414, Cilt: 1, ss. 128-133; Ayrıca bkz: İsmail Karaçam, **Kırâat İlminin Kur’ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklarına Etkisi**, s.73; Tetik, s.70; Muhsin Demirci, **Kur’ân Tarihi**, 5. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 181; Abdülhamit Birışık, **Kırâat İlmi ve Tarihi**, Bursa, Emin Yayınları, 2004, ss. 21-22; Yüksel, s. 29; Abdülhamit Birışık, “Kıraat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002, Cilt: 25, s. 426.

¹⁴ Bkz. el-Â’raf 7/204; el-İsra 17/14, 45, 182; el-Kıyâme 75/17; el-Alak 96/1, 3.

1.1. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMAMIŞ OLAN ESERLER

1.1.1. Müellifi Belli Olan Eserler

1.1.1.1. Câmiu'r-Rivâyât fi's-Seb'i'l-Kırâât¹⁵

1. Eserin Müellifi:

Eserin müellifi Ebû Mûsâ İsâ b. Yahyâ el-Medenî'dir. Müellif adı vr. 1b'de bulunmaktadır. Kaynaklarda müellife ve eserine dair bilgi bulamadık.

Müellifimiz meşhur Yedi Kırâat'i Şâtibiyye tariki üzerine okuduğunu ve hocası Abdülaziz b. Muhammed el-Ceberâtî'den Medine'de 670 ile 680 yılları arasında Kur'ân'ı Kerîm'i doksan altı kez hatmettiğini söylemektedir(vr. 2a). Bu tarihlerde müellifin öğrenci olduğunu varsaymamız durumunda vefatının h. 700 yılı civarı olduğunu söylememiz mümkündür. Müellifin *Câmiu'r-Rivâyât*'dan başka, *Ecvibe an Es'ileti Müşkilâti Kitâbü'l-Mesâbih fî'l-Hadîs*¹⁶ adlı hadis ilmine dair bir eseri daha bulunmaktadır.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4544	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü		Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: 135+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	195x115-130x65 mm		Varak:

¹⁵ Eserin adı kütüphane kayıtlarına "*Cem'u'r-Rivâye fî'l-Seb'i'l-Kırâa*" şeklinde hatalı kaydedilmiş olup, doğrusu nüshanın yanağında ve içerisinde bizim belittiğimiz şekilde yazılıdır.

¹⁶ Müellifin bu eseri, yazma olarak Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Haraçcioğlu Koleksiyonu'nda 16 Ha 239/2 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذى أنزل القرآن وجعله بينات من الهدى والفرقان... وصلى الله على نبينا محمد رسوله صاحب التبيان... قال العبد الفقير أبو موسى عيسى بن يحيى المدني غفر الله له ولوالديه ولمن علمه. وبعد: فاعلم إني رأيت القراء رحمهم الله تعالى قد ألفوا في القراءة كتباً جمة فمنهم من جمع الروايات العشر واختار خلف ومنهم من اقتصر على الروايات السبع وقصدوا بذلك حفظ روايات القرآن العظيم... وسميته جامع الروايات في السبع القراءات...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüşanın yanağında eser adı “*Câmiu’r-Rivâyât*” olarak kayıtlı olup, zahriyede de Hacı Eyüp adına vakıf kaydı bulunmaktadır.

Müellif eserin girişinde, hamdele ve salve faslından sonra, kendisinden önce birçok müellifin, Kıraat ilmini korumak amacıyla Kıraat’ı, yedili ve onlu tasniflere ayırarak eserler yazdıklarını söyler. Müellif seleflerinin bu çalışmalarıyla Allah’ın rızasını kazanmayı umduklarını belirtir. Kendisi de ahiret sevabı elde etmek ve selefi olan müelliflerin yolunu takip etmek için bu eseri kaleme aldığını söyler. (vr. 1b)

Müellif, kendisinden önceki Kıraat’çilerden –özellikle de *Şâtıbî*’den- istifade ederek bu eseri kaleme aldığını söyler. Konuları kısa ve anlaşılır olarak kaleme aldığını da belirtmektedir. (vr. 1b) Eser müellifin de belirttiği gibi kolay bir üslupla kaleme alınmış klasik bir Kıraat kitabıdır.

Müellif önce Yedi Kırâat imamının ikişer ravisiyle birlikte senetlerini zikretmekte, sonrasında Kırâat ilminin usûlüyle alakalı bazı konuları başlıklar altında ele almaktadır. Daha sonra sırayla surelerde geçen ferşü’l-hurûf¹⁷’u zikretmektedir. Müellif sure başlarında surenin kaç ayet ve kaç kelimeden oluştuğunu da belirtmektedir. Müellif eserde sıklıkla *Şâtıbî* ve *قال الحافظ* diyerek atıfta bulunduğu Ebû Amr ed-Dânî’den nakilde bulunmaktadır. Konu başlıklarını zikrettiğimiz takdirde eserin içeriği daha iyi anlaşılacaktır. Eserin konu başlıkları şu şekildedir:

¹⁷ Kur’ân’ı Kerîm kelimelerinde Kıraat imamlarının farklı okuyuşlarını belirtmek için kullanılan terim. Bkz: Ebu’l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ali en-Nüveyrî, **Şerhu Tayyibeti’n-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr**, thk: Mecdî Muhammed Sürûr Bâsellûm, 2. Baskı, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, 2009, Cilt: 2, s. 142; Abdülfettah b. Abdülğani b. Muhammed el-Kâdî, **el-Vâfi fi Şerhi’ş-Şâtıbiyyeti fi’l-Kırââti’s-Seb’**, 4. Baskı, Mektebetü’s-Sevâdî, byy, 1992, s. 199; Nihat Temel, **Kırâat ve Tecvîd İstılahları**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 2009, s. 51.

2b	¹⁸ باب أسماء الأئمة السبعة والناقلين عنهم وإسنادهم إلى رسول الله وتاريخ وفاة كل واحد منهم
10b	باب مخارج الحروف وصفاتها
12a	باب النون الساكنة والتنوين
13a	باب الإدغام الكبير
15a	باب إدغام الحرفين المتقاربين في كلمة وفي كلمتين
20a	باب ذكر هاء الكناية
21b	¹⁹ باب الإظهار والإدغام
23b	باب حروف قربت مخارجها
24a	باب الهمزتين في كلمة
27b	باب الهمزتين من كلمتين
29a	باب ذكر الهمزة المفردة
30b	باب نقل حركة الهمزة إلى الساكن قبلها
31a	باب وقف حمزة وهشام على الهمز
33a	باب المد والقصر
36a	باب الفتح والإمالة
39b	باب مذهب الكسائي في إمالة تاء التانيث في الوقف
40b	²⁰ باب مذهب ورش في الراءات
41b	²¹ باب ذكر اللامات

¹⁸ Müellif bu başlık altında yaklaşık on varakta Kırâat imamlarının ravileriyle birlikte senetlerini ve vefat tarihlerini açıklamaktadır.

¹⁹ Bu başlıktan sonra 'bab' başlıklarının arasında 'fasıl' adıyla alt başlıklar bulunmaktadır.

²⁰ Verş Kırâat'inde ر harfinin saKin yâ'dan ve kesre harekeli bir harften sonra gelmesi durumunda ince okunmasıdır. Bkz: Dâni, **et-Teyâr**, ss. 55-56.

²¹ Bu başlık altında Verş Kırâat'inde ض ط ظ harflerinden sonra fethalı olan Lâm farfinin kalın okunması kuralı açıklanmaktadır. Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz: Osman b. Said b. Osman b.

44a	باب الوقف على رسم الخط
47a	باب مذهب حمزة في السكوت
47a	باب مذهبهم في الفتح والإسكان
50a	باب الياءات المحذوفات من الرسم
54a	باب الوقف والإبتداء مسجلا
59a	باب الإستعانة بالبسملة
60a	باب البسملة
62a	سورة أم القرآن
63b	باب فرش الحروف سورة البقرة
	...

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserde iki farklı ferağ kaydı bulunmaktadır:

تم هذا الكتاب بيد العبد الضعيف الراجي رحمة ربه محمد بن حضر غفرالله له ولوالديه وأحسن إليهما واليه

والسلام.

Yukarıdaki ferağ kaydından, -kütüphane kayıtlarında da adı geçmekte olan- Muhammed b. Hızır tarafından nüshanın yazıldığını öğrenmekteyiz. Bu şahıs müellifin öğrencisi olabileceği gibi sonraki yıllarda eseri teksir eden müstensihlerden biri de olabilir.

قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب الشريف ثلاث وثمانون وتسعمائة في شهر ذي الحجة المباركة في يوم

الثالث والعشرين.

Ömer Ebû Amr ed-Dânî, **et-Teysîr fi'l-Kırââtî's-Seb**, thk: Otto Pretzl, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1987, (**et-Teysîr**) s. 58; Şemseddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Cezerî ed-Dimeşkî eş-Şâfi, **en-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşr**, thk: eş-Şeyh Zekeriya Umeyrât, 4. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, (**en-Neşr**) Cilt: 2, ss. 83-85.

Bu ikinci ferağ kaydında ise herhangi bir isim belirtilmemekle birlikte bu nüshanın yazımının hicrî 983 yılı Zilhicce ayının 23. günü tamamlandığı bilgisi yer almaktadır. Ferağ kaydının bulunduğu sayfanın karşısında da Hacı Eyüp adına vakıf kaydı bulunmaktadır.

1.1.1.2. İfrâdü's-Sülûsi'z-Zâide ale'l-Kırâati's-Seb'

1. Eserin Müellifi:

Ebû Muhammed Şerefüddîn Sadaka b. Selâme b. Hüseyin el-Mesharâî, Şam yakınlarında bulunan Havran bölgesinde bulunan Ceydur'a bağlı Mesharâ köyünde 760 (m.1358) yılında doğmuştur.²² Gençliğinde Şam'a taşınan müellif Ceydûrî, Dimeşkî ve Darîr nisbeleriyle de anılmıştır²³ Şam'da bir süre İbn Cezerî'den Kiraat dersleri alan Mesharâî daha sonra ders almak için Bağdat'a ve Mısır'a gitti.²⁴ Mısır'da Tolunoğlu Camii imamı Şemsüddîn Ebu'l-Feth el-Askalânî'den *Şâtibiyye*'yi, Ebu'l-Hasan el-Hemedânî'den de Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr*'ini okudu.²⁵ Daha sonra Mısır'dan dönen müellif hayatının geri kalan kısmını Emeviyye Camii'nde Kiraat okutmak, öğrenci yetiştirmek ve eser telif etmekle geçirdi. Mesharâî 10 Cemâziyelevvel 825 (2 Mayıs 1422)'de Şam'da vefat etti ve Bâbüssağır Kabristanına defnedildi.²⁶

Müellife nisbet edilen eserler şunlardır: *et-Tetimme fî Kırâ'âti's-Selâseti'l-Eimme*, *et-Tetimmetü'n-Neyyire li kırâ'âti'l-Aşereve Şerhu Hirzi'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî*.²⁷

²² Zirikli, Cilt: 3, ss. 202-203; Kehhâle, Cilt: 5, s. 18.

²³ Bu nisbeler için bakınız 123a varak.

²⁴ Müellif İbn Cezerî'den ders almasıyla birlikte İbn Cezerî'nin çocuklarına da hocalık yapmıştır. Bkz: Muhammed b. Muhammed b. Yusuf Şemsüddîn Ebu'l-Hayr b. Cezerî, **Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ**, 1. Baskı, Mektebetü İbn Teymiye, byy, h.1351, (**Ğâyetü'n-Nihâye**) Cilt: 1, s. 336.

²⁵ Bkz: vr. 1b; ayrıca bkz: Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrrahman b. Muhammed Ebî Bekir b. Osman b. Muhammed es-Sehâvî, **ed-Dav'ü'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi'**, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, bty, (**Dav'ü'l-Lâmi'**) Cilt: 3, ss. 317-318.

²⁶ Adem Yerinde, "Mesharâî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, Cilt: 29, s. 304.

²⁷ Bu son eseri müellife Kehhâle nisbet etmektedir. Bkz: Kehhâle, Cilt: 5, s. 18.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 356	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: II+127+II
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	280x185-210x140 mm		Varak:

3. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام الأتمان الأكملان على محمد وآله وصحبه الطيبين الطاهرين أما بعد:
فإنه لما من الله عليّ بحفظ كتابه ومنّ عليّ حتى قرأته بالقراءات العشرة فرحلت في طلب القراءات إلى بغداد ومصر
فأخذت عن مشايخ البغداديين والمصريين والشّاميين فله الحمد والمثنة على ذلك فلما رأيت كتب القراءات العشرة
مبسوطة يحصل للناظر فيها ملل وقلق فقصدت أن أفرد الثلاثة الزائدة على السبعة من كتاب الإرشاد كنت قرأت
بالثلاثة منه ومن المستنير بالقاهرة المحروسة على شيخ الإمام العلامة شمس الدين أبي الفتح محمد الشهير بالعسقلاني
إمام جامع طولون أوغلي مشايخ غيره هذا أعلاهم سنداً، وأردت بهذا الأفراد أن أنفع نفسي ومن أراد النفع به ومن
الإخوان

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde 1221 tarihli Saruhanlı Osman Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet'e ait temellük kaydı bulunmaktadır. Müellifimiz, (hayatı bahsinde de değindiğimiz üzere) eserin girişinde Bağdat'ta ve Mısır'da farklı hocalardan Kıraat okuduğunu, edindiği bilgileri hem kendisi hem de bu ilmin meraklılarına fayda sağlaması için *Kitabül İrşâd*²⁸ ve *Müstenîr*²⁹ adlı eserlerden de yararlanarak yedi

²⁸Ebû Bekir Abdillâh b. Mansûr b. İmrân el-Vâsîfî (ö.593)'ye ait Kıraat kitabı.

²⁹Ebû Tahir Ahmed b. Ali Ubeydillâh b. Ömer b. Sevvâr el-Bağdâdî (ö.496)'ye ait Kıraat-ı Aşere'ye dair eser.

Kıraat'e ilave edilen Üç Kıraat imamının Kıraat'leri hakkında bu eseri kaleme aldığını belirtir.

Müellif eserde Kıraat-ı Aşere imamlarından Ebû Ca'fer el-Kârî (ö. 130/747-48), Ya'kub el-Hadramî (ö. 205/821) ve Halef b. Hişam (ö. 229/844)'ın Kıraat'ıyla ilgili, okuyuşlarında farklılık arz eden usûle ve pratiğe dair ihtilafları konu etmiştir.

Eserdeki konu başlıkları şu şekildedir:

3a	باب الإستعاذة
4a	باب البسملة
4b	سورة أم القرآن
6a	باب الإدغام الكبير في كلمة وفي كلمتين
6b	باب إدغام الحرفين المتقاربين في كلمة وفي كلمتين
7a	باب هاء الكناية
8a	باب المد والقصر
9b	باب الهمزتين من كلمة
11a	باب الهمزتين المتلاصقتين في كلمتين
11b	باب الهمز المفرد
12a	باب الهمز المتحرك
13b	باب نقل حركة الهمزة إلى الساكن قبلها
14a	باب السكت
15a	باب الوقف على الهمز المتحرك المتوسط والمتطرف
15a	باب الإدغام الصغير
17b	باب أحكام النون الساكنة والتنوين
20b	باب الفتح والإمالة وبين اللفظين

24a	باب الوقف على هاء التأنيث التي في الوصل تا وفي الوقف ها
24b	باب مذاهبهم في تفخيم الرءاء وترقيقها
25a	باب اللّامات
26a	باب حكم الوقف على أواخر الكلم
28a	باب حكم الوقف على مرسوم الخط
29b	باب فرش الحروف سورة البقرة
122b	باب التكبير ³⁰

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin sonunda iki farklı ferağ kaydı bulunmaktadır. İlk ferağ kaydı müellife ait olup şu şekildedir:

ووافق الفراغ من تأليف مؤلفه صدقه ابن سلامه بن حسين بن بدران ابن ابراهيم الضرير المسحراني³¹ وهي قرية من قرى دمشق بالجيدور يوم الإثنين سابع شهر ربيع الأول سنة خمس وتسعين وسبعمائة بالمدرسة التي أنشأها شيخنا... ابن الجزري.

Yukarıdaki ferağ kaydından müellifin bu eseri 795 Rebiülevvel ayının yedinci gününe denk gelen pazartesi günü, Şam'da İbn Cezerî'nin yaptırdığı medresede yazdığını (ya da öğrencilerine yazdırdığını) öğrenmekteyiz.

كتبه عن قلب فاترود قاصر العبد الضعيف الفقير الحفير إلى الله القدير الحافظ جمعه الغريب الرومي الأياث أوغلو خفف الله عليه غرته وسهّل كرتته وردّه الله إلى وطنه سالما غانما بلغه الله بالأمانى حامدا لله ومسلما ومصليا على نبيه وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه أجمعين. بعون الله وحسن توفيقه سنة سبع وعشرين وثمان مائة.

Yukarıdaki ikinci ferağ kaydından, elimizdeki nüshanın Ayasoğlu Rûmî tarafından 827 yılında istinsah edildiğini öğrenmekteyiz.

³⁰ Müellif surelerde geçen ferşü'l-hurûf'u bitirdikten sonra bu son başlık altında, üç müellife ait sure başlarında Eûzu-Besmele'nin ne şekillerde okunacağını açıklamaktadır.

³¹ Kaynaklarda 'Mesharâî' olarak geçen müellifin meşhur nisbesi ferağ kaydında 'Mesharânî' şeklinde kaydedilmiştir. Buradaki hata müstensihinden kaynaklanmaktadır.

1.1.1.3. İzhâru'l-Meânî fî Şerhi Hırzî'l-Emânî

1. Eserin Müellifi:

Lakabı Ebu'l-Müntehâ Şihâbüddin olan müellifimiz, Ahmed b. Mehmed Mağnisâvî'dir. Müellifimiz Manisalı olup doğum tarihi ve hayatına dair bilgi bulunmamaktadır. Müellifimizin h.1000 (m.1592) yılı civarında vefat ettiği bilinmektedir. *İzhâru'l-Meânî*'den başka; *Şerhu Fıkhı'l-Ekber* ve *Şerhu Kasîde-i Nûniyye*, adıyla iki kelam eseri vardır.³²

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 274	Satır Sayısı	21
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Karışık		Varak: 99
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	192x130-137x80 mm		Varak:

3. Eserin Başı:

بسم الله الذى لا يضر مع اسمه شئ فى الأرض ولا فى السماء. الرحمن الذى وسعت رحمته كل الأشياء.
الرحيم الذى يكتبها للمؤمنين فى يوم الحساب والجزاء. وبحمد الله الذى خلق الإنسان علمه البيان والأسماء. وأرسل
محمد إلى الثقلين بشيرا ونذيرا. وداعيا إلى الله بإذنه وسراجا منيرا. صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه وسلم تسليما
كثيرا. وحشرنا تحت لوائه يوما كبيرا. أما بعد فاسم هذا الكتاب إظهار المعانى فى شرح حرز الأمانى. جمعه أحمد بن

³² Bağdatlı, *Hediyetü'l-Ârifin*, Cilt: 1, s. 162; Zirikli, Cilt: 1, ss. 234-235; Kehhâle, Cilt: 2, s. 159; Akyüz, ss. 57-58. Müellifin Fıkh-ı Ekber Şerh'ini tahkik edip müellife dair bilgi veren Ahmed Haşim Rahim'in kullandığı kaynaklar ve verdiği bilgiler de bizim söylediklerimizden farksızdır. Bkz: Ahmed Haşim Rahim, “Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber li'l-İmâm Ebi'l-Müntehâ Ahmed b. Mehmed el-Mağnisâvî el-Hanefî (ö.1090) (Kısmü'l-İlâhiyyât)”, *el-Mu'temeru'l-İlmiyyü es-Sânî li Külliyyeti'l-Ulûmi'l-İslâmiyyeti, Ramâdî*, 2012/4/11-12, ss. 3014-3016.

محمد المغنساوي. غفر الله له وجميع المؤمنين أنه هو أرحم الراحمين. قال الشيخ الشاطبي رحمه الله تعالى وجمع بيننا وبينه في جنات الفردوس خالدين فيها أبدا إنه على كل شيء قدير وبالإجابة جدير...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın yanağında ve zahriyede *Şerhu Şâtıbiyye* olarak eserin adı bulunmaktadır. Eserin ilk sayfasında ve son sayfasında 1200 (m.1785) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf mührü vardır.

Müellif yukarıda verdiğimiz giriş ifadelerinde de, eserin adını ve kendi ismini açık olarak zikretmektedir.

Müellifimiz eserde, Kıraat ilminde bir umde olan Kâsım b. Firrûh eş-Şâtıbî'nin, bir Kıraat geleneğine de isim olan meşhur *Hırzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî* adlı eserini şerh etmektedir.³³ Elimizdeki nüshada şerh sadece usul kısmını kapsamakta, ferşü'l-hurûf kısmını ihtiva etmemektedir. Eserin yazımı, 977 yılı Şaban ayında (Ocak 1570) tamamlanmıştır. Eserdoksan beş varaktan müteşekkildir. 8b numaralı varağa kadar Arapça yazılmış olan eser, bundan sonra Osmanlıca kaleme alınmış olup bazı sayfalarda, satır kenarlarında Arapça açıklamalar yapılmıştır. Eserde beyitler zikredildikten sonra kelime kelime ele alınıp irab ve mana yönünden açıklanmıştır. Kitabın bölümleri *Hırzu'l-Emânî* ile aynıdır. Dolayısıyla mukaddime, usul ve ferşü'l-hurûf bölümlerinden oluşmakta, tekbir ve mehâricu'l-hurûf bölümleriyle son bulmaktadır.

Eserdeki konu başlıkları şu şekildedir:

20a	باب الإستعاذة
21b	باب البسملة
23b	سورة أم القرآن
25a	باب الإدغام الكبير

³³ Müellifin eseri, Şâtıbiyye olarak da bilinmektedir. Günümüz Kıraat öğretiminde iki metot takip edilmektedir. Birinci metot İstanbul Tarîki, ikinci metot Mısır (Şâtıbiyye) tariki'dir. Bkz: Birışık, ss. 153-154; Akdemir, **Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları**, ss.119-120.

28b	باب إدغام الحرفين المتقاربين في كلمة وفي كلمتين
33b	باب هاء الكناية
36b	باب المد والقصر
40b	باب الهمزتين في كلمة
45a	باب الهمزتين من كلمتين
47a	باب همز المفرد
49b	باب نقل حركة الهمزة إلى الساكن قبلها
52b	باب وقف حمزة وهشام على الهمز
58a	باب الإظهار والإدغام
65a	باب إتفاقهم في إدغام
66a	باب حروف قرئت مخارجها
68a	باب أحكام النون الساكنة والتنوين
69b	باب الفتح والإمالة وبين اللفظين
80a	باب مذهب الكسائي في إمالة تاء التانيث
81b	باب الراءات
85a	باب اللامات
86b	باب الوقف على أواخر الكلم
89a	باب الوقف على مرسوم الخط
92a	باب مذاهبهم في ياء الإضافة
98a	باب مذاهبهم في الزوائد ودونك باءات

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت كتابة اظهار المعاني في شرح أصول حرز الأماني بعون الله الملك الحق المنان انه هو اليه القديم الإحسان

على يد عبد الله الحقيير المعترف بالعجز والتقصير غفرالله له وأحسن اليهما واليه.

Eserin sonunda sadece *İzhâru'l-Meânî fî Usûli Şerhi Hırzi'l-Emânî* adlı eserini tamamladığı yazılıdır. Müstensih, istinsah tarihi ve istinsah yeri vb. bilgiler bulunmamaktadır.

1.1.1.4. Kitâbü'l-Lâmiyye fî Kırâati Ebî Amr³⁴

1. Eserin Müellifi:

Hanefî fıkıh ve Kıraat âlimi olan müellifimizin adı eserin başında, Şihâbüddîn Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Vehbân olarak zikredilmektedir. Nisbesi ed-Dimeşkî olan müellifimiz Şam'da yetişmiş ve şiirde de tanınmış bir şahsiyettir. Doğum tarihi tam olarak tespit edilemeyen müellifin Hama'da, h.730 (m. 1329) yılından önce doğduğu tahmin edilmektedir. Hama'da ve Dimaşk'ta öğrenim gören İbn Vehbân Şam'da çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Hama'da kadılık görevi de yapan Müellifimiz 768 (m. 1367) yılı zilhicce ayında vefat etti.³⁵

Müellifin diğer eserleri: *Kaydû's-Şerâ'id ve Nazmü'l-Ferâ'id* (Manzûmetü İbn Vehbân ya da el-Manzûmetü'l-Vehbâniyye olarak da bilinen eser, müellifin en meşhur olan eseridir.) *İkdü'l-Kalâ'id fî Halli Kaydi's-Şerâ'id* (önceki eserin şerhidir.) *İmtisâlü'l-Emr, Nihâyetü'l-İhtisâr, Keşfü'l-Estâr ve el-Bezzâr*.³⁶

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 256	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:

³⁴ Eserin adı yazmanın başında bu şekilde bulunmakta; Kütüphane kayıtlarında “*Kasîdetü'l-Lâmiye*” olarak, kaynaklarda ise eser “*Ğâyetü'l-İhtisâr fî Kırâati Ebî Amr*” ismiyle zikredilmektedir. Bkz: Nüveyrî, Cilt: 1, s. 10.

³⁵ Mustafa b. Abdillâh Kâtip Çelebi Hacı Halife, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'i'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdat, 1941, Cilt: 2, s. 1189; Zirikli, Cilt: 4, s. 180.

³⁶ Diğer eserleri için bkz: Bağdâdî, *Hedîyyetü'l-Ârifîn*, Cilt: 1, s. 639.

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	263x180-200x125 mm		Varak: 247a-248b

3. Eserin Başı:

ألا فاحمد الله المهيمن ذا العلا وصل على المختار والصحب والولا
ودونك من اصل الامام فتى العلا رواية تجيء من طريقين تحتلا

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Altmış üç beyit ve iki varaktan müteşekkil olan bu kısa risalede müellif, Ebu Amr Kıraat'ının usulüne dair konuları manzum olarak kaleme almıştır. Eserin içeriğinin tanıtımına gelince, eserin manzum olması hasebiyle ifadelerini anlamakta güçlük çektiğimizi ifade etmemiz gerekir. Bu minvalde eserin içerik tanıtımını - beyitlerin anlaşılmasının zorluğu nedeniyle- başlıkları üzerinden yapacağız. Müellifin risalede konulara verdiği başlıklar aşağıdaki şekildedir.

247a	باب الإستعاذة والبسملة
247a	باب الوقف
247a	باب فصل رسم الخط
247a	باب التغليظ والترقيق
247a	باب المد
247b	باب الإدغام الكبير
247b	فصل في متقاربيه
247b	باب الإدغام الصغير
247b	باب النون
247b	باب هاء ضمير المذكر

248a	باب ميم الجمع
248a	باب الهمز المفرد
248a	باب ساكنه
248a	باب همزتا الكلمه
248a	باب همزتا الكلمتين
248a	باب الإمالة الكبرى
248a	باب الإمالة الصغرى
248b	باب ياء المتكلم وتسمى ياء الاضافة
248b	باب الثابتات وصلا وتسمى الزوائد
248b	باب الإسكان والإختلاس

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت القصيدة بحمد الله وعونه وحسن توفيقه وصلى الله على سيدنا محمد خاتم النبيين ورضي الله عن

أصحاب رسوله أجمعين.

Eserin yukarıda belirttiğimiz son kısmında herhangi bir bilgi bulunmamakta ancak eserin son beyitinden eserin yazarının İbn Vehban'ın olduğunu öğrenmekteyiz. Dijital kayıtlarda³⁷ da müstensih ismi Yahya b. Muhammed olarak geçmektedir. Ancak biz bu ismi eserde bulamadık.

³⁷ Dijital kayıtlardan kastımız, Manisa YEK'te bulunan bilgisayarlarıdaki kayıtlar ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu'nun internet ortamında verdiği bilgilerdir.

1.1.1.5. Kavâidü'l-Kur'ân³⁸

1. Eserin Müellifi:

Hayatı hakkında bilgi bulunmayan müellifin adı, eserin mukaddimesinde Abdülkerim b. Mustafa Güzelbaba olarak kayıtlıdır. Müellife dair başka bir bilgi tespit edemedik.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 382	Satır Sayısı	13
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	177x126-152x72 mm		Varak:24b-139b+V³⁹

3. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد الخلق والنبين محمد وآله وصحبه أجمعين. اما الله حمد ادوب
محمد صلوات كتردكمزدن صكره بر عزيز علم قراءه هوس اتمش ابله اولسه بن فقير عبد الكريم ابن اخي مصطفى
يكه كوزل بابا دمك لكه مشهورم محبت اتدی وفقیردن قواعد قران كورمكا طلب اتدی ... رساله تالیف ایده
سز واول رسالده لطف اده سز علم قرائته متعلق بعض احكام بیان ایده... بر ترکی رساله تالیف ادم علماء قرانك
كتب عریسه سندن استخراج ادب اوستاذدن اشتلدك اوزرنه.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ilk sayfasının üst kısmında esere dair, “Şâtıbiyye’den Kavâid’i Kur’ân” yazmaktadır. Bu bilgiden eserin bir Şâtıbiyye şerhi olacağı izlenimi oluşabilir ancak,

³⁸Nüshanın yanağında eser adıyla ilgili olarak “Kavâid’i Şâtıbiyye bi’t-Türkî” yazmaktadır. Ancak eserin tam adıyla alakalı bilgi net değildir.

³⁹Eserin başlangıç sayfa bilgisi hatalı numaralandırılmış olduğu için yeniden numaralandırdık.

müellif eserde böyle bir bilgi vermemekte; sadece birkaç varak arayla Şâtıbiyye beyitlerinden alıntı yaparak Kıraat usulüne dair bilgiler vermektedir.

Müellif eserin girişinde, Kıraat ilmini öğrenmeye çalışan bazı kişilerin kendisinden Kıraat usulüne dair bir eser yazmasını istediklerini o da bu isteğe bir cevap mahiyetinde bu eseri kaleme aldığını belirtir. Müellif, Kırâat ilmine dair kendisinden önce yazarların birçok kitap yazdığını, kendisinin de o kitaplardan istifade ederek bu eseri kaleme aldığını söylemektedir.

Müellif, eserin girişinde (vr.25a-25b) eserin içeriğinde şu konuları açıklayacağını belirtir: Sakin nun ve tenvinle alakalı olarak meydana gelen idğam, izhar, iklab, ihfa, sakin mim'in ihfası ve idğamı, marifelik lâmi'nin idğam hükmü, ğunne, Verş'in nakil konusu, Hamza için hemze'de sekte yapılması ve nakil yapılması hali, Ebû Amr için idğam'ı kebir bahsi, Kıraatçilerin idğamı kebir ve idğamı sağır'deki ittifakları ve ihtilafları,⁴⁰ Kurrâ'nın med konusundaki yaklaşımları ve med çeşitleri, Verşin hemze-i sâbite'de ve hemze-i muğayyera'daki med durumu, hemze-i sâbite ve hemze-i muğayyera,⁴¹ kelime sonlarında vakıf yapma çeşitleri, vakf'ın ne olduğu, işmam ve ravm, hareke-i binâ-i lâzıma, hareke-i ârıza, hâ-i kinâye, hâ-i te'nîs ve harflerin mahreçleri gibi konuları eserde ele alacağını söyler.

Müellif eserde, yukarıda belirttiğimiz konuları “Ey dost” diye başlayan ifadelerle açıklamaktadır. Eserin konu başlıkları aşağıdaki gibidir:

26b	باب أحكام النون الساكنة والتنوين والميم الساكنة ولام التعريف
40b	باب ذكر بيان مذهب أبي عمرو في الإدغام الكبير
54a	باب إدغام الحرفين المتقاربين في كلمة وفي كلمتين
65b	باب ذكر الإظهار والإدغام للحروف السواكن

⁴⁰ İdğamın mahiyeti ve çeşitlerine dair daha geniş bilgi için bkz: Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr Dâni, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırââtî's-Seb*, 1. Baskı, Câmiatü's-Şârika, İmârât, 2007, Cilt: 1, ss. 429-431; Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed Yusuf İbn Cezerî, *ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Kırââtî's-Selâseti't-Tetimme li'l-Aşr*, thk: Muhammed Temîm ez-Zü'bî, 2. Baskı, Dâru'l-Hüdâ, byy, 2000, s. 14.

⁴¹Bu konu nüshada vr. 36a'da işlenmektedir. Müellifin burada işlediği konu Verş için, çoğul müzekker Mîm'inden sonra hemze gelmesi durumunda Mîm üzerinde med yapılması ve Verş'in nakil konusu açıklanmaktadır. Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz: İbn Cezerî, *Neşr*, Cilt: 1, s. 278; Ebû Şâme, 116; Suad Abdülhamid, *Teysîru'r-Rahmân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*, Dâru't-Takvâ, byy, Bty, ss. 264-271.

73b	باب إتفاقهم في إدغام اذ وقد وتاءالتانيث وهل ويل
76b	باب المد والقصر
93a	باب الوقف على أواخر الكلم
105a	باب مخارج الحروف وصفاتها التي يحتاج القارئ إليها
134b	باب بيان فروع الحروف وحروف العلة وحروف القلقلة

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

الله اعلم بالصواب تمت بعون الله وحسن توفيقه.

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

1.1.1.6. Keşfü'l-Meânî fî Şerhi Hırzi'l-Emânî⁴²

1. Eserin Müellifi:

Eserin müellifi, İbn Habîb lakabıyla meşhur olan Yûsuf b. Esed b. Ebû Bekr el-Abbâsî el-Ahlâtî'dir.⁴³ Müellif kendi ismini nüshanın 1b numaralı sayfasında açıkça belirtmektedir. Kaynaklarda müellif hakkında bilgi bulamadık ancak müellifin Abbâsî nisbesinden dolayı, Abbâsî devletinin hüküm sürdüğü 750-1258 yılları arasında yaşamış olabileceğini söylememiz mümkündür. Müellifin Abbâsî nisbesini Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın soyundan almış olması da muhtemeldir. Müellifin hayatına dair söyleyebileceğimiz bir diğer ayrıntı ise, müellifin eserde kullandığı kaynaklardan dolayı h. 7. Asrın sonlarından sonra yaşamıştır.⁴⁴ Kaynaklarda Ahlat'lı meşhur ve yazarlara dair yaptığımız araştırmalarda da bilgi bulamadık.

⁴² Aşık Lazkî'nin de aynı başlığı taşıyan manzum Türkçe bir eseri bulunsa da o eserin bununla bir ilişkisi yoktur bkz: Muharrem Daşdemir, "XIV. Yüzyıla ait Türkçe Manzum Bir Şâtîbî Şerhi: Keşfü'l-Meânî", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 35, Erzurum, 2007, s. 29.

⁴³ Müellif adı kütüphane kayıtlarında 'İzzeddîn Yûsuf b. Esed b. Ebû Bekr el-Ahlâtî' olarak kayıtlıdır.

⁴⁴ Müellifin kaynaklarından Fâsî'nin vefatı 656 (m.1258), Mevsîlî'nin vefatı 656 (m.1258), Ebû Şâme'nin vefatı 665 (m.1267) ve Ebu'l-İz b. Reşîd el-Hemedânî'nin vefatı ise 643 (m.1245) yıllarıdır. Müellifimiz, Şâtîbî'ye şerh yazan bu müelliflerin şerhlerinden istifade ettiği için bu kişilerden sonraki yıllarda vefat etmiştir.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 336	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 2
Yazı Stili	Bozuk Nesih		Varak: 1b-255b
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	13x155-162x115 mm		Varak:

3. Eserin Başı:

الحمد لله ذي اللطاف الخفية والانعام الجلية الذي جعلنا من المتقين بالذكر المبين والحبل الذي مفتاح العلوم الدينية والدينية ومصادقا لما بين يديه من الكتب السماوية... واشهد أن محمدا عبده ورسوله... يقول المولى الامام أستاذ أئمة الانام سيد القراء والمجودين قدوة الحفاظ المتأخرين مرشد الخلائق أجمعين عز الملة والدين يوسف بن أسد بن أبي بكر الأخلاطي العباسي أعلا الله درجته في عليين... وسميته بكشف المعاني في شرح حرز الأماني واستوفقت الاتمام ما قصدت فانه الموفق للسداد بدأت بسم الله في النظم اولا.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde Kıraat imamlarının remizlerine dair pratiğe yönelik bilgiler bulunmaktadır. Nüshada konu başlıkları, beyitler, bazı harflerle müellifin kaynaklara atıfta bulunduğu harfler ve 'وإذا تأملت فان قلت مسئلة' gibi alt başlıklar kırmızı renkle yazılıdır. Kütüphanede kayıtlı bulunan eser, bir nüsha olmasına rağmen eserin iki bölüm olarak yazılmış olmasından dolayı iki ayrı eser olarak kayıtlıdır. Biz çalışmamızda eseri tek eser olarak ele alacağız.

Müellif eserin giriş kısmında kendi ismini ve eserin ismini açıkça zikretmekte ve ardından bu eseri kaleme alırken istifade ettiği müellifler hakkında bilgiler verir. Bu kişiler, Müntecebü'd-dîn b. Ebi'l-Iz el-Hemedânî, Cemâlüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan el-Fâsî, Şihâbüddîn Ebû Şâme Abdurrahman eş-Şâfiî ed-Dimeşkî, Şemsüddîn Muhammed b. Ali el-Mevsılî Şu'le'dir. Müellif kaynaklarını

zikrettikten sonra eserde, Müntecebüddîn şerhi için *Cim* (ج) harfini, Fâsî şerhi için *Fâ* (ف) harfini, Ebû Şâme şerhi için *Şîn* (ش) harfini, Şu'le için *Ayn* (ع) harfini kısaltma olarak kullanacağını söyler. (vr. 1b sonları)

İlk bölüm 1b numaralı varaktan başlayıp 122b numaralı varakta son bulmaktadır. İlk bölüm tamamıyla *Hırzû'l-Emânî*'nin usule dair olan kısmından oluşmaktadır. Müellif eserde kaynaklarına sıkça atıfta bulunur. Satır kenarlarında da kısa açıklamalar vardır. Ferağ kaydı nüsha sonunda olmazken birinci bölümün sonundadır. Konu başlıkları ve varak numaraları şu şekildedir:

23a	باب الإستعاذة
24b	باب البسملة
27a	سورة أم القرآن
29b	باب الإدغام الكبير
33b	باب إدغام الحرفين المتقاربين في كلمة وفي كلمتين
39b	باب هاء الكناية
42a	باب المد والقصر
46b	باب الهمزتين من كلمة
51b	باب الهمزتين من كلمتين
54b	باب الهمز المفرد
57a	باب نقل حركة الهمزة إلى الساكن قبلها
60b	باب وقف حمزة هشام على الهمزة
70b	باب الإظهار والإدغام
77a	باب حروف قريت مخارجها
79b	باب أحكام النون الساكنة والتنوين

81a	باب الفتح والإمالة وبين اللفظين
93b	باب مذهب الكسائي في إمالة هاء التأنيث في الوقف
95b	باب الرءاءات
100a	باب اللامات
101b	باب الوقف على أواخر الكلم
104b	باب الوقف على مرسوم الخط
105b	باب هاء التأنيث التي كتبت تاء
106a	باب المضافات إلى الأسماء الظاهرة والمفردات
106b	باب المفردات والمضافات المختلف فيها
109b	باب ياءات الإضافة
116a	باب مذهبيهم في الزوائد
120b	باب فرش الحروف
121b	سورة البقرة
	...

İkinci bölüm 123b numaralı varaktan başlayıp, nüshanın sonunda bitmektedir. İkinci bölüm sure tertibine göre bakara suresinden başlamak suretiyle, ferşü'l-hurûf kısmını içermektedir. Bu bölüm sonndan eksiktir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم الكتاب بعون الله الوهاب في يوم الأربعاء وهو يوم العاشر من محرم الحرام في سنة اثنا وستين وتسع مائة

آمين يا معين بحرمة محمد وآله أجمعين.

Ferağ kaydında müstensih ismi ve istinsah yeri bulunmazken, nüshanın istinsahının 962 yılı muharrem ayının 10'u olan çarşamba günü yapıldığını öğrenmekteyiz.

1.1.1.7. Mebleġu'l-Emân

1. Eserin Müellifi:

Tam adı Zekiyyüddîn Mansûr b. İsâ b. Gâzî el-Ensârî olup, Semennûdî nisbesiyle tanınmaktadır.⁴⁵ Doğum yeri ve tarihine dair bilgi bulunmayan müellifin, vefat tarihi 1084 (m.1673) yılından sonradır. Müellifimiz Mısır'lı olup tanıttığımız eserden başka “*Tuhfetü't-Tâlibîn fî Tecvîdi Kitâbı Rabbi'l-Âlemîn*”ve “*ed-Dürerü'l-Münezzimetü'l-Behiyyetü fî Halli Elfâzi'l-Mukaddimetü'l-Cezeriyye*”adlı eserler bulunmaktadır.⁴⁶

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 353	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Sülûs		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	220x155-155x70 mm		Varak: 1b-46b

3. Eserin Başı:

قال فقير عفو ربه الباري منصور بن عيسى بن غازي الأنصاري الحمد لله الذي خلق الإنسان ومنحه بجزيل الإحسان وشرفه بنطق اللسان وسهل عليه حفظ القرآن ونزه كلامه سبحانه وتعالى عن الأصوات والحروف والألفاظ فهو صفة قائمة بذاته تعالى... وبعد: فبينما أنا بالمدينة المنورة على صاحبها أفضل الصلاة والسلام وكنت ممن رزقه الله تعالى حفظ القرآن للعشرة الأئمة الكرام حسبما تضمنته الشاطبية والدرة والطيبة والتيسير والنشر مع تحرير طرقها ورواياتها... وسميتها بمبلغ الأمانى فيما ضعّفه ابن الجزري من حرز الأمانى ووجه التهاني...

⁴⁵ Zirikli, Cilt: 7, ss. 301-302.

⁴⁶ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, Cilt: 2, s. 476; *Kehhâle*, Cilt: 13, s. 18.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif Medine’de bulunduğu bir vakit Kıraat ilmini okuyup ilerletecek birini aradığını ve kendisine Rum memleketinden Hüseyin Efendi adında bir şahsın tavsiye edildiğini söyler. Hüseyin Efendi ile yaptığı Kıraat çalışmalarında ilerler ve Hüseyin Efendi kendisine bu ilim hakkında bir eser yazmasını tavsiye eder. Müellifimiz de bu istek üzerine İbn Cezerî ve Şâtıbî’den istifade ederek Yedi Kıraat üzerine bu eseri kaleme aldığını söyler.

Eser iki bab ve yirmi mes’eleden oluşmaktadır. Müellif birinci bab altında 2b ile 6b varaklar arasında Yedi Kırâat imamı ve ravilerinin rivayet silsilesini zikretmektedir. 6b numaralı varakta ikinci bab başlamakta olup bu bab altında müellif Cezerî ve Şâtıbî’den istifade ederek belirlediği konuları yirmi mes’ele ve soru cevap şeklinde açıklamaktadır.

Müellif 6b-35b varaklar arasındaki bu yirmi mesele başlığı altında sırayla, idğam,⁴⁷ ها أنتم هاؤلاء kelimesinin okunuş vecihleri, müeneslik tâ’sı, medd-i bedel, يوارى kelimesinin okunuş vecihleri, بارئكم kelimesinin okunuş vecihleri, Bezzî⁴⁸ için sure sonlarında okunan tekbir bahsi, besmele konularını ve bazı kelimelerle alakalı açıklamalar yapmaktadır. Bundan sonra 42a-46b varaklar arasında ... وإذا قرأت له قوله ... cümlesiyle başlayan ifadelerle ferşül’-hurûf’a dair açıklamalar yapmaktadır.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وكان الفراغ من تأليف هذا الكتاب يوم الأربعاء ثامن شهر شوال من شهر عام أربعة وتسعين بعد الألف من الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة وأزكى السلام...

Eserin sonunda iki tane ferağ kaydı bulunmaktadır. Yukarıda verdiğimiz ilk ferağ kaydına göre elimizdeki nüshanın istinsah edildiği eser, Hicrî 1094 yılı, Şevval ayının 8’i olan çarşamba günü yazılmıştır.

وكان الفراغ من كتابة هذه الرسالة المباركة يوم الإثنين المبارك خامس شهر محرم الحرام من شهر سنة ألف ومائة وسبعة وأربعين من الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة والسلام.

⁴⁷ Kıraat imamlarının bu kelimedeki ihtilafları için bkz: Yüksel, ss. 361-362.

⁴⁸ Bkz: Öztoprak, ss. 85-86

Bu ikinci ferağ kaydından da, elimizdeki nüshanın 1147 yılı, Muharrem ayının 5. gününe denk gelen Pazartesi günü yazıldığını öğrenmekteyiz.

1.1.1.8. Nihâyetü Kırâati Tezkiyeti Hâfızî'l-Kur'ân

1. Eserin Müellifi:

Eserin girişinde adından Muhammed b. Mahmud b. Hasan b. Süleymân diye bahseden müellif, Süleyman Efendi'nin öğrencisidir. Abdullah Akyüz, müellifin h.12. (m.18.) yüzyıl alimlerinden olduğunu ve İstanbul'da Şemseddin Camii İmamı olduğunu söylemektedir.⁴⁹ Müellif hakkında başka bir bilgi tesbit edemedik.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4555	Satır Sayısı	
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç ve üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 216
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x120-135x65 mm		Varak:

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذي وفقنا للإيمان. بما جاء به القرآن. ويسر لنا قراءة ألفاظه ومعانيه بقدر الإمكان. وأدرج قراءة العشرة مع الأربعة فيالقرآن. والصلوة على من كان القرآن على نبوته أعلى البرهان. وعلى من عرج ببركة صحبته معارج الجنان. قال مؤلفه محمد بن محمود بن حسن بن سليمان الإمام بكاتب شمس الدين في باب أغاي يكيجريان دركاه عالي من تلاميذ شعبان أفندي حامل القرآن. المرغوب بين القراء والعلماء والكبار والغلمان. قرأت به القرآن من العشرة والأربعة مع الأركان. أسكنه الله تعالى من الكوثر والجنان. وسميته نهاية قراءة تركية حافظ القرآن...

⁴⁹ Akyüz, s. 103.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüşanın yanağında “*Nihâye mine’l-Kırâât*” yazmaktadır. Zahriye’de Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Müellif eserin girişinde açık olarak kendi adından ve eserin adından bahsetmektedir. Müellif ayrıca Şaban Efendi’nin öğrencisi olduğunu ve bu eseri Yeniçeri Ağası Dergâhında yazdığını eserin girişinde belirtmektedir.

Bu kısa girişin ardından müellif eserde On Kırâat’e zaid olan İbn Muhaysın, Hasan el-Basrî (ö. 110/728), Yezidî el-Basrî (ö. 202/817) ve A’miş (ö. 148/765) el-Kûfî’nin Kırâatlerini ele almaktadır.

Şâz kabul edilen dört Kırâat’e ait usul ve ferşü’l-hurûf bilgilerini sure tertibine riayet ederek açıklamaktadır. Ferşü’l-hurûf açıklamalarında müellif duhâ suresinden sonra başlık oluşturmayıp, bundan sonrasını tek başlık altında ele almaktadır. Ferşü’l-hurûf bitiminde de tekbir başlığıyla kısa sureleri okuduktan sonra söylenen tekbir vecihlerine yer vermiştir. Eserin konu başlıkları şu şekildedir:

2b	باب الإستعاذة
3a	باب البسملة
3b	سورة فاتحة الكتاب
5a	باب إدغام الكبير
6b	باب الإدغام الصغير
7b	باب حرف قربت مخارجها
8b	باب النون الساكنة والتنوين
8b	باب المد والقصر
8b	باب الهمزتين من كلمة
12b	باب الهمزتين من كلمتين
13b	باب الهمز المفرد

16a	باب مذهب الأعمش في الوقف على الحمز
17b	باب هاء الكناية
19a	باب الفتح والإمالة
21a	باب الوقف على مرسوم الخط
22a	باب فرش الحروف سورة البقرة
44b	سورة آل عمران
	...
214a	سورة الضحى
215b	باب التكبير

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة الشريفة في وقت الظهر في شهر ربيع الأول سنة ثلاث وخمسين ومائة وألف على يد سليمان الإمام الأول في جامع شهزاده سلطان محمد. سنه 1153.

Bu nüshanın yazımı, 1153 yılı Rebiülevvel ayında bir öğle vakti Şehzade Sultan Mehmed Camii imamı Süleyman tarafından yapılmıştır.

1.1.1.9. Risale-i Verşiyye⁵⁰

1. Eserin Müellifi:

Müellifin adı Abdülkerim b. Mustafa olup Güzelbaba lakabıyla tanınmaktadır. Bu bilgileri müellif 1b'de belirtmekte olup kendisine dair başka bir bilgi bulunmamaktadır.⁵¹

⁵⁰ Eserin Süleymaniye Nüshası için bkz: Muhammed İsa Yüksek, **İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Arapça ve Osmanlıca Kıraat Yazmaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, ss. 75-77.

⁵¹ Müellife iki eser nisbet edilmektedir. Ancak diğer eserde de müellife dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bkz: Akyüz, s. 125.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 382	Satır Sayısı	11
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî ve çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	177x126-113x75 mm		Varak: 1b-22a

3. Eserin Başı:

شکرو سیاس الله که رحمن رحیم در لطیف خبر علیم در و ثنا و تحیات اول یا دستاه که بز بنده لربنی عالم
عدمدن صحرائی وجوده کتردی و ایمان روزی قلوب عام توحیده تماشا آتدردی و معرفت قرآن بر له خانه توحید إجین
صقلدی و عنایت آنله برده آداب ادوب بنلک تفحیم بزدن کدرکی فقر و فائله هدایت یولنده ترقیق و تخفیف آتدی
وصلوة و سلام شاه کونین اوزرنه اولسنکه رسول حقدر و نی مطلقدر... فقیر کوزل بابادن ورشک ترقیق راءاتده
وتغلیظ لاماتده...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Risale Osmanlı Türkçesi yazılmış olup ismi mukaddimesinin üzerinde “*Hâzâ Risâlei Verşiyye*” olarak belirtilmiştir.

Müellif risalede hamdele ve salvele’den sonra kendi adından *Güzelbaba* diye bahsettikten sonra *Risâle-i Verşiyye* diye adlandırdığı bu risalede İmam Nâfî’nin ikinci râvîsi olan Verş’inkıraatinde *Râ* ve *Lâm* harflerinin kalın ve ince okunması kuralını açıklamaktadır.

Müellif eserin başında konuşma tarzı bir dil kullanmakta olup, cümlelerine *Ey dost bil ki* ifadesiyle başlamaktadır. Ara ara paragraf başlarında fasıl adıyla başlıklar kullanmaktadır. 2a’dan 15b numaralı varaklar arsında *Râ* harfi ile ilgili açıklamalar

yapmakta, 15b numaralı varaktan eserin sonuna kadar da lam harfi ile ilgili açıklamalarına yer vermektedir.

Müellif eserde sıklıkla, قال صاحب التيسير diyerek Ebû Amr ed-Dânî'nin “*et-Teysîr fî Kırâati's-Seb'*” adlı eserine atıfta bulunmaktadır. Verş Kiraat'ının bu risalede ele alınan Kiraat özelliği kısaca şöyledir. *Lâm* harfinden önce sakın ya da fethalı olarak *Sâd*, *Tâ* ve *Zâ* harflerinden biri gelirse *Lâm* harfî kalın okunur ve bu kurala tağlîz veya tefhîm⁵² denir. Örneği: الطلاق – الصلوة – أظلم gibi.⁵³ Verş Kiraatinde, sakın *Yâ* veya kesre harekeli bir harften sonra gelen *Râ* harfî de diğer Kiraatlerden farklı olarak ince okunur. Örneği: خيرون – خاسرون – آخرة gibi.⁵⁴

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

اللّٰهُ اَعْلَمُ مِنْمَّ اَنْ بِنْدَءِ شَاهِ عَالَمٍ. تَمَّتْ بِعَوْنِ اللّٰهِ وَحَسَنِ تَوْفِيقِهِ.

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmamakla birlikte, yukarıda belirttiğimiz ifadelerle son bulmaktadır. Bu ifadelerden önce de altı beyitlik farsça bir şiir yer almaktadır.

⁵² Bu iki kelime terkîk kelimesinin zıddı olarak kalın okuma anlamına gelmekte olup, bazen de *Zâ* harfinden sonra *Lâm* harfinin kalın okunmasına tağlîz; *Sâd* ve *Tâ* harflerinden sonra *Lâm* harfinin kalın okunmasına ise tefhîm denmektedir.

⁵³ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz: Kâsım b. Firruh b. Halef b. Ahmet eş-Şâtübî el-Endelüsî er-Ruaynî, **Hîrzü'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî**, thk: Muhammed Temîm ez-Zü'bî, 8. Baskı, Dâru İbni'l-Cezerî, Medine, 2013, ss. 29-30; Ahmed b. Muhammed b. Abdülğani el-Bennâ ed-Dimyâtî, **İthâfü Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırââti'l-Erbeate Aşer**, Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 2009, c. 1, ss. 292-295. Öztoprak, ss. 73-82.

⁵⁴ Verş'in *Râ* harfini okuyuşuyla ilgili geniş bilgi için bkz: Şâtübî, ss. 28-29; İbn Cezerî, **Tahbîru't-Teysîr**, s. 254; Muhammed Sâlim Muhaysin, **el-Hâdî Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr**, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1997, Cilt: 1, ss. 337-350.

1.1.1.10. Setaâtü Lemeâti Envâri Ziyâ'î'l-Fecr fî Şerhi Kitâbi Tayyibeti'n-Neşr

1. Eserin Müellifi:

Müellifin tam adı, Muhammed b. Hasan b. Muhammed es-Semennûdî⁵⁵ el-Ezherî el-Halvetî eş-Şâfi el-Eş'arî olup el-Müneyyir lakabıyla meşhurdur.⁵⁶ 1099 (m.1688) yılında Semennûd (Mısır)'da doğdu. Ezher'de okuyan müellifimiz Ezher'de hocalık yaptı. Halvetiyye tarikatine intisab etti.⁵⁷ Fıkıh, Kıraat ve Tasavvuf alanında tanınmış bir kişilik olan müellifimiz bu alanlarda eserler kaleme almıştır. 1199 (m.1785) yılında Kahire'de vefat etti.⁵⁸

Müellifin Kıraat'e dair diğer eserleri: *Manzûmetü fî Kırâati'l-Vers*, *Mukaddime Teştemilü alâ Rivâyeti Hafs*, *Şerhu 'd-Dürre*,⁵⁹ *Risâletü fî Usûli'l-Kırâât*.⁶⁰

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4558	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: V+250
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	185x120-125x65 mm		Varak:

⁵⁵ Müellifin bu nisbesi, eserin 1b numaralı sayfasında Semmânûdî olarak yazılıdır. Kaynaklarda ise yukarıda belirttiğimiz şekildedir. Eserde farklı yazılmış olması müstensih hatası olabilir.

⁵⁶ Müellif eserin girişinde kendisiyle ilgili nisbeleri belirtmektedir. Bkz: (vr. 1b)

⁵⁷ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifin*, Cilt: 2, s. 345.

⁵⁸ Zirikli, Cilt: 6, s. 92; müellifin hocaları ve öğrencileri için bkz: Ebu'l-Fadl Muhammed Halil b. Ali b. Muhammed b. Muhammed Muradî Huseynî, *Silkü'd-Dürer fî E'yânî'l-Karnî's-Sânî Aşer*, 3. Baskı, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, byy, 1988, Cilt: 4, s. 122; Muhammed Abdülhay b. Abdilkebîr b. Muhammed el-Hasenî el-Kettânî, *Fihrisü'l-Fehâris ve'l-Esbât ve Mu'cemü'l-Meâcim ve'l-Meşihât ve'l-Müselâlat*, thk: İhsan Abbas, 2. Baskı, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1982, Cilt: 2, s. 572.

⁵⁹ Müellif bu eserinde İbn Cezerî'nin "ed-Dürretü'l-Mudîe" adlı manzum eserini şerh etmektedir.

⁶⁰ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifin*, Cilt: 2, s. 345.

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذي جمع فيالقرآن العظيم كنوز معاني دقائق حقائق العلوم وأعطى من اصطفاه من خلقه مفاتيحها... أحمدته أن وفقنا واصطفانا وجعلنا من ورثة الكتاب وأشكره على ما أولانا وهدانا لطرق الحق والصواب وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له شهادة...فقير ربه المصور الحقير محمد بن حسن المنير الشافعي الأشعري الحلوتي السمانودي... وسميته سطعات لمعات أنوار ضياءالفجر في شرح كتاب طبية النشر.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı varağında Hacı Eyüp adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Eser Muhammed b. Cezerî'nin "*Tayyibetü'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr*" adlı eserine yapılmış bir şerhtir. Müellif bu şerhi kendisinden bazı arkadaşlarının isteği üzerine yazmıştır. Müellif şerh ettiği bu çalışmanın *Tayyibetü'n-Neşr* kadar rağbet görmesini ve insanların bu eserden faydalanmalarını temenni etmekte, eserin girişinde eserin adını da açık olarak zikretmektedir.(vr. 1b-2a)

Müellif çalışmasında, Cezerî'nin beyitlerini önce gramer bilgileri vererek, sonra da ayet, hadis ve şiirlerden örnekler getirerek açıklamaktadır. Çalışmamıza konu olan yazmada *Tayyibe* beyitleri kırmızı renkle yazılmıştır. Müellif aynı şekilde kırmızı renkte تنبيه ve مسئلة fasılları ile beyitleri açıklamaktadır.

Eser, "*Hâ-i te'nîs'in imale'si ve öncesinde vakıf yapılması*" başlığına kadar Nûre b. Ali Sa'd el-Hilal, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi, Davet ve Usûlu'd-Dîn Fakültesi, Kıraat bölümünde 2013 yılında doktora tezi olarak tahkik etmiştir.

Eserin konu başlıkları şu şekildedir:

36a	باب الإستعاذة
37b	باب البسملة
38b	سورة أم القرآن
40b	باب الإدغام الكبير
47b	باب هاء الكناية

51a	باب المد والقصر
54b	باب الهمزتين من كلمة
59b	باب الهمزتين من كلمتين
60b	باب الهمز المفرد
65a	باب نقل حركة الهمزة إلى الساكن قبلها
66b	باب السكت على الساكن قبل الهمز وغيره
68b	باب وقف حمزة وهشام على الهمز
79b	باب الإدغام الصغير فصل ذال إذ
80a	فصل دال قد
80b	فصل تاء التانيث
81a	فصل لام هل وبل
81b	باب حروف قربت مخارجها
83a	باب أحكام النون الساكنة والتنوين
84a	باب الفتح والإمالة وبين اللفظين
98a	باب إمالة هاء التانيث وماقبلها في الوقف
99b	باب مذاهبهم في الرءاء
104a	باب اللامات
105a	باب الوقف على أواخر الكلم
107b	باب الوقف على مرسوم الخط
111b	باب مذاهبهم في ياءات الإضافة
117a	باب مذاهبهم في الزوائد

121b	باب إفراء القراءاء وجمعها
128a	باب فرش الحروف
128a	سورة البقرة
	
245a	باب التكبير

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وكان الفراغ من جمعه وتأليفه وجمع كلماته ونمق حروفه في جمادى الآخر المبارك المنير من شهر سنة سبع

وثمانين ومائة وألف من هجرة البشير النذير صلى الله عليه وسلم تسليما.

Eserin sonunda, 1187 yılı, cemaziyelâhir tarihli ferağ kaydı bulunmaktadır.

1.1.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler

1.1.2.1. Fuyûz fi'l-Kırâa

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 371	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	177x125-120x93 mm		Varak: 1b-66a

2. Eserin Başı:

سورة الفاتحة ملك بلا ألف ا د ح ك ف. الرحيم ملك بالإدغام ح. السراط بالسين ز وبإشمام

الصاد والزاي فيهما في سائر القرآن ض وفي الأول دون في الثاني ق. عليهم بضم الهاء وصلا ووقفا ف.

عليهم بكسر الهاء وقف ا د ح ك ن ر. وصلة الميم بواو في الوصل ب د.... سورة البقرة أأنذرتهم ونحوه
سهل الهمزة الثانية مع الفصل بألف ب ح.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin adı, yanağında da yazılıdır. Nüshanın 1a numaralı sayfasında tarihsiz olarak İlmi Ali Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Eserde mukaddime bulunmamakta; doğrudan konuya başlanmaktadır. İçeriğinde mütevatir⁶¹ olarak şöhret bulan Yedi Kıraat imamının okuyuş farklılıkları üzerinde durulmaktadır. Müellif önce farklı okunan kelimeyi zikretmekte ardından hangi imamın ne şekilde okuduğunu söylemektedir. İmamların isimlerini zikretmeyen müellif imamlara delalet etmesi için remzlerini kullanmaktadır.⁶²

Ayrıca ele aldığımız bu nüsha içinde Fuyûz adlı çalışmadan sonra 67b varak 96b varak arasında da Kisâî'nin imale yaptığı kelimelerin sıralandığı bir risale bulunmaktadır. Bu ikinci ve son risale eksik olup Leyl suresinde son bulmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم الكتاب يوم الخميس من سبعة عشر من شهر رمضان تاريخ سبع وخمسين وثمانمائة والحمد لله رب العالمين

وصل الله على محمد وآله وصحبه وسلم.

Ferağ kaydında müstensih ismi bulunmazken; nüshanın yazımının 857 yılı ramazan ayının 27'siperşembe günü tamamlandığını öğrenmekteyiz.

1.1.2.2. Kırâatü Âsım alâ Rivâyeti Hafs

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 374	Satır Sayısı	13
-------------	-----------	--------------	----

⁶¹Kıraat'lerin mütevatir, meşhur vb. ayrımları hakkında daha daha geniş bilgi için bkz: Ramazan Pakdil, **Ta'lim Tecvid ve Kıraat**, 14. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018, ss. 395-396; Çetin, **Kıraatların Tefsire Etkisi**, ss. 84-87.

⁶² Kıraat imamlarının remzleri için bkz: Akdemir, **Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları**, ss. 143-144; Çetin, Abdurrahman, **Kur'ân Okuma esasları (Tevvîd)**, 32. Baskı, Emin Yayınları, Bursa, bty, s. 321.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	-	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	178x132-130x93 mm		Varak: 1b-19a

2. Eserin Başı:

قراءة عا صم على رواية حفص. سورة الفاتحة وسورة البقرة قوله تعالى مالك يوم الدين بالألف وقوله ولا

الضالين وقف بسم الله الرحمن الرحيم وصل ألم ولا الضالين وصل بسم الله الرحمن الرحيم وصل ألم قوله تعالى وما
يخدعون بغير الألف يكذبون بالتخفيف قوله ولا يقبل منها بالياء قوله وإذ واعدنا بالألف هنا وفي الأعراف وطه حيث
وقع...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde, Osman AğazadeHacı Hüseyin b. Hacı Ahmet'in bu kitabı 1223 yılında Muradiye kütüphanesine, bir daha çıkarılmamak üzere vakfettiği bilgisi ve vakıf mührü bulunmaktadır. Nüshanın zahiyesinde ve eserin girişinde müellife dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ia numaralı varakta On Kıraat imamının münferit ve toplu rumuz bilgileri verilmektedir.

Yukarıda Arapçasını verdiğimiz kısımda da görüldüğü üzere müellif risalenin başında giriş ifadelerine yer vermemiş ve doğrudan konuya başlamıştır. Müellif eserde Kıraat imamlarından Asım'ın ikinci ravisi olan Hafs'ınKıraat'inde,⁶³ diğer imamlara nisbeten farklı sayılan okuyuş vecihlerini açıklamaktadır. Müellif, İmam Asım'ın diğer imamlara ihtilaf vecihlerini işlerken Kur'ân-ı Kerim surelerinin sıralamasına riayet etmiştir. Elimizdeki nüshada da müstensih sure başlıklarını kırmızı renkle yazarak belirgin kılmaktadır.

⁶³ Hafs riraveyetinin Kıraat özellikleri ve diğer Kıraat'çilere nisbetle farklılıkları için bkz: Öztoprak, ss. 139-192.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب ختمت في وقت العصر فيأول جمادى الآخر تاريخ سنة خمسين

وثمانائة.

Ferağ kaydında müstensih ve istinsah yeri gibi bilgiler bulunmamakta; sadece 850 yılının cemaziyelahir ayının ilk günü ikindi vakti yazıldığını öğrenmekteyiz.

1.1.2.3. Kırâatü Ebî Amr fî Rivâyeti's-Sûsî

1. Eserin Fiziki Özellikleri:⁶⁴

Demirbaş No	45 Hk 7697	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	-	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Arap-Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	-		Varak: 2b-26b

2. Eserin Başı:

قراءة أبو عمرو على رواية السوسي وهذه الأوجه الخمسة ثابتة في جميع القراء الرحيم ملك ولا الضالين

سكته ألم ولا الضالين وصل ألم ولا الضالين وقف بسم الله الرحمن الرحيم وصل ألم ولا الضالين وقف بسم الله الرحمن

الرحيم وقف ألم ولا الضالين وصل بسم الله الرحمن الرحيم وصل ألم فيه (ي) هدى أأنذرتهم بتسهيل الهمزة الثانية

وألّف بينهما...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde eser adı “Kıraatu Ebu Amr fî rivayati's-Sûsî” olarak kayıtlıdır. 1a numaralı sayfada Kara Hafız adına 1133 tarihli vakıf kaydı ve Kıraat

⁶⁴ Eserin fiziki özellikleri kütüphanenin dijital kayıtlarına aktarılmamış olup, burada verilen bilgileri eseri gözden geçirerek biz belirttik.

usulüne dair açıklamalar vardır. 1b ve 2a numaralı sayfalarda Ebu Amr'ın Sûsî rivayetinin usulü ile ilgili olan med miktarları, vakıf, ibtida, imale, idğam, teshil, sekte gibi konular tablo çizimiyle açıklanmaktadır.⁶⁵ Eser 2b numaralı sayfadan başlamaktadır.

Müellif esere, giriş ifadeleri kullanmaksızın direk başlamakta ve Ebu Amr'ın ikinci ravisi olan Sûsî'nin Kıraat'ine göre sureler arasındaki vakıf-ibtida vecihleri, idğam ve ihtilâflı okunan kelimeleri Kur'ân tertibine riayet ederek açıklamaktadır. Nüshada sure isimleri kırmızı renkle yazılıp ayrı ayrı zikredilmiş olup, müellif mürselât suresinden sonra إلى آخر القرآن diyerek amme suresinden sonraki sureleri tek başlık altında toplamıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

كيف فعل ربك، والصيف فليعبدوا، يكذب بالدين، ولي دين، حمالة، كفؤا. والله أعلم.

Risale 26b varağın ortasında sona ermekte ve ferağ kaydı bulunmamaktadır. Risale yukarıdaki ifadelerle son bulmaktadır.

1.1.2.4. Kırâatü Nâfi'i'l-Medenî

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 2981	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykalı abâdî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	220x158-175x110 mm		Varak: 1b-24b

⁶⁵ Sûsî'nin Kıraat farklılıklarına dair bkz: Öztoprak, ss. 102-116.

2. Eserin Başı:

الحمد لله المتكلم بالقرآن الذي نزل به أمينه وأظهر بمعجزة دينه واصطفي من عباده لتلاوته ويحبهم ويحبونه فأمر نبيه صلى الله عليه وآله وسلم بالهجرة إلى المدينة وأيده بجنود لم تروها... وبعد: فإني أذكر في هذا الجزء قراءة الإمام نافع المدني والمشهورتين عنه.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

1a numaralı sayfada Merhum Ali İlmi Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Yine 1a numaralı sayfada eserin adı açık olarak zikredilmekte, eser adının altında da müellif adı bulunmakta ancak yazısının silik ve yıpranmış olması nedeniyle müellif adı okunamamaktadır.

Müellif risalenin girişinde Ebu Amr ed-Dânî'nin *Teyssîr* adlı eserini 693 yılında Şam'da okuduğunu belirtmektedir. Müellif yine risalenin girişinde Medine'nin Kıraat alimi olan Nâfî'nin Kıraat'ini meşhur olan iki ravisi ile birlikte açıklayacağını söyler. Nâfî Kıraat'inin önce usulüne dair bilgi veren müellif daha sonra ferşü'l-huruf ihtilaflarını belirtmektedir.⁶⁶

Eserdeki konu başlıkları şu şekildedir:

2a	ذكر الإستعاذة والبسملة
2a	سورة أم القرآن
2b	سورة البقرة
2b	ذكر المد والقصر
4a	ذكر همز المفرد
4a	ذكر نقل حركة الهمزة
4b	ذكر الإدغام الصغير
4b	ذكر الإمالة

⁶⁶ İmam Nâfî'nin hayatı ve Kıraat'inin özellikleri için bkz: Zehebî, **Siyeru E'lâmi'n-Nübelâ**, thk: Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risale, byy, bty, Cilt: 7, ss. 336-338; Öztoprak, ss. 65-67, 73.

5a	ذكر الرءاءات
5b	ذكر الروم والإشمام
6a	ذكر الوقف على المرسوم
6a	فرش الحروف سورة البقرة

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم الحزو والحمد لله رب العالمين في شهر ربيع الآخر من سنة إحد وأربعين وسبعمائة من خط مؤلفه نفع الله

المسلمين بطول بقاءه وبركته محمد وآله الطاهرين وآرهم بالخير.

Ferağ kaydından, elimizdeki nüshanın müellif hattından 741 yılının rebiülahir ayında istinsah edildiğini öğrenmekteyiz. 25a numaralı sayfada da Müftü Mahmut adına vakıf kaydı vardır.

1.1.2.5. Kitâbu'l-Kırâa

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 379	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 141
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	200x125-150x70 mm		Varak:

2. Eserin Başı:

سورة أم القرآن قرأعاصم والكسائي في مالك بالألف بعد الميم وقرأ الباقون ملك بغير الألف وأدغم ميم من

الرحمن في ميم ملك أبو عمر وبخلف عن الدوري والسوسي فمن رواية الدوري الإظهار أشهر، ومن رواية السوسي

الإدغام أشهر...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ilk sayfaları eksiktir. Bir üst başlıkta yer verdiğimiz bilgileri, nüshada mevcut olan ilk sayfadan aktardık. Eserin içinde kendisinden bahsetmeyen müellif eserde Kıraat ilminin pratik alanı diyebileceğimiz ferşü'l-hurûf kısmını işlemektedir. Konuları ele almada müellif önce diğer imamlardan farklı okuyan imamın ...الباقر... diyerek okuyuş şeklini belirtmekte, hemen ardından da ...الباقر... diyerek diğer imamların okuyuş şeklini söylemektedir.

Eserde farklı okuyuşlarla birlikte ayrıca her sure başında, o surede Kıraat'çilere ait kaç adet farklı okuyuş olduğu belirtilmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

قال مؤلفه رحمه الله فرغت من تأليف في حادى عشر جمادى الأولى سنة ثلاث وتسعين وثمانمائة غفر الله تعالى من قرأ فيه ودعا له وله المغفرة آمين وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما تم. كتبه علي بن إسماعيل في زاوية قابل أغا سنة 1605.

Ferağ kaydından bu eserin, müellifi tarafından 893 (m.1488) yılı cemaziyel evvel ayının 11'inde yazıldığını, müstensih Ali b. İsmail'in de 1605 yılında Kabil Ağa zaviyesinde nüshayı istinsah ettiğini öğrenmekteyiz.

1.1.2.6. Kitâbu't-Tecvîd⁶⁷

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6599	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:

⁶⁷ Eser adı Tecvîd ismiyle kaydedilmesine rağmen; Kıraat ilmine dair konuları ele alıyor olmasından dolayıdır.

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	170x120-125x90 mm		Varak: 1b-76b

3. Eserin Başı:

فصل في الإستعادة قوله سبحانه وتعالى فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله دلت هذه الآية أن قراءة القرآن شرط وذكر الإستعادة جزاء والجزاء متأخر عن الشرط كما في الطلاق فوجب أن تكون الإستعادة متأخرة عن قراءة القرآن ثم قالوا وهذا موافق لما في العقل لأن من قرأ القرآن فعلا استوجب الثواب العظيم فلو دخله العجب في أداء تلك الطاعة سقط ذلك الثواب لقوله عليه السلام ثلاث مهلكات وذكر منها إعجاب المرء بنفسه فلهذا السبب أمره الله تعالى بأن يستعيز من الشيطان الرجيم لئلا يحمله الشيطان بعد قراءة القرآن علي عمل يحبط ثواب الطاعة...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser dijital kayıtlarda Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'ye (ö.560/1165) nisbet edilmektedir. Eserin Secâvendî'ye nisbet edilmesinin, ferağ kaydında Secâvendî'nin ismi zikredilmiş olmasından dolayı olduğunu zannediyoruz.

Eser müstakil bir çalışmadan çok, derleme bir eser görünümündedir. Eseri Kırâat eserleri içerisinde zikretmemizin sebebi, Tecvid'e dair bilgiler sunmasının yanında Kırâat ilmine dair konuları da ele alıyor olmasından dolayıdır.

Eserin başında bir mukaddime bulunmamakta, eser doğrudan “باب الإستعادة” başlığıyla başlamaktadır. İki sayfadan biraz fazla (1b-2b) istiâze konusu işlendikten sonra 3b numaralı varakta ‘باب المد’ başlığıyla med’ler hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Med’ler başlığı altında konuya dair açıklamalardan önce med konusunu ele alan üç beyitlik bir şiir zikredilmektedir.⁶⁸ Yukarıda belirttiğimiz iki başlıkla birlikte şiirler, başlıklar ve bazı örnekler kırmızı renkle yazılıdır.

Med konusundan sonra herhangi bir başlık zikredilmeksizin 5b numaralı sayfanın sonundan başlayıp 7a'nın sonuna kadar harlerin mahreç ve sıfatları

⁶⁸ Bu beyitler: ضروب المد في القرآن عشر سواه ليس للقرآن نقلا

مبالغة وحجر ثم روم وفرق ثم تمكين وعدل

Kaynağını tespit edemedik.

işlenmektedir. 7b-10a varaklar arasında Kur'ân'ı Kerim'de geçen 'ما' 'mâ' harflerinin ihtiva ettiği manalara dair açıklamalar bulunmaktadır.⁶⁹ 10a numaralı sayfada 'عدد آيات القرآن والحروف' adlı bir başlık bulunmakta olup bu konu farsça sayılarla açıklanmaktadır. 10b numaralı sayfada harflerin adetleri son bulmakta ve 'سورة البقرة' başlığıyla yeni bir konu başlamaktadır.

Eserin bu kısmında 10b ile 42b numaralı sayfalar arasında Bakara Suresi ile Lokman Suresi arasındaki surelerin i'rab tahlili yapılmaktadır. Müellif burada açıklamayı istediği kelime veya harfleri kısaca açıklamaktadır. Bu eser lokman suresinde son bulmakta ve 43a numaralı sayfada Tevbe Suresinden itibaren sıra gözetilerek Kur'ân'ı Kerim'de ayet sonlarında ve ayet içerisinde geçen vakıf işaretleri gösterilmektedir.⁷⁰ Örneğin: الذين يؤمنون بالغيب نحو أن يكون جراً صفة للمتقين فالوصل (10b) Yukarıda bir miktar örneğini verdiğimiz ilk bölümle (1b-42b arası) Secâvendî'nin *el-Vakf ve'l-İbtidâ* adlı eseri arasında herhangi bir benzerlik yoktur. Ancak 43a numaralı sayfadan başlayıp eserin sonuna kadar olan kısmını kapsayan bölümü Secâvendî'nin eseri ile benzerlik arzetymekte, hatta kısa bir ihtisarı mahiyetindedir.

Eserin Secâvendî'ye nisbet edilmesi hem eserin yarısından sonrasının Secavendî'nin vakf'a dair eserinin içerik benzerliğinden; hem de tanıttığımız nüshanın sonunda Secâvendî'nin isminin zikredilmiş olmasından kaynaklanmış olması muhtemeldir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

إنتهت الوقوف للإمام العالم الفاضل أفضل المتأخرين حجة الإسلام والمرسلين أبي جعفر محمد بن طيفور

السجائوندي رحمه الله عليه في أواخر رمضان المبارك سنة أربعين وسبعمئة

⁶⁹ Burada 'Mâ' için harf dememiz hece harflerinden olması sebebiyledir. İfade ettiği manalar ve nahiv bilgisi bakımından değerlendirecek olursak, 'Mâ' bazen harf bazen isim anlamında olmakla birlikte bazen de zâid'dir. Daha geniş bilgi için bkz: Ahmed Muhammed es-Sivâsî, **Hallü'l-Maâkid fi Şerhi'l-Kavâid**, thk. Muhammed Can, 2. Baskı, Şefkat Yayınları, İstanbul, 2015. Ss. 257-259.

⁷⁰ 42b ve önceki sayfalar ile 43a ve sonrasındaki sayfaların yazım ve üslup tarzı tamamen birbirinden farklıdır. Bu farklılık bizde bu nüshanın farklı eserlere ait varakların bir araya getirilerek oluşturulduğu izlenimi vermektedir.

Eserin sonunda vakıf işaretlerine dair olan eserin bittiği, eserin Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî'ye ait ve olduğu ve 740⁷¹ yılının ramazan ayı sonlarında yazıldığı bilgisi bulunmaktadır.

1.1.2.7. el-Kitâb fi'l-Kırââtî's-Seb'

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6851	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Rutubet lekeli birleşik harf filigranlı krem	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 192+II
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x130-145x68 mm		Varak:

2. Eserin Başı:

الحمد لله الذى أنزل القرآن هاديا للأنام وسببا للفوز بدار السلام وبين لنا فيه الأحكام وأوضح لنا حجة الإسلام والصلوة والسلام على محمد سيد البشر الشفيع المشفع في الحشر... وعلى آله وعترته الطاهرين وأصحابه الكرام المهديين.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ilk sayfaları olan 1b ve 2a numaralı varakta Soma kütüphanesine ait iki adet vakıf mührü bulunmaktadır. 2a numaralı sayfada ve diğer bölümlerin her birinin başında da Yeğen Zâde Mustafa b. Ahmed adına 1225 tarihli vakıf mührü bulunmaktadır. Eser 1b numaralı sayfada başlamaktadır. 1a numaralı sayfada da yedi Kıraat imamı hakkında münferit ve çoklu olarak remz işaretleri hakkında bilgi verilmektedir.

⁷¹ İstinsah tarihi Manisa YEK'te 940 (m.1533) yılı olarak kayıtlıdır.

Kendisi hakkında herhangi bir bilgi bulamadığımız müellif, eseri yedi bölüme ayırmış olup, her bölümde Kıraat'ı Seb'a imamlarından birini müstakil olarak incelemiş ve imamlara ait ferşü'l-hurûf farklılıklarını açıklamıştır. Eserde ihtilaflı kelimeler kırmızı renkle yazılmış olup ardından okuyuş ihtilafları zikredilmiştir.

Birinci bölüm olan “Kıraat-ı Nâfi” 1b-29b varakları arasındadır.⁷² 31a'da eser adı zikredilmektedir. 32b-53a varaklar arsında “Kıraat-ı İbn Kesir”, 53a-90b varaklar arasında “Kıraat-ı Ebî Amr”, 90b-116a varaklar arasında “Kıraat-ı İbn Âmir”, 116a-141a varaklar arasında “Kıraat-ı Âsım”, 141a-167a varaklar arasında “Kıraat-ı Hamza”, 167a-192a varaklar arasında “Kıraat-ı Kisâî” bölümleri bulunmaktadır. Yukarıdaki konuların bitimindeki son üç sayfada da قال الشيخ ابن جزري diyerek İbn Cezerî'den Kıraat'e dair nakiller bulunmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Kitabın sonunda ferağ kaydı bulunmamakta ancak ilk bölüm olan “Kırâat'ı Nâfi”bölümünün bitiminde aşağıda vereceğimiz ferağ kaydı bulunmaktadır.

قد وقع الفراغ من كتاب الشريف حرر في اليوم إحدى وعشرين ذي القعدة الشريفة لسنة سبع وأربعين وألف

عن عبد الضعيف النحيف المفتقر إلى أن الصمد الراحي سليمان بن حسين غفر الله له ولوالديه واحسن اليهما واليه.

Yukarıda verdiğimiz ferağ kaydından, elimizdeki nüshanın Süleyman b. Hüseyin tarafından 1046 yılı, zilkade ayının 21. günü yazıldığını öğrenmekteyiz.⁷³

1.1.2.8.Risâle der Beyân-ı Kırâati Ebû Amr

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 344	Satır Sayısı	13
Dili	Farsça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:

⁷²İmam Nâfi'nin hayatı ve Kıraat'ının özellikleri için bkz: Zehebî, **Siyeru E'lâmi'n-Nübelâ**, Cilt: 7, ss. 336-338; Öztoprak, ss. 65-67, 73.

⁷³Dijital kayıtlarda istinsah tarihi için 1040 (m.1629) yılı belirtilmektedir. Bu durum ferağ kaydındaki bilgilerin okunuşunun zorluğu sebebiyle olması muhtemeldir.

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	178x135-110x75 mm		Varak:104b-117a ⁷⁴

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله أجمعين أما بعد: بدانکه قراءه أبو عمرو أست وقراءة سوم أست وراوی وی مقدمش دوری أست ومؤخرش سوسی وبدانکه هر کجا کرم سرنخی بود آن رمن انان سوسی أست بدانک أبو عمرو باتفاق راویان مد متصل سه ألف ومنفصل دوری قصر ومد وسوسی بقصر وإدغام کبیر أن بو که هو حرف ان يك جنس بهم رسد وهو هو متحرك أول بادر بامثل لذهب بسمهم...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Kendisi hakkında bir bilgi vermeyen müellif, risalede Basra Kırâat alimi Ebu Amr'ın Kırâat'i hakkında bilgiler vermektedir. Eserde 104b'den 117a'ya kadar Ebu Amr ve ravilerinin ferşü'l-hurûf'u konu edilmiş; 117b ile 129a varakları arasında da sure sure Ebu Amr'ın idğam yaptığı kelimeler açıklanmıştır.

Ebu Amr Kırâat'inde meddd-i munfasıl bir elif miktarı, meddi muttasıl ise iki elif miktarı uzatılır. Ebu Amr kıraati –özellikle de Sûsî rivayeti- idğam konusunda diğer imamlara göre büyük bir farklılığı söz konusudur.⁷⁵

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

سورة الحمزة مؤصدة في عمد سورة الكافرون ولي سورة تبت حمالة إخلاص كفؤا أحد. تمت قراءة أبو عمر

البصري

Risalenin yukarda yazdığımız ferşü'l-hurûf kısmının sonunda da, idğamları konu edinen kısmın sonunda da ferağ kaydı bulunmamaktadır.

⁷⁴ Aslında eserin bittiği varak 129a olmalıdır. Ancak bu durum kütüphane kayıtları yazımında, eserin sadece ferşü'l-hurûf kısmı göz önünde bulundurulduğundan kaynaklanmış olabilir.

⁷⁵ Ebû Amr Kırâat'inin idğam konusu hakkında daha geniş bilgi için bkz: Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr ed-Dânî, 1. Baskı, Câmiatü's-Şârika, İmârât, 2007, Cilt: 1, ss. 429-431; Yüksel, ss. 318-320.

1.1.2.9. Risâle der Beyân-ı Kırâati İbn Kesîr

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 344	Satır Sayısı	13
Dili	Farsça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	178x135-110x75 mm		Varak: 130b-142b

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله أجمعين بدانکه این قراءه ابن
کثیر است و او مکی است وراوی مقدمش بزی است ومؤخرش قنبل وهرجاکه بسرخی نوشته است قنبل خواند
ومد منفصل بر ککند متصل دو ألف میکشد ووقف ووصل بسم الله موافق عاصم است سورة الفاتحة ملك الصراط
صراط جميع صراط قنبل وبدانکه, میم جمع را وصل صله میکند هجنا نجه علیهموا قلوبهم أبصارهم.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif hamdele ve salvele'den sonra esere şöyle başlamaktadır: “Bilki bu Kırâat, İbn Kesîr’in Kıraat'idir. O Mekkelidir. İlk ravisi Bezzî ikinci ravisi Kunbül'dür. Her yerde meddi munfasılı bir elif; meddi muttasılı da iki elif çeker. Sure aralarındaki vakıf-vasıl vecihlerinde Âsım'a muvafakat eder.” Bu kısa bilgilerden sonra müellif Fatiha'dan başlamak suretiyle sure sure İbn Kesîr'e ait olan ferşü'l-hurûf'u zikretmektedir.⁷⁶

⁷⁶ İbn Kesir Kıraat'ının özellikleri için bkz: Öztoprak, ss. 88-96.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

سورة إنا أنزلنا شهر تنزل. سورة ويل في عمد. سورة كافرون ولي دين بزي بخلف وقبل موافق أبو بكر. سورة

أبي لهب أبي لهب حمالة.

Eser yukarıda yazdığımız şekilde tamamlanmakta olup ferağ kaydı bulunmamaktadır.

1.1.2.10. Risâle der Beyân-ı Kırâati'l-Kisâi

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 344/4	Satır Sayısı	13
Dili	Farsça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	178x135-110x75 mm		Varak: 144b-156b⁷⁷

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على نبيه وآله أجمعين قراءة كسائي أستاذ و
كوفه أستاذ وراوى مقدمش أبو الحارث ومؤخرأش دورى سورة فاتحه مالك موافق عاصم أستاذ وبدانكه كسائي مد
مقدار سه ألف ميكشد سورة البقرة بدانكه مجموع ذوات اليا إماله أستاذ مثل هدى موسى عيسى سعى فأوحى أحيا
يحيى محياهم أحياكم الربى الأذى مرسياها دحيها أركى أعلى عزى تدعى أم بنح كلمه أستاذ كه بصورت بيا نوشته
أستاذ حتى وعلى وإلى ومازكى كه نيست.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

İsmi belirmeyen müellif, farsça kaleme aldığı risalesinde, kısa bir hamdele ve salvelenin ardından, Kıraat imamlarından Kisâi'nin, Kûfe'li ve iki de ravisi

⁷⁷ Kütüphane kayıtlarında eserin bittiği varaklar hatalı kaydedilmiştir.

olduğunu söylemekte, bundan sonra Kisâî'nin Kur'ân'ı Kerim'de hangi kelimedede ne tür farklı okuyuşları varsa bunları belirtmektedir.

Kisâî Kıraat'inin -müellifin de açıkladığı üzere- farklılıklarının bazıları şöyledir: Meddi munfasıl ve meddi muttasıl'ı üç elif miktarı çeker, عيسى سعى gibi sonları maksur elif'le biten kelimelerde imâle yapar, الآخرة gibi kelimelerde vakıf yapılması halinde imâle yapar, وهو. وهي, tekil üçüncü şahıs zamirlerinde Kâlûn, Ebu Amr, ve Ebu Cafer ile beraber ortada bulunan 'he' harfini sakın okur.⁷⁸

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

سورة أهيكم لترون. سورة ويل جمع مؤسدة في عمد. سورة الكافرون ولي. سورة تبت حمالة. سورة

الإخلاص كفؤًا.

Eserin sonu yukarıda yazdığımız şekilde bitmektedir. Müellif, müstensih vb. bilgileri bulunmamaktadır.

1.1.2.11. Risâle fî Beyâni İdgâmi's-Sûsî fî Külli's-Sûre⁷⁹

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6905	Satır Sayısı	29
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Rika		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	210x150-175x125 mm		Varak: 5a-5b⁸⁰

⁷⁸ Daha geniş bilgi için bkz: Öztoprak, ss. 217-220.

⁷⁹ Eserin adı kütüphane kaydında "Risâle fî Beyâni'l-İdgam fî Külli Sûretin" olarak bulunmaktadır.

⁸⁰ Kütüphane kayıtlarında eser, 1b varakta gözükmemektedir.

2. Eserin Başı:

أربعة وخمسون موضعا سورة البقرة. فيه هدي وإذا قيل لهم. وإذا قيل لهم آمنوا لذهب بسمعهم. إلي خلقكم الذي جعل لكم. وإذا قال ربك. ونحن نسيح. ونقدس لك قال أعلم مالا...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Kütüphane kayıtlarında müellif İmam Ebû Amr'ın ravisi Sûsî olarak geçmekte ancak eserde ve Sûsî'den bahseden eserlerde bunu destekleyecek bir bilgi bulunmamaktadır.⁸¹

Kütüphane kayıtlarında eserin isimlendirilmesinde, müellif bilgisinde ve numaralandırmada hatalar görülmüştür. Biz burada eserle ilgili zikredeceğimiz bilgileri direk nüshadan derleyerek, hataları düzeltme yoluna gittik.

Eser tek varak, bir tam bir de yarım sayfadan oluşmaktadır. Eserde Ebu Amr'ın ikinci ravisi olan Sûsî'nin Bakara, Âli İmran, Nisa, Maide, En'am ve A'raf surelerinde idğam yaparak okuduğu kelimeler zikredilmektedir.⁸²

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

قال رب. قال لمن. أفاق قال. واتخذ قوم موسى. أمر ربكم. قال رب اغفر لي.

Ferağ kaydı bulunmamaktadır.

1.1.2.12. Risâle fî Kavâ'id-i Resm-i Hatt-ı Emîri'l-Mü'minîn⁸³

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	17
-------------	---------------	--------------	----

⁸¹ Muhammed b. Muhammed b. Yusuf Şemsüddîn Ebu'l-Hayr b. Cezerî, **Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ**, 1. Baskı, Mektebetü İbn Teymiye, byy, 1351, (**Ğâyetü'n-Nihâye**) Cilt: 1, ss. 332-333; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, **Ma'rîfetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakâti ve'l-Âsâr**, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, byy, 1997, s. 115; Öztoprak, s. 102.

⁸² Sûsî rivayeti Lâmi-Râ ve aynı cinsten olan harfler arasında idğam yapmakla meşhurdur. Ebû Şâme, Ebu'l-Kasım Şihabüddin Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim el-Makdisî, **İbrâzü'l-Meânî, min Hırzi'l-Emânî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, byy, bty. ss. 77-78; İbn Cezerî, **Neşr**, Cilt: 1, ss. 216-318.

⁸³ Eser adı dijital kayıtlarda "er-Risâle Müştemile ala Kavâ'id-i Resmi Hat" olarak kayıtlıdır.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 10
Ebad	220x145-145x80 mm		Varak:129b-132a

2. Eserin Başı:

أما بعد فهذه الرسالة مشتملة على قواعد رسم خط أمير المؤمنين رضي الله عنه وفيه أبواب في بيان الكلام الذي كتب في الرسم مقطوعة وموصولة مع لفظ ما وهي اثني عشر كلمة أحدها إما موصولة حيث كان نحو أما اشتملت وإما يشركون والثانية أن ما مقطوعة في الأنعام نحو أن ما توعدون لآت وفي النحل أن ما عند الله والوصل أثبت والرابعة...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin muhtemelen hamdele ve salve faslından bahseden ilk satırı silinmiş durumDâdır. İkinci satırda ise بعد اما lafzıyla esere giriş yapılmakta ve bu risalede Resm-i Osmânî'ye göre mevcut mushaflarda ayrı ya da bitişik yazılan bazı kelimeler açıklanmaktadır.

Çalışmaya konu olan lafızların ilki, kendisinden önce في من عن أن vb.⁸⁴

edatlardan biri geçen ما lafzıdır. Müellif bu lafzın edatlarla birlikte ayrı mı bitişik yazılacağı konusunu on iki ayrı şekilde örnekleriyle açıklar. Bu edatlardan sonra da yine ما lafzının كل أين بئس lafızlarıyla bitişik mi yoksa ayrı mı yazılacağını incelemektedir. Müellif ما lafzının bitiminin ardından sırayla, من. أن لا. أن لم. أن لن.

⁸⁴ Bu edatların bitişik ya da ayrı yazılması kuralı için bkz: Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr ed-Dânî, *el-Mukni'a fî Resmi Mesâhîfi'l-Emsâr*, thk: Muhammed Sadık Kamhâvî, Mektebetü'l-Külliyyeti'l-Ezheriyye, Kahire, bty, (Mukni'a) s. 73; Abdülhamid, ss. 309-325.

lafızlarının⁸⁵ ayrı ve bitişik yazılması durumunu

Kur'ân'da geçtiği yerleri belirterek açıklar.

Müellif maktûât ve mevsûlât olan kelimeleri tamamlayınca *Te* harfinin açık ت şeklinde ve tâ-i marbûta denen kapalı ة şeklinde yazıldığı yerler hakkında bilgi vererek eseri tamamlamaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

والثالث عشر مثل ذات الشوكة وذات بحجة وذات الحب حيث كان بالتاء وقع مثل ابتغاء مرضات الله وما

سوا هذه بالهاء والرابع عشر مرضات بالتاء. تمت سنة 1134

Müellif, müstensih ve yazıldığı yer gibi bilgiler bulunmayan ferağ kaydından, eserin 1134 (m.1721) yılında yazıldığını öğrenmekteyiz.

1.1.2.13. Resm fî Osmâni'l-Kitâb⁸⁶

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	17
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 11
Ebad	220x145-150x105 mm		Varak: 133a-135a

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين قرآن عظيم القدر

وجليل الشأن حفظ وبحق بدنه سعى وكفاية أقدام وحضرت عثمان رضي الله عنه رسم شريف معرفته قدر الإمكان

⁸⁵ Kelimelerin yazımı için bkz: Dâni, **Mukni'a**, s. 81.

⁸⁶ Eserin ismi dijital kayıtlarda “Risâle-i Resmi fî Osmâni'l-Kitâb” olarak kayıtlıdır. 133a numaralı varagında ise isimlendirme yukarıda belirttiğimiz gibidir.

جاشوب رسم قرآن أجون واقع إولان منظوم قصيدئ رعایت ونظم حرزته كه علماء ماضيه وباقيه قنلرنده مقبول
ومرغوبدر أول منظوملره لسان عرب اوزره...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellifi belli olmayan eser Resm-i Osmânî hakkında olup, eserde yazımı hakkında farklılık olan kelimeler açıklanmaktadır. Bu minvalde Kur'ân'da bitişik ya da ayırık olarak yazılan kelimeler incelenmektedir. Eserin ilk varağı olan 132b'da kısa bir girişten sonra, eserde incelenecek olan kelimeler zikredilmektedir. 133a'da ise yine bir hamdele-salvele ile giriş yapılmakta ve bu girişte müellif eseri yazma sebebi hakkında bilgiler vermektedir.

Müellif, Kur'ân'ın Hz. Osman zamanında yazılan yazı tarzı (resm-i osmânî) ile alakalı geçmişte selefin birçok manzum ve mansur eserler yazdığını, kendisi de onlardan istifade ederek bu eseri, konuyu bilenler ve bilmeyenler için kaleme aldığını söyler. Müellifin çalışma alanına, yazımında bir takım ihtilaflar olan هؤلاء. فاداراتم. سيئة. vb. kelimeler girmektedir.⁸⁷

Müellif 135a numaralı sayfada eserin açıklama kısmını bitirmektedir. 135b ile 140b numaralı varaklar arasında da bakara suresinden başlayıp Kur'ân'ın sonuna kadar, yazımında ihtilaf olan kelimeleri belirtmekte ve açıklamalarını kelimelerin altlarında kırmızı renkle belirtmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت الرسالة الشريفة بعون الله الملك الرؤوف.

Eserin ferağ kaydında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.1.2.14. Şerhu Nazm-i Resmi'l-Hemze

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 353	Satır Sayısı	25
-------------	-----------	--------------	----

⁸⁷ Kelimelerin Mushaftaki yazım şekline dair bkz: Dânî, Mukni'a, s. 79.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Sülüs		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	220x155-155x70 mm		Varak: 108b-125a

2. Eserin Başı:

الحمد لله الذي علم بالقلم علم الإنسان ما لم يعلم وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

وبعد: فهذا شرح لمنظومتي المبينة المشتعلة على بيان رسم أقسام الهمز مبين لمرادها متمم.... موضع لجمعها مصرح بالمقعود من عملها ببيان كيفية التخفيف الرسمي فيه عند الوقف لحزمة وهشام مع بيان كيفية التخفيف القياسي تكميلاً للقائدة في ذلك المقام والله أسأل أن ينفع به وبأصله أنه على ما يشاء قدير وبالإجابة جدير...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Kendisiyle alakalı hiç bilgi vermeyen müellif eserde, daha önce Hamza ve Hişam kıraatının, kelime sonlarında bulunan hemze harfi üzerindeki okuyuş vecihlerini açıklamak için yazılmış olan bir şiiri şerh etmektedir. Şiirin yazarının da kim olduğunu bilememekteyiz. Müellif eserle ilgili 124a numaralı sayfada, yazdığı bu risaledeki konuların içeriğini *Şâtıbî*'nin *Hırzû'l-Emânî* adlı eserindeki işleyiş tarzını örnek alarak yazdığını söylemektedir. Müellif kısa bir girişten sonra, önce beyitleri zikretmekte, ardından da kendi açıklamalarını serdetmektedir. Nüşhada beyitler kırmızı renkle yazılmıştır.

Müellif eserde son harfi hemze ile biten kelimelerin, İmam Hamza ve Hişam'ın kıraatinde hangi şekillerde okunduğunu ele almaktadır. Sonu damme harekeli hemze⁸⁸ ile biten bir kelimede vakıf yapılması durumunda Hamza ve Hişam için beş vecih okumak caiz olur. Bu beş vecih: tul⁸⁹ ile iskat,⁹⁰ tevassut⁹¹ ile iskat,

⁸⁸ Buradaki kurallar, hemzenin harekesine ve hemzeden önce med harfinin bulunup bulunmamasına göre değişmektedir. Daha geniş bilgi için bkz: Dâni, **Teysîr**, ss. 37-38; Öztoprak, s. 131.

⁸⁹ Her imamın en fazla uzatma miktarı demektir. Örneğin Asım için tul dört elif, Nâfi' için iki elif'tir. Detaylı bilgi için bakınız: Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekir el-Mer'âşî, **Cühdü'l-Mukill**, thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed, 2. Baskı, Dâru'l-Ammâr, Ammân, 2008, s. 214; Palûvî, ss. 8-9.

kasr ile iskat, tul ile teshîl ve kasr ile teshîl şeklindedir. Ancak iki imamın da tul ve tevassut miktarları farklıdır. Hamza'nın tul miktarı beş elif, tevassut miktarı üç elif'dir. Hişam'ın ise tul miktarı üç elif, tevassut miktarı da iki elif'dir.⁹² Sadece bu iki imamlarla sınırlı olmamakla birlikte tüm kıraatçilere göre kasr miktarı bir elif'dir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وكان الفراغ من كتابة هذا الشرح المبارك يوم الإثنين المبارك ثامن شهر ذي القعدة الحرام الذي من شهور سنة

ألف ومائة وستة وأربعين من الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلوة والسلام.

Eserin sonunda müellif, müstensih ve yazıldığı yer gibi bilgiler bulunmazken; eserin 1146 (m.1732) yılı Zilkâde ayının sekizine denk gelen Pazartesi günü yazıldığını öğrenmekteyiz.

1.1.2.15. Vakfu Hamza ve Hişâm

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 323	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	200x140-157x77 mm		Varak: 80b-87b

2. Eserin Başı:

⁹⁰ Harfin telaffuzdan düşmesi anlamına gelen İskât yerine günümüz kıraatçıları nezdinde, aynı anlama gelen İbdal de kullanılmaktadır. Bkz: Temel, ss. 76-77.

⁹¹ Tevassut miktarı bir imamın en fazla uzatmasıyla en az uzatma miktarı olan bir elif miktarı uzatmanın orta miktarını karşılar.

⁹² Kıraat imamlarının med miktarları ile ilgili daha geniş bilgi için bkz: İbn Çezerî, **Tahbîr**, ss. 208-209; Feyizli, ss. 69-71; Öztoprak, ss. 131, 305.

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد وآله وصحبه أجمعين وبعد: فإن باب وقف حمزة وهشام على المهموز باب مشكل يحتاج القارئ إلى معرفة تحقيق مذاهب أهل العربية وأحكام رسم المصاحف العثمانية وتمييز الرواية وإتقان الدراية فلهذا كتبت مسائلها فرادى مسألة بعد مسألة على ترتيب الذي وقع في القرآن العظيم تسهيلاً للطلابين وتذكيراً للدعاء من الراغبين. سورة الفاتحة: إذا وقفت لحمزة على وإياك ونحوه لك فيه تحقيق الحمزة وتسهيلها.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Kütüphanede üç adet yazması bulunan eserin müellifi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık ancak eserde konuları ele alma tarzı yönünden İbnü'l-Kâsîh'ın 'Tuhfetü'l-Enâm fî'l-Vakf alâ li Hamza ve Hişâm' adlı eseriyle çok benzerlik arz etmektedir. *Tuhfe*'den daha kısa olması hasebiyle *Tuhfe*'nin ihtisarı olarak kaleme alınmış olabilir.

İsmi belli olmayan müellif esere kısa bir girişle başlamaktadır. Girişte Kıraat imamlarından Hamza ve Hişâm için hemze üzerine vakıf yapılması konusunun zor bir konu olduğunu söyler. Bununla birlikte bu konuyu her kıraatçinin öğrenmesinin zorunlu olduğunu belirten müellif, bu konuda öğrencilere kolaylık, kendisine de bir dua vesilesi olması için bu eseri mes'eleler halinde kaleme aldığını söyler.

Bu kısa girişten sonra müellif ferşü'l-hurûf sistematigi üzere Kur'ân'ı Kerim'deki sûre sıralamasını gözeterek, sonlarında hemze bulunan kelimelerde Hamza ve Hişâm içi nasıl vakıf yapılacağını açıklamaktadır.⁹³

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

قوله على الأفتدة ذكر في الأنعام وقوله كفؤا مثل هزوا ذكر في البقرة. تم الكتاب

Eserde ferağ bilgisi bulunmamaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

⁹³ Kelime sonunda bulunup da üzerinde vakıf yapılacak hemze'nin harekesi damme olması durumunda Hamza ve Hişâm için beş vecih caiz olur. Bunlar: tul ile ibddal, tevassut ile ibdal, kasır ile ibdal, tul ile teshil kasır ile teshil. Genel kural bu şekilde olmakla birlikte, bu durum hemze'nin harekesi ve konumuna göre farklılık arz etmektedir. Bkz: Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed Yusuf b. Cezerî, *Tahbîru't-Teyâr fî'l-Kirââtî'l-Aşr*, thk: Ahmed Muhammed Müflih el-Kudât, 1. Baskı, Dâru'l-Furkân, Amman, 2000, (*Tahbîr*) ss. 224-230; Abdulfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, el-Mektebetü'l-Hanîfiyye, İstanbul, bty, ss. 17-18; Bennâ, Cilt: 1, ss. 218-237;

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 325	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kartal koç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 7
Ebad	225x160185x110 mm		Varak: 127b-130b

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6905	Satır Sayısı	
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Rika		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x150-160x105 mm		Varak: 1b-6a

1.2. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMIŞ OLAN ESERLER

1.2.1. İbn Cezerî'ye ait Eserler

1.2.1.1. ed-Dürretü'l-Mudîetü fi'l-Kırââti's-Selâseti'l-Mardıyye

2. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:⁹⁴

Demirbaş No	45 Hk 4534	Satır Sayısı	13
--------------------	------------	---------------------	----

⁹⁴ Bu nüsha dijital kayıtlarda 'Dürretü'l-Maziye fi Kırâ'âti'l-Eimmeti's-Salasati'l-Marziye' adıyla kayıtlıdır.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	175x120-120x72 mm		Varak: 50b-61a

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı varağında Hacı Eyüp adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Adıyla alakalı farklı isimlendirmeler yapılmış olan eser 240 beyitten müteşekkildir. Müellif bu eserinde kendisinden önce meşhur olmuş olan yedi Kıraat'i on'a tamamlamayı hedeflemektedir. Usul ve ferşü'l-hurûf bölümlerinden oluşan eserde Ebu Cafer, Yakub ve Halefkıraatlerini açıklamaktadır. Eserin çeşitli şerhleri ve baskıları bulunmaktadır.⁹⁵

Eser Muhammed Temim Zu'bî tarafından tahkik edilerek 1994 yılında Hüda yayınevinden Medine'de neşredilmiştir. Günümüzde farklı baskıları mevcuttur.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmamakta ancak nüshanın son risalesinin bitiminde, müstensihin Ahmet b. Ali, istinsah tarihinin de 1168 yılı olduğunu öğrenmekteyiz.

6. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:⁹⁶

Demirbaş No	45 Hk 8046	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:

⁹⁵ Detaylı bilgi için bkz: Yüksel, ss. 205-209.

⁹⁶ Eserin bu nüshası dijital kayıtlarda 'ed-Durretu'l-Mudî'e' adıyla kayıtlıdır.

Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	210x150-150x105 mm		Varak: 56b-67a

Nüshanın zahriyesinde Küçük Hafız adına temellük kaydı bulunmaktadır.

1.2.1.2. en-Neşr fi'l-Kırââtî'l-'Aşr

2. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 345	Satır Sayısı	27
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 293
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	218x125-215x125 mm		Varak:

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın yanağında eser adı olarak Neşr-i Kebîr yazmaktadır. Nüshanın zahriye sayfasında renkli çözümlerle süslenmiş çizimler içinde eser ve müellif adı bulunmaktadır. Müellif eser adı için *en-Neşr fi'l-Kırââtî'l-'Aşr* ismini seçmiş olmasına rağmen, eser Osmanlı döneminde ve günümüzde kıraatçiler arasında Neşr-i Kebîr adıyla anılmaktadır.⁹⁷

Müellif bu eserinde, sahih kıraatler olarak kabul edilen yedi kıraate,⁹⁸ aynı sıhhat derecesinde kabul ettiği üç kıraati daha eklemektedir. Bu görüşünün doğruluğunu ispat adına bu eseri en hacimli eseri olarak kaleme almış ve görüşlerini genişçe açıklamıştır. Müellif eserde, ravi ve tarikleriyle beraber on Kıraat imamının senetlerini, biyografilerini, kıraat usulü ve ferşü'l-huruf konularını ele almaktadır.

⁹⁷Yüksel, s. 216.

⁹⁸ İbni Mücahid'in Kıraat'i Seb'a adlı kitabında açıkladığı ve İbni Cezeri dönemine kadar sadece bunların sahih kabul edildiği yedi kıraat.

Eseri Ali Muhammed Dabbâ' tahkik ederek 1940 yılında Beyrut'ta Daru'l-Kütübi'l-İmiyye'de yayınlamıştır. Günümüzde farklı cilt ve ebatlarda eserin pek çok baskısı bulunmaktadır.

5. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Nüshanın müstensihî, Ebu İshak Muhammed b. Ahmed b. Muhammed es-Sûfî es-Semerkindî eş-Şîrâzî olup, istinsah tarihi 827 yılı, Şevval ayının on yedinci günüdür.

6. *Eserin Nüshaları:*

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 346	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: IV+375
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	207x145-160x110 mm		Varak:

IVa varakta Osman Ağazade Hüseyin b. Ahmed adına 1221 tarihli vakıf kaydı ve mührü vardır. 1b numaralı varakta nüshanın yazımının 1123 yılı zilkade ayının 12'si çarşamba günü yatsı vakti başladığı belirtilmektedir. Nüshada iki tane ferağ kaydı bulunmaktadır. İlk ferağ kaydı 1124 yılı Cemaziyelûlâ tarihlidir. Yazıldığı yer Bursa Yeni Medrese'dir.

İkinci ferağ kaydı Mustafa b. Abdurrahim'e aittir. Müstensih bu nüshanın yazımına 1123 yılı zilkade ayında başladığını ve 1124 yılı Camaziyelûlâ ayında tamamladığını belirtmektedir. Nüshanın sonunda bulunan boş bir sayfada da 1149 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3008	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 358
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	263x175-195x137 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde Şeyh Hacı Sacılı Ahmed Efendi adına 1243 tarihli temellük kaydı vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4551	Satır Sayısı	29
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Yerli	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: IV+309
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	230x135-173x85 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde tablo halinde eserin içindekiler bölümü ve Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır. Nüshanın müstensihi Talibzâde Osman b. Talib olup, istinsah tarihi 1104 (m.1691) yılı Cemaziyelûlâ ayıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7574	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih ve Talik		Varak: VII+397
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x145-150x90 mm		Varak:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında Haşim el-Mağribî'den Kıraat usulüne dair nakil vardır. 4b, 5a ve 5b numaralı varaklarda fihrist, 7a'da Hafız Mehmed Emin Efendi

adına 1182 (m.1768) tarihli mülkiyet kaydı ve Küçük Hafız adı ile bilinen Muradiye İmamı Hacı Ahmed'in mülkiyet kayıtları bulunmaktadır. Nüshanın sonunda eserin müellifi tarafından 799 yılında Bursa'da yazıldığı belirtilmektedir.

1.2.1.3. Nihâyetü'l-Berara fî'l-Kırââtî's-Selâseti'z-Zâideti ale'l-Aşere⁹⁹

2. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4556	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	202x135-130x72 mm		Varak: 68b-85b

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde kıraat usulüne göre iki tane ayet çözümlemesi, ilk varağında da Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır. Eserin ilk sayfası olan 68b numarada eser başlangıcının üst kısmında *Hâze'l-Kitâb en-Nihâye* şeklinde eser ismine atıf yapılmıştır. Müellif 450 beyit olarak telif ettiği bu eserinde 10 kıraate ek olarak zikredilen İbn Muhaysın, A'meş ve Hasan el-Basrî kıraatlerini ele almaktadır. Eserde bu kıraatçilerin Kıraat özelliklerini ve ferşü'l-hurûf farklılıklarını açıklamaktadır.¹⁰⁰

⁹⁹ Eser adı dijital kayıtlarda '*en-Nihâye*' olarak kayıtlıdır.

¹⁰⁰ Eser hakkında daha fazla bilgi ve eserin Süleymaniye yazmaları için bkz: Yüksek, ss. 190-194.

Eseri ilk olarak Molla Gürânî “Keşfü’l-Esrâr an Kırâati’l-Eimmeti’l-Ahyâr” adlı çalışmayla şerh etmiştir. Bu şerh de, 1428 yılında, Abdullah b. Hammad el-Kuraşî tarafından Ümmü’l-Kurâ Üniversitesinde doktora tezi olarak tahkik edilmiştir.

5. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Müellif eserin sonlarında 85b numaralı varakta, bu eseri 798 yılı Ramazan ayında Bursa’da yazdığını söylemektedir.

1.2.1.4. **Tahbîru’t-Teysîr fi’l-Kırâati’l-Eimmeti’l-‘Aşer**

1. *Eserin Müellifi:*

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

2. *Eserin Fiziki Özellikleri:*

Demirbaş No	45 Hk 4552	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: VIII+145
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	150x100-108x55 mm		Varak:

3. *Eserin İçeriği/Metodu:*

Nüshada eserin başlangıcından önceki ilk dört varakta, Hacı Eyüp adına vakıf mührü ve kıraat ilmine dair kısa açıklamalar bulunmaktadır.

Müellifin bu eseri, Ebû Amr ed-Danî’nin yedi kıraate dair kalem aldığı *et-Teysir* adlı eseri üzerinde yapılmış bir çalışmadır. Müellif yedi imamının kıraatine Ebû Ca’fer el-Kârî, Ya’kub el-Hadramî ve Halef b. Hişam’ın kıraatlerini de dercetmiş, ayrıca eseri tashih, tavzih ve kısmen ikmal etmiştir. Bu yönüyle eser için *et-Teysîr*’in genişletilmiş şeklidir demek yanlış olmasa gerektir.

Eser ilk olarak, Abdülfettah el-Kâdî ile Muhammed Sadık Kamhâvî tarafından tahkik edilerek 1972 yılında Kahire’de basılmıştır. Sonraki yıllarda eserin farklı tahkik ve baskıları yapılmıştır.

4. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Nüshanın müstensihi Mustafa b. Muhammed olup, istinsah tarihi 1089 yılıdır. İstinsah kaydının hemen yanında Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır.

5. *Eserin Nüshaları:*

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 323	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	200x140-150x70 mm		Varak: 88b-212a

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8064	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	214x156-154x80 mm		Varak: 19b-129a

1.2.1.5. *Takrîbü’n-Neşr fî’l-Kırââtî’l-Aşr*

1. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 316	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 110
Yazım Tarzı	Manzum Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	160x95-105x58 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde eser, et-Takrîb fî Muhtasari'n-Neşr adıyla kayıtlıdır. Ayrıca eserin müellifi İbn Cezerî'nin ismi ve nüshanın sahibi Mustafa adlı kişi adına imza bulunmaktadır.

Eser, müellifin daha önce kaleme aldığı ve Neşr-i Kebir adıyla da şöhret bulan “*en-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr*” adlı eserinin kısaltılmış şeklidir. Müellifin bu eseri de Neşr-i Sağîr diye anılmaktadır. Eserde Kiraat usul ve ferşü'l-hurûf konuları işlenmektedir.¹⁰¹

Eseri ilk olarak 1961 yılında kahire'de İbrahim Atve İvez tahkik ederek neşretmiştir. Bundan sonra çeşitli tahkik ve baskıları yapılmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Bu nüshanın istinsahı, 1177 (m.1762) yılının 23 cemaziyelahir perşembe günü Seyyid Hafız Hasan b. Hasan tarafından tamamlanmıştır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 339	Satır Sayısı	19
--------------------	-----------	---------------------	----

¹⁰¹ Yüksel, s. 219.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 104
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	165x125-120x89 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde Ali İlmi Efendi adına mülkiyet kaydı ile arap harf ve rakamlarından oluşan bir de çizim bulunmaktadır. Nüshanın istinsahı Sıdk b. Ahmed b. Feth tarafından 804 (m.1401) yılında Bursa'da tamamlanmıştır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3005	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf ve üçlü şapka filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	208x148-164x85 mm		Varak: I+1b-100b

Dördüncü nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 340	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykallı abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak:II+124+II
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	1200x130-130x60 mm		Varak:

Bu nüshanın istinsah tarihi 804 (m.1401) yılıdır.

1.2.1.6. Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşr

1. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 322	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x120-150x75 mm		Varak: 41b-67a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde Ali İlmî Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır.

Müellif bu eserinde, daha önce kaleme aldığı *en-Neşr Fî Kırââtî'l-Aşr* adlı eserini özet olarak 1019 beyitte nazm etmiş ve ilgililerin istifadesine sunmuştur. Eser günümüz Kırâat öğreniminde bir merhaleye de isim olmuştur.¹⁰² Eseri Ali Osman Yüksel 1984 yılında doktora tezi olarak çalışmış ve eser Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı tarafından yayınlanmıştır. Günümüzde eserin birçok şerhi ve baskıları mevcuttur.¹⁰³

4. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

¹⁰² Günümüz Türkiye'sinde kıraat öğrenimi, Aşere, Takrib ve Tayyibe diye isimlendirilen üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci merhalede on kıraat imamı ve bu imamlarının ikişer ravisi bağlamındaki farklılıklar yazılıp okunur. Takrib kısmında her iki raviye, tarik diye adlandırılan (ravilerin ravileri olan) imamlar da eklenerek yazılır ve okunur. Takrib ilmi okunurken El-Bennâ'nın *İthâfû Fudalâi'l-Beşer* adlı eseri ve İbn Cezerî'nin *Takribü'n-Neşradlı* eserleri okunur. Kıraat öğreniminin son merhalesi olan Tayyibe merhalesi ise Cezerî'nin *Tayyibetü'n-Neşr* adlı manzum eserinin okunup ezberlenmesinden ibarettir. Bkz: Abdulhamit Birışık, **Kıraat İlmi ve Tarihi**, 2. Baskı, Emin Yayınları, Bursa, 2014, ss. 153-1544; Akdemir, **Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları**, ss. 116-120; Hasan Tahsin Feyizli, **Kırâat'i Aşere**, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018, ss. 30-32.

¹⁰³ Detaylı bilgi için bkz: Yüksel, ss. 250-252.

Demirbaş No	45 Hk 3598	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 33
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	230x167-160x105 mm		Varak:

Bu nüsha Ahmed b. Abdurrahman tarafından 1180 (m.1765) yılının Zilhicce ayının sonlarında cuma günü istinsah edilmiştir.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4534	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	175x120-120x72 mm		Varak: 67b-107b

Nüshanın müstensihisi Ahmed b. Ali'dir.

1.2.2. İbn Cezerî'nin Eserleri Üzerine Yapılmış Şerhler

1.2.2.1. Hallü Mücmelâti't-Tayyibe

2. Eserin Müellifi:

Ali b. Süleyman b. Abdullah el-Mansûrî (ö.1134/1721)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 2987	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Üçlü kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	211x158-151x70 mm		Varak: I+1b-30b

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında Osman Ağa Zade Hüseyin b. Ahmet adına Muradiye Kütüphanesinden çıkarılmamak şartıyla vakıf kaydı ve mührü vardır. Eserin başından itibaren içeriğinde verilen bilgileri desteklemek amacıyla beyitlerin kenarında Kıraat'e dair çizimler bulunmaktadır.

Bin doksan sekiz beyitten oluşan eserde, müellif İbn Cezerî'nin '*Tayyibe*'sini manzum olarak şerh etmektedir. Eser, mukaddime, usul ve ferşu'l-huruf bölümlerinden oluşmakta ve tekbir bölümüyle sonlandırılmaktadır.

Bu eser, Halit Hasan Ebu'l-Cûd tarafından tahkik edilip, 2010 yılında Kahire'de, Evlâd-ı Şeyh yayınevinden neşredilmiştir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın sonunda ferağ kaydı haricinde muhtelif açıklamalar ve birlikte istinsah tarihinin 1107 (m.1694) yılı olduğu bilgisi bulunmaktadır.

1.2.2.2. Keşfü'l-Esrâr an Kırâati'l-Eimmeti'l-Ahyâr

1. Eserin Müellifi:

Molla Gürânî Şemseddîn Ahmed b. İsmail (ö.893/1488)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4542	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1

Yazı Stili	Nesih		Varak: 1b-86b
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	215x160-165x90 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Molla Gürânî bu eserinde, İbn Cezerî'nin şaz kabul edilen İbn Muhaysın, Hasan el-Basrî ve A'meş kıraatlerine dair yazdığı "*Nihâyetü'l-Berara fî'l-Kırââtî's-Selâseti'z-Zâide ale'l-Aşere*" adlı manzum eseri şerh etmektedir.

Eseri 1428 yılında, Abdullah b. Hammad el-Kuraşî Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde doktora tezi olarak tahkik etmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından öğrendiğimize göre müellif Molla Gürânî bu eseri 890 (m.1485) yılının Rebiülevvel ayında yazmıştır. Eseri, Mustafa b. Hasan b. Yakub 1140 (m.1726) yılında hocası Hacı Muhammed'den on dört kıraati okuduktan sonra istinsah etmiştir.

1.2.2.3. Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-'Aşr

1. Eserin Müellifi:

Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed en-Nuveyrî (ö.857/1453)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4548	Satır Sayısı	35
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: II+158+II
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x143-175x95 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1b numaralı sayfasında eserin başlıkları ve sayfa numaraları verilmektedir. 2a numaralı sayfada ise iki tane hadis zikredilmektedir. İlk hadis: “Namazda imam semiallâhü limen hamideh dediğinde, ‘Allâhümme Rabbenâ ve leke’l-Hamd’ deyin. Eğer bu söz meleklerin istiğfarı ile aynı vakte denk gelirse, söyleyenin geçmiş günahları affedilir.”¹⁰⁴ İkinci hadis ise: ‘İman atmış kadar şubedir. Hayâ da imandandır.’¹⁰⁵ Hadislerin altında da ayet çözümlemesi vardır.

Nüveyrî’nin kaleme aldığı bu Şerh, Tayyibe şerhlerinin en fazla şöret bulan ve okunanı olmuştur. Eser Mecdî Muhammed Sürûr Sa’d Bâ Sellûm tarafından 2003 yılında Beyrut’ta Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye’de basılmış olup, daha sonra farklı baskıları yapılmıştır. Bu eser ve baskı aynı zamanda tezimizin kaynaklarından biridir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından müstensihin Muhammed b. Ahmed olduğunu ve nüshanın 1097 yılında istinsah ettiğini öğrenmekteyiz. Müstensih ayrıca müellifin bu eseri 832 (m.1429) yılında telif ettiğini belirtmektedir.

1.2.3. Kâsım b. Firrûh eş-Şâtîbî’ye Ait Eserler

1.2.3.1. Akîletü Etrâbî’l-Kasâ’id fî Esne’l-Makâsîd

2. Eserin Müellifi:

Ebû Muhammed el-Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî (ö.590/1194)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 3007	Satır Sayısı	9
--------------------	------------	---------------------	---

¹⁰⁴ Buhârî, Ezan, 126; Müslim, Salât, 72; İmam Malik, Salât 11, 44; Ebu Davud, Tefrîu Ebvâbî’s-Sufûf, 143; benzer hadis için bkz: Salât 172.

¹⁰⁵ Buhârî, İman, 2; Müslim, İman 12; İbn Mâce, İman, 9; Ebû Dâvud, Sünnet, 15, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel Hilal b. Esed eş-Şeybânî, **Müsnedü Ahmed b. Hanbel**, thk: Şuayb el-Arnâvut, Âdil Mürşid ve diğerleri, 1. Baskı, Müessesetü’r-Risâle, 2001, Cilt: 16, s. 305, hadis no: 10512.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	202x145-148x90 mm		Varak: 86b-104b+1

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Şâtıbî, bu eserinde Ebû Amr ed-Dânî'nin resm-i osmânî ile ilgili olan *el-Muknia* adlı eserini nazm etmektedir. Eser 298 beyitten oluşmaktadır. Eser Kasîde-i Râiyye adıyla da bilinmektedir.¹⁰⁶

Eserin çeşitli baskı ve şerhleri bulunmakla birlikte, Eymen Rüşdî Süveyd'in 2001 yılında Arabistan'da Dâru Nûri'l-Mektebât'tan yayınladığı tahkikli baskısını zikretmemiz mümkündür.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 322	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	210x120-140x75 mm		Varak: 69b-79a

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 323	Satır Sayısı	13
--------------------	-----------	---------------------	----

¹⁰⁶Müellifin bu manzum eseri Dâni'nin Muknia'sına yapılan şerhlerden biridir. Şâtıbî şerh yaparken sadece Muknia ile yetinmemiş başka eserlerden de istifade etmiştir. Bkz: Fatih Çollak, "Şâtıbî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, s. 376; Tayyar Altıkulaç, "el-Mukni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, Cilt: 31, s. 139.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	200x140-135x99 mm		Varak: 61b-74a

Dördüncü Nüsha:¹⁰⁷

Demirbaş No	45 Hk 3202	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	250x160-190x115 mm		Varak: 1b-3b

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4534	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim ve taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	175x120-120x72 mm		Varak: 108b-121a

Nüshanın, zahriyeden sonraki ilk sayfasında renkli bir tablo içerisinde kıraatçilerin remzleriyle alakalı bilgiler verilmektedir. Nüshanın müstensihisi Ahmet b. Ali olup, istinsah tarihi 1128 yılı Recep ayıdır.

Altıncı Nüsha:

¹⁰⁷Bu nüshanın adı kütüphane kayıtlarında ‘*Kasîdetü Riyetü fî Resmi Hattı’l-Kur’ân*’ olarak kayıtlıdır. Nüshanın zahriyesinde de ‘*er-Râiyyetü fî mersûmi’l-hat*’ olarak kayıtlıdır.

Demirbaş No	45 Hk 6171	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	195x125-132x77 mm		Varak: 90b-109a

Nüshanın müstensihî Ahmet b. Musallî olup, istinsah tarihi 1085 (m.1673) yılıdır.

Yedinci Nüsha:¹⁰⁸

Demirbaş No	45 Hk 8046	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x150-165x105 mm		Varak: 43b-54a

Zahriyede Küçük Hafız adına temellük kaydı bulunmaktadır. Zahriyeden sonraki sayfada da remzleri belirten çizim bulunmaktadır.

1.2.3.2. Hırzû'l-Emânî ve Vechu't-Tehânî

2. Eserin Müellifi:

Ebû Muhammed el-Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî (ö.590/1194)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 364	Satır Sayısı	10
--------------------	--------------	---------------------	----

¹⁰⁸ Eserin sonunda, 'Şâtibiyye-i Suğrâ bitti' demek suretiyle eserin tanındığı bir diğer isme atıf yapılmaktadır.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 62
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	208x143-140x82 mm		Varak:

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde ve bazı sayfalarında 1212 (m.1797) tarihli Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf mührü vardır.

Şâtıbiyye adıyla da şöhet bulan eser 1173 beyitten müteşekkildir. Eser Ebû Amr ed-Dânî'nin *Teyssîr fî Kırâati's-Seb* adlı eserinin manzuma çevrilmiş şeklidir. Eserde kısaca Yedi Kıraat'ın usul ve ferşü'l-hurûf konuları ele alınmaktadır. Eserin bazı sayfa kenarlarında beyitlere dair açıklamalar bulunmaktadır. Kütüphanelerde birçok yazması bulunan eser üzerine yüzün üzerinde çalışma yapılmıştır.¹⁰⁹

Eserin baskıları birçok kez yapılmış olmakla birlikte burada Muhammed Temîm ez-Za'î'nin 2005 yılında Medine'de Ğavsânî yayınevinden yaptığı neşrini zikretmemiz mümkündür.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5875	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Rutubet lekeli filigranlı krem	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak: 47
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	200x130-140x80 mm		Varak:

¹⁰⁹ Esere dair yapılan çalışmalar için bkz: Fatih Çollak, “eş-Şâtıbiyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, s. 379.

Eserin başlangıç sayfasının üst kısmında 1950 tarihli Mehmet Emin Müderrisoğlu'na ait vakıf kaydı bulunmaktadır. Nüshanın sonunda 1178 (m.1763) yılı camaziyelevvel ayının ilk günü tarihli istinsah kaydı bulunmaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 321	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 39
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	115x110-113x75 mm		Varak:

Eser 39a numarada bitmektedir. Eserin sonunda birkaç sayfada pratiğe dair Kırâat çizimleri vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 322	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	210x120-147x75 mm		Varak: 1b-31a

Nüshanın zahriyesinde Ali İlmi Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi 1160 (m.1746) yılıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 323	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Üzüm filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	200x140-139x88 mm		Varak: 1b-60a

Nüşanın zahriyesinde Kıraat imamlarının remzlerini belirten açıklamalar bulunmaktadır.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 324	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Ayyıldız filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	210x145-135x83 mm		Varak: 1b-111a

Eserin başında bulunan boş sayfada Kıraat yazımı bakımından, Bakara suresinden Âli İmran suresine geçiş örneği çizilidir.¹¹⁰ 1b numaralı sayfada Saruhanlı Osman Ağazade adına vakıf kaydı, Hüseyin b. Ahmet adına da vakıf mührü vardır. Beyitlerin bazı kelimelerinin yanına kısa notlarla açıklamalar yapılmıştır.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 325	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	225x160-142x92 mm		Varak: 1b-48b+II

¹¹⁰ Kırâat eğitiminde iki sure arası geçişe “sureteyn beyni” denilmektedir. Örnek çizimler için bkz: Pakdil, ss. 359-367; Yüksel, ss. 310-312.

Serlevhada¹¹¹ Muradiye Kütüphanesinden çıkarılmamak üzere Hafız Mehmet adına 1223 (m.1808) tarihli vakıf kaydı vardır. Eser bittikten sonra Kıraat'ın pratiğine dair kısa çizimler bulunmaktadır.

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 352	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arslan, taç ve birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	205x140-140x85 mm		Varak: 16b-71b

Nüshanın zahriyesinde Muradiye kütüphanesine ait vakıf mührü bulunmaktadır. Eserin beyit kenarlarında kırmızı renkli kısa açıklamalar bulunmaktadır. Eserin müstensihî Karahisar'lı Hüseyin olup, istinsah tarihi 1284 yılıdır.

Dokuzuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 376	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	158x105-105x70 mm		Varak: 1b-49a

2a numaralı sayfada “*Hafız Hacı Abdullah Efendi vakfıdır*” ifadesi bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi, 980 yılı Şaban ayıdır.

¹¹¹ Eserin başlangıç sayfasının üst kısmında süslemeli olarak çizilen levha olup, içinde eser ya da müellif adı, temellük veya vakıf kaydı gibi bilgiler bulunur.

Onuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3007	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	202x145-147x90 mm		Varak: I+1b-69b

Eserin başlamasından önceki sayfada, içerisinde Kırâat imamlarının isim ve remzleri bulunan bir tablo, üç farklı mühür ve Kırâat'e dair açıklamalar bulunmaktadır.

On Birinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3202	Satır Sayısı	24
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	250x160-190x110 mm		Varak: 4b-28a

On İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4534	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	175x120-125x75 mm		Varak: I+1b-49b

1a numaralı sayfada Hacı Eyüp adına vakıf kaydı bulunmaktadır.

On Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6170	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	183x125-125x73 mm		Varak: 1b-49a

Eserin ilk sayfasının kenarında 1250 tarihli vakıf mührü bulunmaktadır.

On Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6171	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	195x125-131x74 mm		Varak: 1b-71a

Eser 1085 (m.1673) yılında Ahmet b. Musallî tarafından istinsah edilmiştir.

On Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6172	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:2
Ebad	175x130-130x87 mm		Varak: 17b-65b

On Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8046	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	210x150-165x105 mm		Varak: III+1b-43a

IIb ve IIIa numaralı sayfalarda Şâtıbî'ye ait Kıraat imamlarının remzlerine dair tablo üzerinde açıklamalar bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi 1055 (m.1644) yılı, 5 Muharrem pazartesi'dir. Müstensih Mehmet b. er-Revvâb'dır.

On Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8250	Satır Sayısı	5
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Rutubet lekeli abâdî nohudî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak: II+125+1
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	165x120-110x85 mm		Varak:

Nüshanın sonunda müstensihin Murat b. Hâmidî olduğu yazılıdır. İstinsah tarihine dair bilgi bulunmamaktadır.

1.2.4. Kâsım b. Firrûheş-Şâtıbî'nin Eserlerine Dair Şerhler

1.2.4.1. İbrâzü'l-Meânî min Hırzi'l-Emânî

2. Eserin Müellifi:

Ebü Şâme Abdurrahmân b. İsmail ed-Dimeşkî (ö.665/1267)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 334	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Celî Nesih		Varak: 190
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	250x185-225x150 mm		Varak:

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Ebu Şâme'ye ait bu Şâtıbiyye Şerhinden kütüphanede yedi adet bulunmaktadır. Nüshada beyitler kırmızı renkte yazılıdır. Bu nüsha eserin ilk cildi olup Âli İmran suresinde sona ermektedir.

Eseri, 1993 yılında Medine İslam Üniversitesinde Mahmud b. Abdulkadir Câdû tahkik etmiştir. 2008 yılında da Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye'de İbrahim Atve Avad tahkik ederek neşretmişlerdir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın müstensihî, Muhammed b. Mahmut b. Ahmet olup, istinsah tarihi 691 yılı 8 Safer Çarşamba'dır.

6. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 335	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 209
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	250x163-185x125 mm		Varak:

Bu nüsha 335 numaralı nüshanın ilk cildi olup Âli İmrân suresinin başlangıcında sonlanmaktadır. Nüshanın zahriyesinde Ali İlmî Efendi adına vakıf kaydı vardır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 334	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 2
Yazı Stili	Celî Nesih		Varak: 190
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	250x185-225x150 mm		Varak:

Bu nüsha bir önceki nüshanın ikinci cildi olup Nisa suresinden başlamaktadır. Müstensih Ahmet b. İbrahim olup istinsah tarihi 766 (m.1364) yılıdır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4533	Satır Sayısı	29-35
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Krem abâdî saykallı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Bozuk Talik		Varak: 192
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	265x172-210x133 mm		Varak:

Nüsha iki bölümde oluşmakta olup 1. bölüm 1b-118b, 2. bölüm ise 119b-192 arasındadır. 192a kenarında bir mukabele kaydı; 191b kenarında ise Hacı Eyüp adına vakıf mührü vardır. 1a'da Mehmet Emin adına mülkiyet kaydıyla kişisel mührü ve Hacı Eyüp adına da vakıf mührü vardır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7787	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 2
Yazı Stili	Nesih		Varak: 252
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	255x175-180x115 mm		Varak:

Bu nüsha eserin ikinci cildi olup, Nisa suresinden başlamaktadır. 763 (m.1361) Zilkade tarihli istinsah kaydı mevcuttur.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7832	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik Kırmacı		Varak: 193
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	250x195-190x135 mm		Varak:

Nüsha eserin ilk cildi olup Âli İmran suresinin başında sona ermektedir. Nüshada 955 (m.1547) yılı Cemaziyelahir ayı Perşembe günü tarihli istinsah tarihi bulunmakta olup, müstensih Mesud b. Miftah'dır.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7992	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 188
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	265x188-200x140 mm		Varak:

Nüsha eserin ilk cildi olup Âli İmran suresinin başında sona ermektedir. Müstensih Muhammed el-Mukri olup, istinsah kaydı 703 (m.1303) yılı 8 Rebiülevvel salı tarihlidir.

1.2.4.2. Kenzü'l-Me'ânî fî Şerhi Hırzî'l-Emânî

1. Eserin Müellifi:

Burhâneddîn İbrâhîm b. Ömer el-Ca'berî (ö.732/1332)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 329	Satır Sayısı	29
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Bozuk Nestalik		Varak: 1b-132a
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	280x190-220x160 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a varlığında Taşçı Mustafa b. Hüseyin adına vakıf kaydı ve mührü vardır. Müellif eserde Şâtıbî'nin yedi Kıraat'e dair yazdığı, *Hırzî'l-Emânî* ve *Vechü't-Tehânî* adlı manzum eserini şerh etmektedir. Eser iki ciltten müteşekkildir. Ancak kütüphanede kayıtlı nüshalar tek nüsha olarak istinsah edilmiştir. Biz bu eser hakkındaki bilgileri varak aralıklarını belirterek tek cilt olarak tanıtacağız.

Yukarıda bilgilerini verdiğimiz birinci cilt 1b numaralı varaktan başlayıp 132a'da bitmektedir. İkinci cilt ise 134b numarada başlayıp 371b numaralı varakta bitmektedir. Eseri Ahmed Yezîdî tahkik ederek 1998 yılında Fas'da neşretmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın istinsahı Emrullah b. Ma'ruf Hafız tarafından 835 (m.1431) yılı cemaziyelevvel ayının beşinci günü olan çarşamba günü tamamlanmıştır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 329	Satır Sayısı	29
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 2
Yazı Stili	Bozuk Nestalik		Varak: 134b-371b
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	280x190-220x150 mm		Varak:

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 330	Satır Sayısı	33
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: I+90
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	275x185-205x130 mm		Varak:

1a'da Osman Ağazade Hüseyin b. Ahmed'in vakıf kaydı ve mührü vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 331	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:1
Ebad	265x175-180x115 mm		Varak: 1b-284a

Bu eser şerhin ikinci bölümü olup ferşü'l-hurûf bölümünü içermektedir. Nüshanın müstensihi İbrahim b. Ahmet olup, istinsah tarihi 879 Şaban ayıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 331	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:2
Ebad	265x175-185x130 mm		Varak: 291b-366a

Eser dijital kayıtlarda “Şerhü Kasîdeti’r-Râiyye” adıyla kayıtlıdır. Şerhin ilk cildir. Eserin müstensihi Muhammed b. Muhammed el-Harezmi’dir.

1.2.4.3. Kenzü’l-Me’ânî fî Şerhi Hırzi’l-Emânî

1. Eserin Müellifi:

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Mevsilî
Şûle(ö.656/1258)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 323	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	180x110-140x65 mm		Varak: 1b-108b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser iki ciltten müteşekkil olup, nüshanın bu ilk bölümü eserin ilk cildir. Eserin bu kısmı usûl bölümünü içermektedir. Eser Hırzû'l-Emânî adlı manzum eserin en fazla rağbet gören şerhi olmuştur.

Eseri, 2001 yılında doktora tezi olarak tahkik eden Muhammed İbrahim el-Meşhedânî, 2012 yılında Şam'da Bereket yayınevinden iki cilt olarak neşretmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin müstensihisi Abdulkakî b. Ali olup, istinsah tarihi 1005 (m.1596) yılının Şaban ayıdır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 323	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	180x110-130x70 mm		Varak: 109b-356

Bu nüsha, yukarıda detaylarını belirttiğimiz nüshanın devamıdır. Bakara suresinden itibaren ferşü'l-huruf bölümünü içermektedir. Eserin müstensihisi Gazanfer b. Abdulkerîm olup, istinsah tarihi 961 (m.1553) yılının Ramazan ayıdır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 332	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Yıldız filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 210
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x153-165x125 mm		Varak:

Zahriyede Ali Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Nüshanın ferağ kaydından, bu nüshanın istinsahının 1095 (m.1683) yılında gerçekleştiğini öğrenmekteyiz.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 333	Satır Sayısı	19-27
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 153
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	240x145-195x90 mm		Varak:

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 350	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: I+116
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x145-150x80 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde Osman Ağazade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır. Ferağ kaydında müstensih adı bulunmamakla birlikte; istinsah tarihinin 971 (m.1563) yılı olduğunu öğrenmekteyiz.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 351	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	150x100-115x45 mm		Varak: I+1b-148a

Nüşanın zahriyesinde Osman Ağazade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır. Nur suresinden Kur'ân'ın sonuna kadar olan kısmını içermektedir. Nüşanın müstensihi Hacı Ahmed b. Muhammed olup, istinsah tarihi 980 (m.1571) yılıdır.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1948	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üç ay ve harfli arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: I+233+V
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	220x165-143x95 mm		Varak:

Nüşanın zahriyesinde Osman Ağazade Hacı Hüseyin adına 1218 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır. Zahriyede ayrıca iki hadis rivayet edilmekte,¹¹² Ebu Bekir b. Mücahid'den de Kıraat'e dair nakil yapılmaktadır. Nüşanın sonunda istinsah tarihinin 1179 (m.1764) yılı olduğu yazılıdır. Müstensih adına biz eserde

¹¹² İlk hadis, "Alimlere saygı gösterin, çünkü alimler vahiy alma dışında peygamber gibidirler." mealindeki mevzu hadistir. Bkz: Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs**, thk: Abdulhamid b. Ahmed b. Yusuf b. el-Hindâvî, 1. Baskı, Mektebetü'l-Asriyye, byy, 2000, Cilt: 1, s. 192; Alaaddin Ali b. Hüsameddîn b. Kadîhân el-Kâdirî el-Müttakî el-Hindî, **Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl**, thk: Bekrî Hayyânî ve Safvet es-Seka, 5. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, byy, 1981, Cilt: 1, s. 523. Zikredilen ikinci hadis ise, Ku'ân'ın yedi harf üzere nazil olduğunu belirten hadistir. Bkz: Mekkî b. Ebî Talib Hammûş el-Kaysî, **el-İbâne an-Maâni'l-Kırâât**, thk: Abdülfettah İsmail Şiblî, Dâru'n-Nehda, byy, bty, s. 18; Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 5, 7; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî en-Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk: Hasan abdûlmün'im Şiblî, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001, Fedâilü'l-Kur'ân, 3; Mâlik, Kur'an, 4; Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr ed-Dânî, **Câmiu'l-Beyân fî'l-Kırâati's-Seb**, 1. Baskı, Câmiatü's-Şârika, İmârât, 2007, Cilt: 1, s. 93; Ebû Amr ed-Dânî, **el-Ahrufu's-Seb'atü li'l-Kur'ân**, thk: Abdülmüheymîn Tahhan, 1. Baskı, Cidde, 1997, ss. 27-30; İbn Cezerî, **Tahbîr**, s. 91; Muhammed Abdülazim Zürkânî, **Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, 3. Baskı, Matbaatü İsa el-Bâbî el-Halebî ve Şerikâhü, byy, bty, Cilt: 1. S. 41.

rastlayamadık ancak dijital kayıtlarda müstensihinin Emin b. Şeyh Hasan el-İzazi olduğu belirtilmektedir.

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5947	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak: 99
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x130-140x80 mm		Varak:

Bu nüshanın istinsah tarihi 999 (m.1590) yılı olarak kayıtlıdır.

1.2.4.4. Sirâcü'l-Kârî'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-Mukrî'l-Müntehâ

1. Eserin Müellifi:

İbnü'l-Kâsîh Nûreddîn Ebu'l-Bekâ Ali b. Osman (ö.801/1398)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 347	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 188
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	260x180-200x125 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde, Osman Ağazade'nin bu kitabı 1223 yılında Muradiye kütüphanesine vakf ettiği bilgisi bulunmaktadır. Zahriye sayfasının alt kısmında da Ahmet b. Muhammed Hacı adına 1184 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.

Eser, Ali Muhammed Dabba' tarafından tahkik edilerek 1954 yılında Mısır'da Mustafa el-Bâbî Halebî yayınevinde basılmıştır. Eserin günümüzde muhtelif baskıları bulunmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin müstensihî Muhmmmed b. İsa b. Halef olup, istinsah tarihi 784 yılı Şaban ayının ikinci ikisi olan Cuma günüdür.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 348	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 319
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x155-140x85 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde Merhum Ali Efendi adına vakıf kaydı vardır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 349	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Mağribî		Varak: I+78
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	220x160-165x130 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde Hacı Hüseyin b. Ahmet adına vakıf mührü, Muradiye kütüphanesinden çıkarılmamak üzere Saruhanlı Osman Ağazade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına da vakıf kaydı vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1794	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça ve birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: I+168+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	206x150-142x80 mm		Varak:

Nüshanın müstensihisi Ebu Bekir Niyazi b. Şeyh Ali olup, istinsah tarihi 1094 (m.1682) yılıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4535	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: III+179+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	188x120-165x80 mm		Varak:

Zahriyede ve son sayfalarda Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır. Eserin başlangıcından önceki iki sayfada karşılıklı olarak, birinde varak numaralarını da gösteren içindikiler tablosu, diğerinde de Kıraat imamlarının isim ve remzlerini gösteren tablo bulunmaktadır. Nüshanın istinsah tarihi h.935 yılıdır.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5731	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak: 232
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	212x155-150x100 mm		Varak:

Nüşanın zahriyesinde eserin başlıkları tablo olarak yazılıdır. Nüşanın müstensihî, Ahmed b. Muhammed'dir. Nüsha 1088 (m.1676) yılı cemaziyyessânî ayında istinsah edilmiştir.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7833	Satır Sayısı	27
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 141+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x135-150x85 mm		Varak:

Nüşanın ferağ kaydından müstensihînin Ali b. Hüseyin el-Antâkî olduğunu ve bu nüshanın 1134 (m.1721) yılında istinsah edildiğini öğrenmekteyiz.

1.2.5. Diğer Kıraat Eserleri

1.2.5.1. el-Budûru'z-Zâhire fi'l-Kırââtî'l-Aşri'l-Mütevâtire

1. Eserin Müellifi:

Ebu Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Zeyniddîn Kâsım b. Muhammed b. Ali el-Ensârî el-Mısırî en-Neşşâr (ö. 900/1495 civarı)¹¹³

¹¹³ Müellifin vefat tarihi Ziriklî'nin ifadesine göre h.938 (m.1531) yılı; Salah Muhammed el-Haymî'nin belirttiğine göre de h. 900 yılıdır. Bkz: Zirikli, Cilt: 5, s. 59; Salah Muhammed el-Haymî, **Fihris-ü Mahtûtât Dâra'l-Kütübi'Zâhiriyye**, byy, Dimeşk, 1983, c. 1, s. 316.

2. Eserin fiziki özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6169	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 253
Yazım tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebadı	208x153-165x103mm.		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif, arkadaşlarının kendisinden on kıraate dair bir kitap yazmasını istemeleri üzerine, bu eserini kaleme almıştır. Eserde önce on imam ve ikişer râvînin biyografilerini veren müellif, daha sonra kıraate dair bazı usul konularına yer vermiş, ardından da sırayla surelerde ihtilaflı okunan kelimeleri, hangi imamın nasıl okuduğunu belirtmiştir.

Eseri, Ali Muhammed Muavvaz ve Adil Ahmed Abdülmevcud 2000 yılında Beyrutta neşretmiştir. Günümüzde farklı baskıları bulunmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin ferağ kaydından, müstensihin Abdurrahman b. Hacı Selahaddin olduğunu ve bu nüshanın h. 1070 yılı muharrem ayının 16'sı cumartesi günü yazıldığını öğrenmekteyiz. Ayrıca nüshanın zahriyesinde ve ferağ kaydının alt kısmında Manisa Kırkağaç'ta ikamet eden Seyyid Hacı Ebu Naîm Muhammed'e ait 1213 Rebiülevvel tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.¹¹⁴

5. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 354	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1

¹¹⁴ Bu nüshanın yazısının daha okunaklı olması ve diğer nüshanın son sayfasının kenarları eksik olduğundan dolayı bu eseri çalışmayı uygun gördük.

Yazı Stili	Bozuk Nesih		Varak: 142
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x145-175x125 mm		Varak:

Eserin ferağ kaydı sayfanın satır kenarları eksik olmasından dolayı detaylı bilgi edinemedik ancak bu nüshanın 936 (m.1529)'da istinsah edildiğini öğrenmekteyiz.

1.2.5.2. el-Cevâhiru'l -Mükellele Limen Râme't-Turuka'l-Mükemmele¹¹⁵

2. Eserin Müellifi:

Muhammed b. Ahmed el-Avfî (ö. 1349/1630)

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 375	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 162
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	180x118-120x65 mm		Varak:

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüsha, başlarından ve sonlarından çürümüş ve küflenmiş durumdadır. Ayrıca zahriyesinde Verş'e ait *tefhim*¹¹⁶ ve *terkik*¹¹⁷ ile ilgili telaffuz ihtilaflarını açıklayan ayet çözümlemesi bulunmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁵ Eser adı kütüphanede, 'Ceddü'l-Meânî ve Kenzü'-Seb'i'l-Mesânî' olarak kayıtlıdır.

¹¹⁶ Verş Kıraat'inde ض طص haflerinden sonra fethalı olan Lâm farfinin kalın okunması kuralıdır. Bkz: Dâni, **et-Teyşîr**, s. 58; İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 2, ss. 83-85.

¹¹⁷ Verş Kıraat'inde ر harfinin sakın yadan kesre harekeli bir harften sonra gelmesi durumunda ince okunmasıdır. Bkz: Dâni, **et-Teyşîr**, ss. 55-56.

¹¹⁸ Ayet çözümlemesi kıraat ilminde ıstılâhî bir kavram olup, şekiller çizmek suretiyle Kıraatçilerin ihtilaflarını pratize etme yöntemidir.

Müellif eserde on kıraati konu edinmektedir. Eserin mukaddimesinde, daha önce ‘*Bahru’l-Meânî ve Kenzü’-Seb’i’l-Mesânî*’ adlı bir eser yazdığını ve o eserin istifadesi kolay olsun diye daha anlaşılır bir üslupla bu kitabı kaleme aldığını söyler.

Eseri, Abdurrahman Fethullah İbrahim Nâfi’ tahkik edilerek, Riyad’da Rüşd yayın evinden 2014 yılında neşretmiştir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüsha, Alak suresinden sonra küflenme ve fare yeniği sebebiyle sayfaları eksiktir. Sayfaların yazı bulunan kısımları da okunamayacak durumdadır.

1. 2.5.3.Dürri’l-Efkâr li-Men Kâne fî Kırâati’l-Eimmeti’l-Aşere Seyyâr

1. Eserin Müellifi:

Muhammed b. Ahmed el-Avfî (ö. 1050/1640)¹¹⁹

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 3006	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Ay yıldız ve taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: III+160
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	206x141-155x90 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın yanağında “*Dürri’l-Efkâr*” yazılıdır. Zahriyede imamların remzlerine dair açıklamalar, II. Numaralı sayfada İmam Hamza’nın “hemze-i münekkere” ve “Lâm-ı tarîf” diye terimleşen, ilk harfî hemze olan kelimelerde vasıl

¹¹⁹ Kütüphane kayıtlarında müellifin vefatı 1349 (m.1639) tarihli olarak kayıtlıdır.

ve vakıf durumunda okunuşu hakkında altı beyitlik bir şiir bulunmaktadır. 1a numaralı sayfada eserin fihristi, müellif adı ve eser adı bulunmaktadır.¹²⁰

Müellifin 1046 yılında telif ettiği bu değerli eser klasik müstakil bir kıraat kitabı olup, kıraat ilminin usul ve ferşü'l-hurûf bölümlerinden müteşekkildir.

Eseri, Şerif Ahmet Seyyid, Ezher Üniversitesi, Arap Dili Fakültesinde, 1991 yılında doktora tezi olarak tahkik etmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserde iki tane ferağ kaydı bulunmaktadır. İlk ferağ kaydından öğrendiğimize göre eserin yazımı 1046 yılında arefe gününe denk gelen bir pazartesi günü ikinci ezanı okunurken Rüstem Paşa Sarayında tamamlanmıştır. Ferağ kaydından eseri el-Avfi'nin yazdığını yadayazdırdığını öğrenmekteyiz.

İkinci ferağ kaydından ise bu nüshayı, Rüstem Paşa Camii İmamı Ahmet b. Musluhiddin'in müellif nüshasından naklen, 1081 yılının Safer ayının onuncu gününe gelen cuma günü yazdığı bilgisine ulaşmaktayız.

1.2.5.4. Garâibü'l-Kırâât

1. Eserin Müellifi:

Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Mihrân el-İsbahanî en-Nîsâbü'rî (ö.381)¹²¹

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 396	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abâdî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Bozuk Nesih		Varak:

¹²⁰ Eser adı nüshanın fihristinde “*Dürru'l-Efkâr fî'n-Nehci'l-Muhtâr fî'l-Kırâ'âtî'l-E'immeti'l-Aşera fî Cemû'l-E'sâr ve'l-Emsâr*” olarak bulunmasına rağmen kütüphane kayıtlarında ve eserin başında “*Dürru'l-Efkâr li-Men Kâne fî Kırâ'âtî'l-E'immeti'l-Aşera Seyyâr*” adıyla kayıtlıdır.

¹²¹ Kütüphane kayıtlarında eserin müellifi olarak Ahmed b. Abdillâh el-Me'âzîlî'nin adı geçmekte ancak eserden, el-Me'âzîlî'nin müellifimizin öğrencisi ve ravisi olduğunu öğrenmekteyiz. Bkz. 44b nolu varak.

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	250x170-207x120 mm		Varak: 44b-190b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser, nüshanın yanağında ve zahriyesinde “Kitâbü’ş-Şevâz” adıyla kayıtlıdır. Ayrıca zahriyede Çili Zeynel b. Hacı Ali adına 1212 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır.

Müellif eserin mukaddimesinde, Kur’ân Kıraat’ine dair sahabeden, tabiinden ve mütekaddim imamlardan gelen ihtilafları açıklamak için bu eseri kaleme aldığını söyler. Müellif bu konuda farklı eserlerin yazıldığını ancak yazılan eserlerin bazısının gereğinden fazla uzun, bazısının da eksik olduğunu belirttikten sonra, kendisinin senetleri kısaltarak ve Kıraat öğrenmek isteyenler için kolay bir üslup kullanarak bu eseri yazdığını söyler. Eserde sadece kıraat ilminin pratiği üzerinde durulmaktadır. Müellifin açıkladığı Kıraat ihtilafları ise şaz olan Kırâat vecihlerini kapsamaktadır.

Eseri, Berâe b. Haşim el-Ehdel, Mekke Ümmü’l-Kurâ Üniversitesinde 2017 yılında doktora tezi olarak tahkik etmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin müstensihi Ahmet b. Abdullah olup, istinsah tarihi 1600 yılı, Şevval ayının 14. günüdür. Ayrıca ferağ kaydı sayfasında Çili Zeynel b. Hacı Ali adına 1212 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır.

1.2.5.5. el-Gâye fi’l-Kırâati’l-Aşr¹²²

2. Eserin Müellifi:

EbûBekirAhmed b. Hüseyin b. Mihran el-İsbahânî (ö.381/991)

¹²² Eserin adı kütüphanede, ‘el-Gaye fi’l-Kıra’ât’ olarak kayıtlıdır.

3. Eserin Fiziki Özellikleri:¹²³

Demirbaş No	45 Hk 7167	Satır Sayısı	-
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	173x123-140x95 mm		Varak: 1b-50a

4. Eserin İçeriği/Metodu:

İbn Mihran eserde sureleri sırayla ele alıp ferşü'l-huruf'u açıklamaktadır. Bakara suresi başında ise idğam ve imale konularını birer başlık altında inceler.

Eseri, Muhammed Gayyaş Canbaz, tahkik edip Riyad, Dârü's-Şevvaf yayınevinden, 1990 yılında neşretmiştir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin sonunda, Ebu Şuayb b. Şeyh Ömer b. Şuayb'e ait, 670 yılı şevval ayı ortası Perşembe günü tarihli ferağ bilgisi bulunmaktadır.

1.2.5.6. Hısnü'l-Kârî fî İhtilâfi'l-Mekârî¹²⁴

1. Eserin Müellifi:

Hâşim b. Muhammed el-Magribî 1148 (1746) yılında sağ.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4546	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	

¹²³ Tabloda belirtilmeyen bilgiler, kütüphanenin dijital kayıtlarına eklenmemiş olmasından dolayıdır. Varak numaralandırmasını da biz sayarak belirttik.

¹²⁴ Eserin Süleymaniye nüshası için bkz: Yüksek, ss. 31-35.

Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nestalik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	195x135-165x100 mm		Varak: 198b-266b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde, tarihsiz olarak Hafız Muhammed adına bir temellük kaydı bulunmaktadır. Müellifimiz Hâşim b. Muhammed başta hocası Mustafa b. Abdurrahman el-İzmîrî'den¹²⁵ olmak üzere birçok müelliften¹²⁶ alıntılar yaparak kaleme aldığı bu eserini, Şâtıbiyye tariki'nde ihtilaf edilen bazı konuları açıklamak için kaleme aldığını söyler. Müellif eserin girişinde (vr. 198b) hocasının hac yolculuğundan ve ölümünden de bahsetmektedir.

Müellifin bu eseri bir usul kitabı olmaktan çok pratiğe dairdir. Bu bağlamda müellif esere, surelere eûzü besmele ile kaç şekilde başlanacağını açıklamakla başlamaktadır.

Girişten sonra müellif Kur'ân'daki ayet sıralamasına göre kıraat imamlarının okuyuşlarında farklılık arz eden kelimeleri açıklamaktadır. Bu farklılıklar hem

¹²⁵ Müellifin hocası olup kendisine sıkça atıfta bulunmaktadır. Bkz: Tayyar Altıkulaç, "İzmîrî Mustafa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2001. Cilt: 23, s. 530.

¹²⁶ Bu müellifler çoğunlukla İbn Cezerî ve Ebû Amr ed-Dânî olmaktadır.

ferşü'l-hurûf konusunu hem de *imale*¹²⁷ *taklîl*¹²⁸ *sekte*¹²⁹ *gunne*¹³⁰ *med*, *kasır* ve *sıla*¹³¹ gibi farklı telaffuz şekillerini kapsamaktadır.

Eseri, Murad Sadıkov “ Hâşim b. Muhammed el-Mağribî'nin (ö.1179) Hısnü'l-Kârî fî İhtilâfî'l-Mekârî Adlı Eserinin Edisyon Kritiği” ismiyle Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalında, 2012 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Müstensih adı bulunmayan ferağ kaydı, 1155 yılı Rebiülahir'in 18. Günü olan Perşembe tarihlidir.

5. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 325	Satır Sayısı	22
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	225x160-180x115 mm		Varak: 55b-66b

Bu eser eksik olup sonunda 1143 yılı Şaban ayının yirmi yedinci günü cumartesi tarihli ferağ kaydı bulunmaktadır.

¹²⁷ Sözlük anlamı meylettirmek olan kelime; tecvid ıstılahında harfin harekesinin Fetha'dan Kesre'ye doğru meylettirilerek okunmasıdır. Hamza, Kisâî ve Halef عيسى ve موسى vb. kelimeleri sürekli imale ederek okurlar. Dâni, **et-Tesîr**, ss. 46-48; Ebû Şâme, ss. 203-212; İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 2, s. 24; Yüksel, s. 385.

¹²⁸ “Beyne beyne” olarak da adlandırılan ifade, uygulamada imale'ye yakın bir Kıraat terimi olup, İmâle-i Suğrâ da denir. Kıraatçiler arasında taklil uygulaması çoğunlukla Verş'e aittir. Verş genelde imale yapanların imale yaptığı kelimeye taklil yapar. Bkz: İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 2, ss. 24-25; Yüksel, s. 385.

¹²⁹ Susmak ve sesi kesmek anlamına gelen sekte; Tecvid ıstılahında, nefes alıp vermeksizin sesin kesilmesi anlamına gelir. Bkz: İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 1, s. 190; Gülle, s. 250.

¹³⁰ Gunne, م ve ن harflerine ait bir sıfat olup, sesin genizden gelmesi demektir. Bkz: Karaçam, **Kur'ân'ın Okunma Kaideleri**, ss. 220-221.

¹³¹ Sıla, cemî müzekker zamirlerinde yapılan med türüdür. Bu tür uygulama, Kâlun, İbn Kesir ve Ebû Cafer Kıraatlerinde bulunmaktadır. Bkz: Karaçam, **Kur'ân'ın Okunma Kaideleri**, s. 278.

1.2.5.7. el-Hidâye fi'l-Kırâât¹³²

1. Eserin Müellifi:

Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ammâr el-Mehdevî el-Mağribî el-Endelüsî (ö.440/1048)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7695	Satır Sayısı	18
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 197
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	245x170-195x115 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde, Kur'ân sıralamasına riayet ederek, kendisinde ihtilaflı okunuş bulunan kelimeleri açıklamaktadır. Müellif söz konusu ihtilafları Seb'a imamları kapsamında değerlendirmektedir.

Eseri, Hâzım Saîd Haydar eseri tahkik etmiş ve Riyad'da 1995 yılında yayınlamıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın yazım tarihi, 594 (m.1197) yılı, zilkade ayının ilk salı günüdür. Müstensih adı ve istinsah yeri bulunmamaktadır.

1.2.5.8. el-İfâdetü'l-Muknia fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Erbea¹³³

1. Eserin Müellifi:

¹³² Eser adı, “el-Hidâye ilâ mezâhibi Kurrâi's-seb'a, el-Hidâye fi'l-Kurrâi's-Seb'a ve Şerhu'l-Hidâye” gibi farklı şekillerde zikredilmektedir. Bkz: Tayyar Altıkulaç, “Mehdevî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2003. Cilt: 28, s. 367.

¹³³ Eserin adı kütüphane kayıtlarında “el-Muknia fî Beyâni İlmi'l-Kıra'ât” olarak geçmekte.

Köprülü Abdullah Nâilî Paşa (ö.1171)

2. *Eserin Fiziki Özellikleri:*

Demirbaş No	45 Hk 8465	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	206x149-141x72 mm		Varak: 1b-94b+l

3. *Eserin İçeriği/Metodu:*

Eserde meşhur On kıraate zait olan ve Şaz kıraatler olarak bilinen dört kıraat açıklanmaktadır. Esere konu olan dört şaz kıraat, Hasan el-Basrî, Yahyâ el-Yezîdî, el-A'meş ve İbn Muhaysın'ın kıraatlarıdır.

Eser, Medine İslam Üniversitesi Kur'an'ı Kerim Fakültesi, Kıraat bölümünde, 2006 yılında Abdullah b. Salim el-Belûşî, Ahmed b. Abdullah es-Süleymânî, Abdurrahman Muhammed el-Abbâsî ve Halid Muhammed İshak tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak tahkik edilmiştir.

4. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Bu nüshanın istinsahını, Osman b. Ali b. Süleyman 1199 (m.1784) yılında, zilhicce ayının pazartesi günü kuşluk vaktinde tamamlamıştır.

1.2.5.9. İthâfü Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırââtî'l-Erbeate Aşer¹³⁴

1. *Eserin Müellifi:*

Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed Ahmed b. Muhammed b. Abdulğânî el-Bennâ ed-Dimyâtî (ö.1117/1705)

¹³⁴Eserin girişinde müellif bu eser için 'Münteha'l-Emânî vel-Meserrât fî Ulûmi'l-Kırâât' adını da zikretmektedir.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6168	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 394
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x142-153x87 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde on dört Kıraat'i ele almaktadır. Önce Kıraat imamları ile ravi ve tarikleri hakkında bilgiler veren müellif, daha sonra Kıraat usulü ve ferşü'l-hurûf konularını açıklamaktadır.

Eser, iki cilt olarak Şaban Muhammed İsmail tarafından Beyrut'ta 1987 yılında basılmış olup günümüzde birçok baskısı bulunmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından, bu nüshanın 1175 (m.1760) yılı receb ayının sonlarında istinsah edildiğini öğrenmekteyiz.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:¹³⁵

Demirbaş No	45 Hk 4553	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arslan filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	235x158-185x110 mm		Varak: I+1b-61b

Bu eserin müstensihisi Ahmed el-Hadi b. Muhammed'dir.

¹³⁵ Bu nüsha kütüphanede 'Kıra'âtü'l-Erbaate Aşer' adıyla kayıtlıdır. Bkz: Bennâ, Cilt: 1, s. 73.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7814	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf ve arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: 1+474+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x151-120x79 mm		Varak:

Bu nüsha, 1138 yılı zilkade ayının sekizinci günü olan pazartesi, Çorbacızade adıyla meşhur olan Hafız Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

1.2.5.10. el-İ'tilâf fî Vücûhi'l-İhtilâf

1. Eserin Müellifi:

Yusuf Efendizâde Abdallah Hilmi b. Mehmed el-Amasî (ö.1167/ 1754)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 373	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 132
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	190x125-130x70 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında eser adı ve müellif adı yazılıdır. Eser 1b numaralı sayfadan başlamaktadır.

Kıraat ilminde bir mesleğe de isim olan eser,¹³⁶ müellifin en fazla şöhret bulduğu eseridir. Müellif kıraat ilminde problemleri olarak gördüğü bazı konuları bu eserinde ferşü'l-hurûf sistematigi içerisinde ele alarak açıklamaktadır.¹³⁷

Eser ilk olarak h. 1290 yılında Arif Efendi matbaasında, daha sonra da Abdülfettah Pâlûvî'nin Zübdetü'l-İrfan adlı eserinin kenarında basılmıştır.¹³⁸

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshada iki tane ferağ kaydı bulunmaktadır. İlk kayıt 1141 (1728) yılı, zilhicce ayının ilk Perşembe günü tarihli olup; ikinci istinsah kaydı da 1163 (1749) yılı şevval ayının ilk Çarşamba günü tarihli olup müstensih ismi bulunmamaktadır. Ferağ kaydının hemen altında da, Fazlızade Hafız Ahmet efendi adına tarihsiz temellük kaydı bulunmaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8187	Satır Sayısı	19-17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim ve üzüm salkım filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 136
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	216x156-145x72/135x70 mm		Varak:

Nüshanın müstensihî ve istinsah yeri gibi bilgiler bulunmazken istinsah tarihinin 1175 (m.1760) yılı olduğunu öğrenmekteyiz.

Üçüncü Nüsha:

¹³⁶ İtilaf mesleği ve özellikleri için bkz: Ahmet Gökdemir, **Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve Meşhur Mısır Tarîki Kurrâları**, 1. Baskı, Ravza Yayınları, İstanbul, 2018, ss. 110-112.

¹³⁷ Bkz: Öge, s. 64.

¹³⁸ Bkz: Öge, s. 66.

Demirbaş No	45 Hk 4556	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkım isim filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	202x135-150x90 mm		Varak: 1b-67a

1.2.5.11.Kurretü'l-Ayn fi'l-Feth ve'l-İmâle Beyne'l-Lafzeyn

1. Eserin Müellifi:

İbnü'l-Kâsîh Nûreddin Ebu'l-Bekâ Ali b. Osmân (ö.801/1398)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 3005	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	208x148-163x83 mm		Varak: 101b-127b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif mukaddimede, kıraat ilmini öğrenmeye başlayan öğrenciler için bir kolaylık olması niyetiyle bu eseri kaleme aldığını söyler. Müellif eserin yazımında sadece Kıraat'ı Seb'a bağlamında fetih ve imale¹³⁹ konusunu ele aldığını ve Ebû Amr ed-Dânî'nin Teysîr'i ile Şâtîbî'nin Hırzû'l-Emânî adlı eserlerinden yararlandığını

¹³⁹ Bu konuda müellifin ilk örneği bakara suresinin ikinci ayetindeki هدى kelimesidir. Bu kelimeyi, vakıf halinde Hamza, Kisâ ve Halef imale ile Verş ise taklil ve fetih ile okumaktadır. Vr. 102a. Konuyla ilgi daha ayrıntılı bilgi için bkz: Molla Efendi, s. 131.

belirtir. Eserde Kırâat imamaları ve ravileri, istiâze, besmele ve ferşü'l-hurûf konuları işlenmektedir.

Eseri, İbrahim b. Muhammed el-Cürmî Yemen Üniversitesinde Yüksek Lisans Tezi olarak tahkik etmiş, 2005 yılında da Ürdün'de Ammar yayınevinden neşretmiştir.

4. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 2981	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykallı abâdî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Dîvânî kırması		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	220x158-170x104 mm		Varak: 25b-44a

1a'da Ali İlmî Efendi adına vakıf kaydı bulunmaktadır. 25a'da Müftü Mahmut Efendi'nin vakıf kaydı ve 983 tarihli Mustafa Emânî b. Muhammed adına kayıtlı temellük kaydı vardır.

1.2.5.12.el-Muhteseb fî Tebyîni Vücûhi Şevâzzi'l-Kırâa ve'l-Îzâhi anha¹⁴⁰

1. Eserin Müellifi:

Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsılî (ö.392 /1001)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4536	Satır Sayısı	33
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Rutubet lekeli abâdî nohudî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Kufi		Varak: 146

¹⁴⁰ Eser adı kütüphane kayıtlarında “el-Muhtesib fî Şerhi Kırâ'âtî's-Şevvaza” olarak kayıtlıdır.

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	28x210-205x160 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellifin kaynağı Ebû Bekir b. Mucahid olup, eserde Şaz kıraatleri dil kuralları yönünden incelemektedir. Nüshanın sayfa kenarları su lekelidir. Eseri Ali en-Necdi Nasıf, Abdülhalim en-Neccâr ve Abdülfettah İsmail Şibli, Kahire. el-Meclisü'l-A'la li'ş-Şuûni'l-İslâmiyye'de 1994/1415 yılında yayınlamışlardır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydı bulunmayan Nüshanın son sayfasında Hacı Eyüp adına vakıf mührü, Yusuf Efendi adına da mülkiyet kaydı vardır.

1.2.5.13. Mukaddime fî Mezâhibi Kurrâi'l-Erbea

1. Eserin Müellifi:

Ebu'l-Azâim Şeyh Sultan b. Ahmet el-Mezzâhî (ö. 1075)¹⁴¹

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 353	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Sülüs		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	220x155-155x70 mm		Varak: 49b-105b

¹⁴¹ Mısır'da doğmuş olan müellifimiz Fıkıh ve Kıraat'çiliği ile tanınmaktadır. Ezher'de de ders okutan müellif, Kıraat alanında pek çok talebe yetiştirmiştir. Bkz: Ahmet Gökdemir, "Kıraat Eğitiminde Ali b. Süleyman el-Mansûrî Öncesi Mısır Tarikinin Arka Planı: Biyografik Bir İnceleme", **Marife Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, 2018, ss. 185-187.

2. Eserin İçeriği/Metodu:

Eseri yazma sebebi, yazdığı yer ve kaynakları hakkında bilgi vermeyen müellif kısa bir hamdele ve salvele'den sonra esere başlamaktadır. Müellif on kıraate zaid olan ve şâz kıraatler olarak kabul edilen kıraatçileri ravileriyle birlikte zikretmekte, bundan sonra bu kıraatçilerin kıraatlerine dair usul ve ferşü'l-huruf bilgilerini açıklamaktadır.

Bu eser, Meryem b. İbrahim el-Udaybî tarafından 2014 yılında Suudi Arabistan İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi Usûlud'-Dîn Fakültesinde yüksek lisans tezi olarak tahkik edilmiştir.

3. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

İsmi hakkında bilgi bulunmayan müstensihin, bu eserih.1146 yılı Zilhicce ayının 18. günü olan Perşembe günü yazdığını öğrenmekteyiz.

1.2.5.14.el-Mükerrer fîmâ Tevâtera mine'l-Kırââtî's-Seb' ve Teharrar¹⁴²

1. Eserin Müellifi:

Ebu Hafs Siracüddin Ömer b. Zeyniddîn Kasım b. Muhammed b. Ali el-Ensârî el-Mısırî en-Neşşâr (ö. 900/1495 civarı)¹⁴³

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4836	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim ve hayvan filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: I+193+II
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:

¹⁴² Eser hakkında daha fazla bilgi ve eserin Süleymaniye yazmaları için bkz: Yüksek, ss. 235-238.

¹⁴³ Müellifin vefat tarihi Ziriklî'nin ifadesine göre h.938 (m.1531) yılı; Salah Muhammed el-Haymî'nin belirttiğine göre de h. 900 yılıdır. Bkz: Zirikli, Cilt: 5, s. 59; Haymî, s. 316.

Ebad	218x147-155x90 mm		Varak:
-------------	-------------------	--	---------------

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif bu eseri, mukaddimede Yedi Kıraate dair yazdığını belirtir. Eser Kıraat usulü ve ferşü'l-hurûf konularını içermektedir.

Eser, Ahmed Mahmud Abdusseî' tarafından Beyrut'ta 2001 yılında Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye'de basılmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Bu nüshayı Mustafa b. Hacı İsmail'in 1190 (1775) yılı Safer ayında bir Pazartesi günü yazdığını öğrenmekteyiz.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3004	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üç ay filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 196
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	200x151-160x95 mm		Varak:

Bu nüsha 7 Safer 1062 (m.1651) yılında istinsah edilmiştir. Müstensih adı ve istinsah yeri bulunmamaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7901	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 172

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	215x160-165x100 mm		Varak:

Nüshada ferağ kaydı bulunmamaktadır. Sondaki boş sayfada Hafız Mehmed adına tarihsiz mülkiyet kaydı, Hafız Ali adına da mühür bulunmaktadır.

1.2.5.15. Risâle fî Beyâni Kırââtî's-Seb' ve'l-Aşr¹⁴⁴

1. Eserin Müellifi:

Yusuf Efendizâde Abdullah Hilmî b. Mehmed el-Amasî (ö.1167/ 1754)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7357	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x150-130x60 mm		Varak: 21b-45a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde, Muhammed b. Halil b. Ahmet b. Halil adına 1210 zilkade tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.

Yusuf Efendizâde, bu eseri vezir Ebu Nâilî Abdullah Paşa'nın isteği üzerine yazdığını belirtmektedir (22b). Müellif bu risalesinde Kıraat ilminde okunuşu proplemli görülen bazı kelimeleri zikredip bu kelimeler üzerinde kıraatçilerin ihrilaflarını, sıla, ibdal, nakil, sekit, med vb. açılardan incelemiş, hangi imamın ne şekilde okuduğunu açıklamıştır. Konuları ele almada belli bir sıra takip etmeyen

¹⁴⁴ Dijital ortamda adı bu şekilde geçen eser için farklı isimler zikredilmektedir. Kanaatimizce esere dair isimlendirmenin farklılaşması, müellifin esere isim vermemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun bir neticesi olarak eseri okuyan ve değerlendiren kişiler risaleye farklı isimlendirmede bulunmuşlardır. Bkz: Öge, ss. 66-67; Akyüz, s. 129.

müellif, kendi belirlediği kelimelerde geçen farklı okuyuş vecihlerini açıklamıştır. Eserin sonunda müellifin icazet silsilesi zikredilmektedir.

Eseri, Ömer Yusuf Abdülğani Hamdân bir makalede tahkik ederek, Mecelletü Ma'hedi'l-İmâmi's-Şatibî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye dergisinde 2008 yılında yayınlamıştır. (Sayı: 6, ss. 302-403)

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından, müstensihin Ali b. Mustafa olduğunu ve bu eseri bir çarşamba gecesi yazdığını öğrenmekteyiz. Ferağ kaydının hemen yanında da İsmail Hafız Konevî adına 1171 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.

1.2.5.16. Risâle fî Beyâni Merâtibi'l-Meddât¹⁴⁵

1. Eserin Müellifi:

Yusuf Efendizâde Abdullah Hilmî b. Mehmed el-Amasî (ö.1167/ 1754)

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 325	Satır Sayısı	22
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf marka filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	225x160-200x125 mm		Varak: 66b-71a

2. Eserin İçeriği/Metodu:

¹⁴⁵ Müellifin medler ile ilgili görüşleri hakkında daha geniş bilgi için bkz: Halit Özkan, "Yusufefendizâde", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2013, Cilt: 44, s. 42; Ali Öge, **18. Yüzyıl Osmanlı Alimlerinden Yusuf Efendizade'nin Kıraat İlimindeki Yeri**, 1. Baskı, Hüner Yayınevi, Konya, 2015, s. 71.

Müellif bu risalesinde, Kıraat'ı Aşere'yi okuyuş özelliklerini göz önünde bulundurarak Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'ın uzatılma miktarlarını açıklamaktadır.

Eseri, İbrahim Muhammed el-Cermî 2000 yılında, Amman'da Ammar yayınevinden neşretmiştir. Eser bundan önce Abdülfettâh Paluvî'nin Zübdetü'l-İrfân adlı eserinin kenarında da yayınlanmıştır.¹⁴⁶

1.2.5.17. Risâle fî Tahkîki Ba'dı Vucûhi'l-Kırâât fi'ş-Şâtibiyye¹⁴⁷

1. Eserin Müellifi:

Yusuf Efendizâde Abdullah Hilmî b. Mehmed el-Amasî (ö.1167/ 1754)

5. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7357	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	210x500-145x60 mm		Varak: 1b-20b

6. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde, Muhammed b. Halil b. Ahmet b. Halil adına 1210 zilkade tarihli temellük kaydı bulunmaktadır.

Müellif bu risalesinde Kıraat ilminde sorun olarak gördüğü bazı konuları, Şâtıbî'nin Hırzû'l-Emânî adlı manzum eserinin beyitlerinden örnekler getirerek açıklamaktadır. Konular için başlık da zikretmeyen müellif sırayla şu konuları işlemektedir: Cemi' mîminin sıla'sı, İdgâm-ı Kebir, Med ve Kasır, Nakil, Fetih

¹⁴⁶ Bkz: Paluvî, ss. 177-185

¹⁴⁷ Eser kütüphane kayıtlarında 'Risâle fî'l-Kırâ'ati alâ Tariki'ş-Şâtib' olarak geçmektedir.

İmâle, Taklîl, Kisâî için vakıf halinde hâ-i te'nîs'de İmâle, Râ bahsi ve Ferşü'l-Hurûf.

Eser, Hâdî Behçet Hüseyin Sabri tarafından Filistin Necâhu'l-Vataniyye Üniversitesinde 2010 yılında master tezi olarak tahkik edilmiştir.

7. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Sonunda ferağ kaydı bulunmayan eser, 1171 tarihli Konya'lı Hafız İsmail adına ait temellük kaydıyla bitmektedir.

1.2.5.18. Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât min Tarîki Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr¹⁴⁸

1. *Eserin Müellifi:*

Ali b. Süleyman b. Abdullah el-Mansûrî (ö.1134/1721)

2. *Eserin Fiziki Özellikleri:*

Demirbaş No	45 Hk 2987	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üçlü kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	211x158-147x80 mm		Varak: 32b-106b

3. *Eserin İçeriği/Metodu:*

Nüshanın zahriyesinde Osman Ağa Zade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına, Muradiye kütüphanesinden çıkarılmamak üzere vakıf kaydı ve vakıf mührü vardır.

¹⁴⁸ Eser adı kütüphane kayıtlarında 'Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât min Tarîki Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr' olarak kayıtlıdır.

Müellif bu eserinde, İbn Cezerî'nin Tayyibetü'n-Neşr adlı eserinden derlediği bazı rivayetlerle alakalı açıklama ve değerlendirmelerde bulunmaktadır.¹⁴⁹

Eseri, Hamid Rıdvan Abdullah Ferac, 2008 yılında Ezher Üniversitesinde Yüksek lisans tezi olarak tahkik edip, Mısır'ın Tanta şehrinde neşretmiştir.

4. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:¹⁵⁰

Demirbaş No	45 Hk 8035	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	220x165-140x80 mm		Varak: 1b-50b

Nüshanın sonunda, 1151 (m.1737) yılı Cemaziyel Evvel ayının 11. günü tarihli ferağ kaydı bulunmaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 384	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 65
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	200x135-142x72 mm		Varak:

Bu nüsha dijital kayıtlarda 'Kitâbü's-Şevâhid min Kırâ'at'l-Aşere' adıyla kayıtlıdır. Nüshanın ilk sayfası olan 1b numaralı sayfanın üst kısmında böyle bir bilgi bulunması, eserin bu şekilde isimlendirilmesine sebep olmuş olabilir. Nüshanın

¹⁴⁹ Eser hakkında daha fazla bilgi ve eserin Süleymaniye yazmaları için bkz: Yüksek, ss. 238-242.

¹⁵⁰ Bu nüshanın adı kütüphane kayıtlarında 'Hallu Mücmelati't-Tayyibe' olarak geçmektedir.

müstensihi Mahmut Paşa Camii imamı Salih Efendi olup istinsah tarihi ve yerine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

1.2.5.19. Tehzîbü'l-Kırâât

1. Eserin Müellifi:

Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'aşî (ö.1145/1732)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7258	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: II+1b-268a
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	215x155-150x80 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde Manisa'da Muradiye Camii imam'ı Küçük Hafız adına temellük kaydı bulunmaktadır.

Saçaklızade'nin, Kıraat ilminin usul ve ferşü'l-huruf konularını ele aldığı bu eseri üç bölümden müteşekkildir. Eserdeki konu başlıkları genel olarak, Mukaddime, Kıraat usûlü ve ferşü'l-huruf bölümlerinden oluşmaktadır. Müellif, 6b numaralı sayfada, kıraat ilmine olan teveccühün azalmış olduğundan dolayı bu eseri yazmaya karar verdiğini söylemektedir.

Eseri, Hâlid Abdüsselam Berekât tahkik ederek 1433 (m.2012) yılında Dimeşk'te Ğavsân yayınevinden yayınlanmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından edindiğimiz bilgiye göre bu eserin 1145 yılında, yazıldığı kağıtlardan temize çekildiğini, elimizdeki nüshanın istinsahının ise 1148 yılı zilkade

ayı perşembe günü öğle vaktinde Maraş'da bir medresede¹⁵¹ Halil Dündârî tarafından gerçekleştirildiğini öğrenmekteyiz.

1.2.5.20. Temrînü't-Talebeti'l-Beraratî'l-Hiyera fî Vucûhi Kırââtî'l-Eimmeti'l-Aşere

1. Eserin Müellifi:

Hâşim b. Muhammed el-Magribî (1148/1746'dan sonra)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4546	Satır Sayısı	Değişik
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üç ay filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	195x135 mm		Varak:1b-191a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında Hafız Muhammed adına temellük kaydı ve 'İzmir'li Haşim'in 'Temrînü't-Talebe' adlı kitabıdır' açıklaması bulunmaktadır. Eserin başında müellif ismi sarıh olarak kayıtlıdır.

Müellif, eserde on imamın kıraat vecihleriyle birlikte bu imamların ravilerinin tarikleri olan takrib kurra'sının da ihtilaflarını konu edinmektedir.

Eser, Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversite'sinin Da'vet ve Usûli'd-Dîn Fakültesinin Kıraat kısmında 2010 yılında dört kişi tarafından tahkik edilmiştir: Tehânî binti Faysal b. Ali el-Bünyân tarafından baştan Bakara Suresinin sonuna kadar, Velâ binti Abdurrahman b. Muhammed el-Berâdi'î tarafından Âli İmran suresinden Tevbe suresinin sonuna kadar, Ervâ Seyyid Ahmed Halil es-Seyyid

¹⁵¹ Yazmada البيا زديه olarak geçen medresenin adını tespit edemedik.

tarafında Yunus suresinden Saffat suresinin sonuna kadar ve İn'âm b. Ğalib İbrahim el-Ehdel tarafından Sâd suresinden kitabın sonuna kadar tahkik edilmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin müstensihi el-Uryânî diye meşhur Seyyid Fakıhuddin Muhammed'dir. Müstensih Bu nüshayı Hicrî 1177 yılının Receb ayının 24. Günü; Rûmî takvime göre de Kânûni Sânî ayının 26. günü, İstanbul Ebû Eyyüp Hâlid el-Ensârî türbesinin yakınında kaleme almıştır.

1.2.5.21. et-Teyşîr fi'l-Kırââtî's-Seb

1. Eserin Müellifi:

Ebû Amr Osman b. Saîd b. Osman ed-Dânî (ö.444/1053)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7606	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 94+VIII
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	212x146-176x113 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser, müellifin yedi kıraatin usûl ve ferşü'l-huruf konularını ele alan en meşhur eseridir.

Eserin ilk baskısını, Otto Pretzl 1930 yılında İstanbul'da yapmıştır. Günümüzde pek çok baskısı bulunmaktadır.¹⁵²

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

¹⁵² Biz de çalışmamızda eserin, Şamile adlı sanal kütüphanede bulunan Otto Pretzl'in tahkikinin 1984 yılında Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye'den yayınlanan ikinci baskısından yararlandık.

Nüshanın ferağdı ile alakalı olarak dijital kayıtlarda 936 (m.1529) yılı kayıtlıdır. Ancak biz bu bilgiyi nüshada bulamadık.

Nüshanın zahriyesinde 1178 yılı cemaziyelûlâ tarihli Şeyh Mustafa Çehremanî'ye ait bir kayıt bulunmakta olup, bu kaydın temellük kaydı mı yoksa ferağ kaydı mı olduğuna ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 341	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: I+129
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	202x160-140x75 mm		Varak:

Nüshanın zahriyesinde çizimlerle kıraat usulüne dair bazı açıklamalar bulunmaktadır. 1a numaralı sayfada da İlmi Ali Efendi adına vakıf kaydı vardır. Nüshanın ferağ kaydı, 1110 yılı şevval ayının onu olan cumartesi günü tarihlidir. Müstensih ismi bulunmamaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 342	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	215x155-155x90 mm		Varak: II+1b-67a

Nüshanın 1a numaralı sayfasında Osmanzade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına, kütüphaneden çıkarılmamak üzere Muradiye kütüphanesine yapılmış vakıf kaydı ve mührü vardır. 2a'da 'Düğün yemeğinin en şerli olanı, zenginlerin davet

edilip de fakirlerin davet edilmediği yemektir.’¹⁵³ Mealindeki hadis yer almaktadır. Bunun altında da ¹⁵⁴ورتل القرآن ترتيلا¹⁵⁵ ayeti zikredilmiş olup, ¹⁵⁵ترتيل kelimesinden maksadın Kur’ân’ın Tecvid’li okunması olduğuna dair açıklamalar bulunmaktadır.

Eserin müstensihisi Ahmet b. Emre Mağnisavî’dir. İstinsah tarihi de 985 (1576) yılı muharremdir.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 343	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykallı abâdî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 108
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	200x130-137x105 mm		Varak:

Nüshanın istinsah tarihi 762 (m.1360) yılıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 344	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	178x135-120x83 mm		Varak: II+1b-103a

¹⁵³ Hadisin kaynağı içi bkz: Buhârî, Nikâh, 72; Müslim, Nikâh, 16; İbn Mâce Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, el-Kazvînî, **Sünen-i İbn Mâce**, thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyâi’-Kütübî’l-Arabî, byy, bty, Nikâh, 25.

¹⁵⁴ Cezâirî, Tertil kelimesinin acelenin zıddı olduğunu ve yavaş yavaş okuma anlamında olduğunu söyler. Bkz: Câbir b. Musa b. Abdulkadir b. Câbir Ebû Bekir el-Cezâirî, **Eyseru’t-Tefâsîr li Kelâmi’l-Âliyyi’l-Kebîr**, 5. Baskı, Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, Medine, 2003, Cilt: 5, s. 457.

¹⁵⁵ Kelime رتل kök fiilinden masdar olup, i’rab bakımından Mef’ûlû Mutlak’tır. Bkz: İbrahim, Muhammed, **Tayyib, İ’rabü’l-Kur’ân’i’l-Kerîm**, 6. Baskı, Dâru’n-Nefâis, Beyrut, 2014, s. 574.

Nüshanın 1a numaralı sayfada Emircanlı Evliya Muhammed Efendi adına temellük kaydı bulunmaktadır. Eserin ferağ kaydı 845 yılı, Şaban ayının ilk Perşembe günüdür.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4545	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf ve taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	200,135-137x70 mm		Varak: 1b-80b

1a ve 104b numaralı sayfalarda Hacı Eyüp adına vakıf kaydı vardır. Nüshanın sonunda iki adet ferağ kaydı bulunmaktadır. İlki 833 yılının şevval ayının onyedinci gününe aittir; ikincisi ise 954 yılının şevval ayının beş'ine denk gelen Perşembe günü tarihli olup istinsah işlemi Ahmet b. Muhammed'e aittir.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7289	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 98
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x145-150x95 mm		Varak:

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7344	Satır Sayısı	26
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: I+49+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	229x159-191x119 mm		Varak:

Nüshanın istinsah tarihi 735 (m.1334) yılıdır.

1.2.5.22. Tuhfetü'l-Enâm fi'l-Vakf ale'l-Hemze li Hamza ve Hişâm¹⁵⁶

1. Eserin Müellifi:

İbnü'l-Kâsîh Nûreddin Ebu'l-Bekâ Ali b. Osmân (ö.801/1398)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 3005	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	208x148-163x83 mm		Varak: 128b-167a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif, eserin girişinde bu eseri sevdiği bir arkadaşının isteği üzerine yazdığını belirtmektedir. Kıraat ilminde, Hamza ve Hişâm için sonları hemzeli olan kelimelerde vakıf yapılması durumunda ortaya çıkan kuralları açıklamaktadır. Müellif eserde *Şatıbiyye*¹⁵⁷ şerhlerinden, *Tayyibe*'den ve *Teysîr*'den istifade ederek bu kitabı yazdığını belirtir.

¹⁵⁶ Eser adı kütüphanede “*Tuhfetü'l-Enâm fi'l-Vakf alâ li Hamza ve Hişâm*” olarak kayıtlıdır.

¹⁵⁷ Şatıbiyye şerhleri için bkz: Fatih Çollak, “eş-Şâtıbiyye”, Cilt: 38, s. 379.

Müellif konuları مسألة başlığıyla ele almakta daha sonra açıklama cümlesine de ...إذوقفت... ifadesini getirmektedir. Eğer bir kelimeyi daha önce açıklamışsa bunu belirtmek için de ...قد ذكرني... ifadesini kullanmaktadır.¹⁵⁸

Eseri, Musa b. Mustafa el-Udeydân tahkik edip, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Zeynüddin Abdurrahman el-Kabîbâtî (ö. 926)'ye nisbet ederek 2009 yılında Tebük'te en-Nâdi'l-Edebî yayınevinden neşretmiştir.

Karşılaştırmamız neticesinde Muhakkikin tahkik yaptığı eserin İbn Kâsîh'a nisbet edilen bu eserle aynı olduğunu fark ettik. Muhakkik yaptığı çalışmanın girişinde esere dair daha önce yapılan YL tezlerinden ve eserin müelliflere nisbet edilmesine dair uzunca açıklamalarda bulunmaktadır.¹⁵⁹

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüşhayı 1179 (m.1764) yılında yılında Hâşim el-Mağribî'nin öğrencilerinden biri olan Hafız Mustafa b. Mustafa Abdulmaruf istinsah etmiştir.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8035	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	220x165-165x110 mm		Varak: 52b-73a

Bu nüshanın 1150 (1736) yılı Zilhicce ayında yazıldığını öğrenmekteyiz.

¹⁵⁸ Eserin Süleymaniye'deki nüshaları ve eser hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yüksek, ss. 47-58.

¹⁵⁹ Detaylı bilgi için bkz: Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Zeynüddin Abdurrahman el-Kabîbâtî, **Tuhfetü'l-Enâm fî'l-Vakf ale'l-Hemzili Hamza ve Hişâm**, thk: Musa b. Mustafa el-Udeydân, 1. Baskı, en-Nâdi'l-Edebî, Tebük, 2009, ss. 16-21.

1.2.5.23. Şerhu İfâdeti'l-Muknia fî Kırâati'l-Eimmeti'l-Erbea¹⁶⁰

1. Eserin Müellifi:

Haşim b. Muhammed el-Mağribî el-Mâlikî (1148/1746'da sağ)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7797	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik		Varak: 108
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	215x160-150x80 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Hâşim b. Muhammed bu eserde, hocası Mustafa b. Abdurrahman İzmirî'den okuduğu, hocasının da Köprülü Abdullah paşadan okuduğu “el-İfâdetü'l-Muknia fî Kırâ'ati'l-Eimmeti'l-Erbea” adlı eseri şerh etmektedir. Eserde meşhur On kıraate zait olan ve Şaz Kıraatler olarak bilinen dört Kıraat açıklanmaktadır. Esere konu olan dört şaz kıraatlar, Hasan el-Basrî, Yahyâ el-Yezîdî, el-A'meş ve İbn Muhaysîn'in kıraatleridir.

Eseri, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde Sehar Hüseyin Carullah el-Mâlikî, 2015 yılında doktora tezi olarak tahkikli çalışmıştır.

1.2.5.24. el-Unvân fî'l-Kırââti's-Seb'

2. Eserin Müellifi:

Ebû't-Tâhir İsmail b. Halaf el-Ensârî el-Endelüsî (ö. 455/1063)

¹⁶⁰Eser, kütüphane kayıtlarında Köprülüzade Abdullah Ebu Naili Paşa'ya nispet edilmektedir. Ancak bu eser ifadetü'l-muknia'nın şerhidir. Bkz: 1b nolu vr.

3. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 377	Satır Sayısı	16
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Dîvânî kırmısı		Varak: I+52
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	140x105-90x75 mm		Varak:

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserin girişinde daha önce “el-İktifa” adıyla bir eser yazdığını ve bu çalışmada da önceki yazdığı eseri özetlediğini belirtmektedir. Müellif eserde yedi meşhur Kıraat’ın usûlünü ve ferşü’l-hurûf’unu işlemektedir.

Eseri, Abülmüheymin Abdüsselam Tahhân 1983 yılında Ümmü’l-Kura Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiştir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın istinsahı, hicrî 764 yılının Receb ayının ilk pazartesi günü Sündül b. Hızır tarafından tamamlanmıştır.

6. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 7439	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 68
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	158x155-100x107 mm		Varak:

Nüshanın istinsah tarihi 626 yılı Şaban ayıdır. Ayrıca nüshanın sonunda Ahmet b. Hacı adına temellük kaydı bulunmaktadır.

1.2.5.25. Zübdetü'l-İrfân fî Vucûhi'l-Kur'ân

1. Eserin Müellifi:

Hâmid b. Abdülfettâh Paluvî (ö. 1192/1778)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4547	Satır Sayısı	16
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzümlü taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: IV+1-95
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	203x123-125x62 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Günümüz kıraat öğreniminde başucu eseri olan bu kitap, kısaca 'Zübdetü'l-İrfân' ya da 'Zübde' adıyla meşhur olmuştur. Müellif esere On kıraat imamının ravileriyle birlikte isim ve remzlerini¹⁶¹ açıklayarak başlamaktadır. Sonrasında üsul ve ferşü'l-huruf konularını ele almaktadır.

Eseri, Muhammed Emin Efendi ismiyle bilinen Abdullah b. Muhammed Sâlih, *Umdetü'l-Hallân fî İdâhi Zübdetü'l-İrfân* adıyla şerh etmiş olup, günümüzde Zübdenin de Umde'nin de birçok baskısı bulunmaktadır.

Mustafa Atilla Akdemir 1999 yılında, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 'Hâmid b. Abdülfettâh el-Paluvî, Hayatı, İlmîŞahsiyeti, Eserleri ve Zübdetü'l-İrfân Adlı Eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki' adıyla doktora tezi hazırlamıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

¹⁶¹ Remz: Kıraat öğretiminde Kıraat imam ve ravileri için yapılan kısaltmalar. Bkz: Öztoprak, s. 57.

Ferağ kaydından öğrendiğimize göre bu nüshayı, 1186 yılı Şaban ayında ikinci vakti, Fatih Camii İmamı Hafız Ahmed b. Yusuf istinsah etmiştir.

5. *Eserin Nüshaları:*

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4550	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf marka filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Talik Kırması		Varak: 54+VII
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	245x165-150x77 mm		Varak:

Kütüphane kayıtlarında bu nüshanın istinsah tarihi olarak 1270 (1852) zikredilmektedir.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6729	Satır Sayısı	Değişik
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf, üçlü öküz başı filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 61+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	237x165-bxmm		Varak:

Bu nüshanın, İlk 6 yaprağının sol üst köşesi metnin ilk satırlarına kadar fare yemesi sebebiyle eksiktir. Ferağ kaydında müstensih adı zikredilmemektedir. Telif tarihi 1173 (m.1760) yılı Rebiülevvel ayıdır. Telif yeri Tokat Hatuniye medresesi'dir. Nüshanın müellif nüshası ya da müellifin öğrencilerinden birinin istinsah etmiş olması muhtemeldir.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6905	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf ve fincan filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	210x150-155x100 mm		Varak: 34b-79a

Bu nüshayı, Ahmed b. Mustafa 1234 yılı Receb ayında Tokat'ın Hatuniye medresesinde teksir etmiştir.¹⁶²

İKİNCİ BÖLÜM TECVİD YAZMALARI

Tecvid ilmi, Kur'ân kelimeleri ve harflerini konu edinen bir ilim dalıdır. Harflerin mahreç ve sıfatlarıyla ilgilendiği gibi, harflerin oluşturduğu kelimeler ve bu kelimeler arasında meydana gelen durumları da ele alır. Sonuç olarak Tecvid ilmi, Kur'ân'ı Kerîm'in hatasız olarak okunmasını gaye edinir.¹⁶³

Tecvid kelimesi “c v d” (ج و د) kök fiilinden türetilmiş, tef'îl vezninde masdardır. Bu kelime sözlüklerde, güzelleştirmek, süslemek, bir işi güzel yapmak gibi anlamlara gelir.¹⁶⁴ Tecvid kelimesini ilk defa Ali b. Ebî Tâlib, (r.a.) tertîl

¹⁶² Paluvî de eseri aynı il, aynı medresede kaleme almıştır. Bu nüshanın istinsahı müellifin ölümünden kırk iki yıl sonradır. Bu durumda müstensih Paluvî'nin öğrencisi ya da öğrencisinin öğrencisi olması muhtemeldir. Bkz: Mustafa Atilla Akdemir, **Hâmid b. Abdülfettâh el-Paluvî, Hayatı, İlmî Şahsiyeti, Eserleri ve Zübdetü'l-İrfân Adlı Eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1999, (**Zübde Tahkiki**), ss. 42-43.

¹⁶³ İsmail Karaçam, **Kur'ân'ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri**, 28. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 2014, ss. 165-166.

¹⁶⁴ İbn Manzûr, Cilt: 3, ss. 135-138; Râzî, **Muhtârû's-Sihâh**, Cilt: 1, s. 63; Halil b. Ahmed, Cilt: 6, s. 169; İbn Cezerî, **Temhîd**, s. 9; İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 1, s. 167; Abdurrahman Çetin, **Kur'ân Okuma esasları (Tecvîd)**, s. 77.

kelimesini açıklarken, “Tertîl, harfleri tecvîd (güzel telaffuz) etmek ve durulacak yerleri bilmektir.” şeklinde kullanmıştır.¹⁶⁵

Bu bölümde, Kur’ân’ı Kerîm’in okunuş keyfiyetini konu edinen Tecvid ilmine dair yazılmış eserler tanıtılacaktır. Tecvid bölümü altında eserler iki genel başlık ve alt başlıklar altında incelenecektir. İlk başlık altında müellifi belli olan ve müellifi belli olmayan şeklinde iki başlıkta matbu olmayan 31 eser detaylıca incelenip istifadeye sunulmuştur. Eserler, Türkçe alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

İkinci genel başlıkta yayınlamış ya da tez olarak çalışılmış olan 18 eser işlenecektir. Bu başlık altında, ilk olarak İbn Cezerî’ye ait eserler ve şerhleri incelenecek olup ardından da matbu olan diğer Tecvid eserleri Türkçe alfabetik sıraya göre tanıtılmıştır.

2.1. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMAMIŞ OLAN TECVİD YAZMALARI

2.1.1. MÜELLİFİ BELLİ OLAN ESERLER

2.1.1.1. Cevâhiru’l-İkyân fî Şerhi Umdeti’l-İrfân¹⁶⁶

1. Eserin Müellifi:

Hamdi Efendi diye anılan müellifimiz Hamdî Hamdullâh b. Hayreddîn olup, ne zaman doğduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kanuni döneminden itibaren

¹⁶⁵ İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 1, s. 166; **et-Temhîd fî İlmi’t-Tecvîd**, thk, Ali Hüseyin el-Bevvâb, 1. Baskı, Mektebetü’l-Meârif, Riyad, 1985, (et-Temhîd) s. 48.

¹⁶⁶ Eserin adı kütüphane kayıtlarında ‘*Umdetü’l-İrfân fî Vaşfi Hurûfi’l-Kur’ân*’ olarak geçmekte ancak bu eser, müellifin *Umdetü’l-irfân* adlı eseri üzerine Osmanlıca yazdığı şerhtir. Manzum eser de şerh de aynı müellife aittir. Bkz: vr. 10b.

kırk yıl Ayasofya Camii’nde Cuma hatipliği yaptığı için “Ayasofya Hatibi” lakabıyla da meşhur olmuştur. Hatiplikle birlikte Ayasofya Camii’nde müderrislik yapan müellimiz kıraatçiliği ile temayüz etmiştir.¹⁶⁷ 981 (1573) yılında Edirne’ye ilk kez Şeyhulkurrâ olarak tayin olmuştur. Bu görevi yaparken yetmişli yaşlarında 983 (1575) civarında Edirne’de vefat etmiştir.¹⁶⁸

Tespit ettiğimiz diğer eserleri şunlardır:¹⁶⁹ *Umdetü’l-İrfân fî Vasfî Hurûfî’l-Kur’ân*,¹⁷⁰ *Rusûhu’l-lisân fî Hurûfî’l-Kur’ân*, *Vesîletü’l-itkân fî şerhi Rusûhi’l-Lisân*, *Füyûzü’l-itkân fî Vücûhi’l-Kur’ân*.¹⁷¹

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 363	Satır Sayısı	15
Dili	Osmnlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak: 141
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	230x160-150x90 mm		Varak:

3. Eserin Başı:

الحمد لله منزل القرآن على ذي الحجج والبرهاني عني أجناس محمد عليه وأصناف مدائح سنيه ثابت وحاصل
در الله تعالى جل وعلا إجون أول باری تعالی مبالغيله وتدریجمله أندرجیدر قرآن قدیمی وقرآن کریمی حجتلر وبیانلر
اسی ودلیل لر ویرها نلر إیه سی محمد مصطفی نک ومحمد مجتبی نک اوزرنه ومفتتحه بسبع المثنان وداحی اول قرآن
عظیمی وأول کتاب قدیمی إبتدا إیدوب باشلیجی در سبع مثانیله یعنی سورة فاتحه إیله ومفصل الإنسان بتعلیم
البيان...

¹⁶⁷ Bursalı, Cilt: 1, ss. 274-275; Kehhâle, Cilt: 4, s. 75.

¹⁶⁸ Cemil Akpınar, “Hatîb-i Ayasofya”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, Cilt. 16, ss. 451-452; Müellifin ölüm tarihini, Bağdâdî, *Hediyyetü’l-Ârifin* adlı eserinde 963 olduğunu söyler. Bkz: Bağdâdî, **Hediyyetü’l-Ârifin**, Cilt: 1, s. 334.

¹⁶⁹ Müellifin eserleriyle ilgi daha geniş bilgi için bkz: Akyüz, s. 54-56.

¹⁷⁰ Bu eser çalıştığımız şerhin asıl metni olup, müellifin arapça 260 beyitlik manzum olarak kaleme aldığı tecvid’e dair eseridir.

¹⁷¹ Müellifin bu eseri, “Füyûzü’l-İtkân” olarak bilinir. Bkz: Akdemir, Zübde Tahkiki, s. 52.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın yanağında eserle ilgi “Şerhu Umde fi’t-Tecvîd” ifadesi yer almaktadır. 1a’da Merhum Ali İlmi Efendi vakıf kaydı bulunmaktadır. Yine aynı sayfada eser adı “Şerhu Umdeti’l-İrfân” şeklinde kyıtlıdır.

Eser 1b’de başlamaktadır. Müellif bu eserinde daha önce kaleme aldığı 260 beyitlik manzum eserini şerhetmektedir. Müellif beyit sayısını 133a’da belirtmektedir. Müellimiz bu eserini 134a’da belittiğine göre 948 yılında yazmıştır. 6a’da Kanuni Sultan Süleyman’a methiyede bulunmakta ve bu eserini ona ithaf ettiğini belirtmektedir. Müellif kendi zamanındaki insanların Kur’ân’ı Kerîm’i sıfat ve mahreçlerine riayet etmeksizin ve insanlara gösteriş yapmak amacıyla okumalarından duyduğu sıkıntı üzerine bu eserini yazdığını belirtir (1b-2b). Eserin yazımı 956 Muharremi (Şubat 1549) yılında tamamlanmıştır.¹⁷² Eserde beyitler i’râb, fehvel kelâm ve tenbîh adıyla üç farklı başlık altında açıklanmaktadır.

Eserde mukaddimeden sonra; harflerin mahreçleri, sıfatları, tefhîm-terkîk, izhâr-idğâm, şeddeli nun-mim, sakın nun-mim, tenvin, medler, vakf-ibtida, maktû-mevsul, hâ-i te’nîs, hemze-i vasıl gibi Tecvid konuları ele alınmakta ve hâtıme bölümü ile eser son bulmaktadır. Hâtıme’den önce bab başlıklarıyla bazı kelimelerin yazılışına ve okunuşuna dair açıklamalar bulunmaktadır.

Konu başlıkları şu şekildedir:

26a	باب بيان مخارج الحروف
37a	باب بيان معرفة صفات الحروف وأضدادها
45a	فصل في بيان معرفة الصفات المشهورة اللازمة لكل واحد من حروف التهجي
62a	باب التفخيمات والترقيقات
64a	فصل في ترقيق الهمزات
65a	فصل في بيان إظهار رقاقة الباءات
65b	فصل في إظهار شدة التاءات ورقاقتها

¹⁷² Akpınar, “Hatîb-i Ayasofya”, s. 452.

66a	فصل في تجويد الجيمات
68a	فصل في بيان تجويد الحاءات وبحثها ورقاقتها
69b	فصل في بيان معرفة تجويد الدالات
70b	فصل في تجويد السينات ورقاقتها
71a	فصل في بيان معرفة اللامات
74a	فصل في بيان معرفة تجويد الميمات
76a	فصل في بيان معرفة تجويد الهاءات ورقاقتها
76b	باب الراءات
80a	باب بيان معرفة تفخيم حروف الإستعلاء وتبيينها
83a	باب بيان معرفة الإظهار والإدغام
87b	باب ظاءات القرآن العظيم جل منزلها ¹⁷³
93a	باب بيان معرفة تمييز الضادات من الظاءات
94a	فصل في بيان تبيين الحروف المتقاربة
95a	باب بيان معرفة غنة النون والميم المشددتين
95b	باب بيان معرفة أحكام الميم الساكنة
97a	باب بيان معرفة أحكام النون الساكنة والتنوين
102b	باب بيان معرفة الأمداد
107a	باب بيان معرفة الوقوف والإبتداء
110a	فصل في معرفة التجويد من الوقف على الحركة

¹⁷³ Müellif bu konuyu tamamladığı 88a'dan sonra 93a'ya kadar, ... باب الظل, باب العظيم, باب الإيقاظ, ve باب الإيقاظ, ... باب الظل, ...

113b	¹⁷⁴ باب بيان معرفة المقطوعات والموصلات وتاء أنثى
128a	باب بيان معرفة الهمزة الموصولة
131a	خاتمة القصيدة

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمآب والحمد لله على التمام وللرسول أفضل السلام وصل على جميع الأنبياء المرسلين والحمد لله رب العالمين.

أيا لطف إيديجي صاحب سعادت عطا أعطاندر شانكده عادت
 طمع دار أولدى ناظم جون عطادن آني ده شارحي ده آن دعادن
 جزاك الله كل أهل كرم أول كرم بر له جهاندده محترم أول

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmamaktadır. Müellif eseri Allah’a hamd, Peygambere selam ve kendisi için duada bulunduğu iki beyitle tamamlamaktadır.

2.1.1.2. İlm-i Kırâât¹⁷⁵

1. Eserin Müellifi:

Müellif risalenin ilk sayfasında mukaddimeden sonra kendisinden Antalyalı Şeyh Ahmed olarak bahsetmektedir. Müellife dair yaptığımız kaynak taramalarında kendisine dair bir bilgi bulamadık.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7229	Satır Sayısı	15
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı,	Müstakil ise	Cilt:

¹⁷⁴ Bu bölümün bitiminden sonra 127a’ya kadar farklı kelime ve harflerin yazım şeklini açıklamaktadır.

¹⁷⁵ Eserin ismi Kırâât kelimesiyle belirtilmişse de; eserin içeriği Tecvid ilmine dairdir.

	lekeli		
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	205x150-150x75 mm		Varak: 36b-43b+1

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذى أنزل القرآن هاديا للأنام وسببا للفوزيدار السلام وبين لنا فيه الأحكام وأوضح لنا فيه حجة الإسلام والصلوة والسلام على سيدنا محمد... أما بعد: فيقول العبد الضعيف الشيخ أحمد عصمه اللطيف الصمد الشاكر بمدينة انطاكية صانه الحفيظ عن البلاء الجلية والخفية لما قرب ولدي الأعز تعلم تجويد القرآن فجمعت رسالة له ولسائر الإخوان لتكون وسيلة إلى الله الرحمن كتبها ليعم نفعها على الإخوان مقدم حروف هجا إيكي در مفخم مرقق مفخم حرفلى يديدر...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında ayet ve dua ifadeleri bulunmaktadır.¹⁷⁶ Eser 36b'de başlamaktadır. Müellif eserin ilk cümlelerinin hemen sağ tarafında Tecvid'in tarifi ve mevzusuna dair açıklamalarda bulunmaktadır. Müellif bu risaleyi, Kur'ân öğrenme çağına gelen oğlu ve onun yaşıtı olan çocuklara Tecvid öğretmek maksadıyla yazdığını belirtir. Bundan sonra Tecvid ilmine dair bazı konuları sade bir üslupla, başlıklar zikretmeksizin sırayla açıklar.

Risalenin içerdiği konu sıralaması şu şekildedir: Hece harfleri, med harfleri, râ harfinin kalın ve ince okunduğu yerler, harflerin mahreçleri,¹⁷⁷ harflerin beş mahreçten çıktığını ve bu mahreçlerin de *cevf*,¹⁷⁸ *halk*,¹⁷⁹ *lisan*,¹⁸⁰ *şefeteyn*¹⁸¹ ve

¹⁷⁶ O İnkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da birdir. Onlar iman edecek degillerdir. Çünkü Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır. Bakara, 2/6-7.

¹⁷⁷ Müellif bu kısmı bir bab başlığı altında ele almıştır. İbn Cezerî'ye göre harflerin mahreçleri on yedi adettir. Bkz: İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 1, s. 158.

¹⁷⁸ Ağız ve boğaz boşluğu demek olup, med harfleri olan ا, ي, و harflerinin çıkış bölgesidir. Bkz: Abdurrahman Çetin, **Kur'ân Okuma esasları (Tecvîd)**, s. 99.

¹⁷⁹ Boğazdan çıkan harfler olup kendi içinde de üç'e ayrılmaktadır. Bkz: Demirhan Ünlü, **Kur'ân'ı Kerîm'in Tecvidi**, 5. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, ss. 57-58.

*hayşûm*¹⁸² olduğunu, bunun ardından hangi harfin mahrecinin neresi olduğundan bahseder.

Müellif harflerin sıfatlarını lazımlî ve arızî diye ikiye ayırarak inceler, harflerin sıfatlarını açıkladıktan sonra *med* türleri ve *idğam* çeşitlerini açıklamakla eseri sonlandırmaktadır.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

أكر تجويدك هر أنواعيله تفصيلن مراد إيدر سكوز بزم هدية الإخوان أولان رساله موزه مطالعه ومناظره

أكیده سزه تماميله أكرنده وبونده خطابولنورسه تصحيح إیدی.

Risalenin sonunda ferağ kaydı bulunmamaktadır. Müellif, Tecvid’e dair bundan önce ‘*Hediyetü’l-İhvân*¹⁸³’ adında bir risale daha yazdığını ve isteyenlerin o risaleye de müracaat edebileceklerini, eğer bir hata bulurlarsa da düzeltmelerini istemektedir.

2.1.1.3. İrşâdü’l-İbâd ilâ Tashîhi’d-Dâd

1. Eserin Müellifi:

Asıl adı, Süleyman b. Ahmed b. Mustafa b. Fakih Mehmed olan müellifimizin adı dijital kayıtlarda *Şeyh Süleymân* olarak kayıtlıdır. 1060 yılı Rebiülevvel ayında (1650) İstanbul’un Demirkapı mahallesinde doğdu.¹⁸⁴ Müellifin lakabı kaynaklarda, Ayasofya Şeyhi, Rûmî ve Fazıl Süleyman olarak kaydedilmiştir.¹⁸⁵ Nişancı Mehmet Paşa İmamı Mehmet Efendi’den Kıraat’ı Seb’a ve Aşere okudu. Süleyman Efendi 1080 (1669) yılında hem hac yapmak hem de âlimlerden istifade etmek maksadıyla Arabistana gitti. Hac dönüşünde Şam’da Muhammed el-Belbânî’den hadis ve kırâat icazeti aldı¹⁸⁶. 1091 (m.1680) yılında

¹⁸⁰ Toplamda on sekiz hece harfinin on farklı yerden çıktığı dil bölgesidir. Bkz: Sıtkı Gülle, **Tecvid İlmi ve Dersleri**, 1. Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 98-120.

¹⁸¹ Toplamda iki mahreçten üç harfin çıktığı dudak bölgesidir. Daha geniş bilgi ve şematik bilgi için bkz: Pakdil, ss. 63, 65.

¹⁸² Geniş boşluğu bölgesi olup, buradan ğunne sıfatlı olan م ve ن harfleri çıkarılır. Bkz: Saçaklızâde, s. 121. Pakdil, ss. 93, 95.

¹⁸³ Müellifin yukarıda tanıttığımız risalesini de bu eserini de kaynak taramalarımızda tesbit edemedik.

¹⁸⁴ İbrahim Hatiboğlu, “Süleyman Fâzıl Efendi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, s. 86.

¹⁸⁵ Bağdâdî, **Hediyetü’l-Ârifin**, Cilt: 1, s. 403; Kehhâle, **Mucemü’l-müellifin**, Cilt: 4, s. 272.

¹⁸⁶ Bursalı, Cilt: 1, s. 325; Akyüz, s. 138.

Sütluçe’de bulunan Mahmud Ağa medresesine müderris olarak tayin edildi. 1092 (m.1681) yılında resmi görevinden ayrıldı ve Hacı Paşa Camii’nde vaizliğe başladı. Daha sonra sırayla 1101 (m.1690) yılında Eyüp Camii, aynı yılın sonunda Sultan Selim Camii, 1103 (m.1692) yılında Fatih Camii, 1105 (m.1694) yılında Beyazıt Camii, 1106 (m.1695) yılında ise Süleymaniye camii vaizliğinde bulundu.¹⁸⁷ 1130 (m.1718) yılında saray hocalığına tayin edilen Süleyman Efendi, aynı yıl *Dâd* harfinin mahreci hususunda

Kıraatçilerle arasında çıkan tartışma sonucunda Sarıyer’de bir yalıda bekletilmesi uygun görüldü.¹⁸⁸ Daha sonra affedilerek evine gönderildi. Görevini Ayasofya vaizi ve muallimi olarak sürdüren Süleyman Efendi, 24 Rebiülâhîr 1134 (11 Şubat 1722) yılında Çarşamba günü vefat ederek Okmeydanı yakınındaki İnciler Tekkesi mezarlığına defnedildi.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	27
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 8
Ebad	220x145-155x102 mm		Varak: 122a-123b

3. Eserin Başı:

الحمد لوليه والصلوة على نبيه وبعد فهذه رسالة سميتها إرشاد العباد إلى تصحيح الضاد وما توفيقى إلا بالله

وهو حسبي ونعم الوكيل. إن الضاد حرف قوي صعب يعز بيانه على كثير من الناس وهو من الحروف التي انفرد بها

كلام العرب ولا توجد في غير لغتهم قيل ولذلك قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم أنا أفصح من نطق بالضاد لكن

¹⁸⁷ Akyüz, s. 138.

¹⁸⁸ Müellifimizin bu risalesini, bu tartışmalar esnasında kaleme almış olması Muhtemeldir.

في صحة الحديث مقال وتصحيح لفظ الضاد وتجويده مما لا بد للقارئ منه ولا غنى له عنه وذلك متوقف على ثلاثة أمور الأول: معرفة مخرجه والثاني: معرفة صفاته والثالث: معرفة ما يشبهه بلفظه...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Elimizde iki nüshası bulunan bu kısa risalede müellif, arab hece harfleri içerisinde telaffuzu zor olmasıyla bilinen ve telaffuzunun nasıl olacağı konusu hayli tartışmalı olan Dâd harfini incelemektedir. Dâd harfinin telaffuzu meselesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışılan ve hakkında farklı görüşler serdedilen bir konudur. Müellif risaleye eserin adını zikrederek başlamakta, sonrasında da Hz. Peygamber'den Dâd harfiyle ilgili bir hadis'e yer vermektedir.¹⁸⁹

Değindiğimiz kısa girişten sonra müellif risalenin özetini sunmak mahiyetinde konuyu üç başlıkta ele alacağını söyler. İlk başlıkta Dâd harfinin mahreci, ikinci başlıkta Dâd harfinin sıfatı, üçüncü başlıkta ise telaffuz bakımından Dâd harfine benzeyen harflerle ilişkisi.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

فإن العوام لا يعرفون مخارج الحروف وكثير من المشايخ كالإمام الصفار محمد بن سلمة واطلق البعض بالفساد إن تغير المعنى. وقال القاضي أبو الحسن والقاضي أبو عاصم إن تعمد فسدت وإن جرى على لسانه أو كان لا يعرف التمييز لا تفسد وهو أعدل الأقاويل وهو المختار. تمت.

Risalenin sonunda eserin yazıldığı tarih ve yer gibi bilgiler bulunmazken, müellif konuyla ilgili son görüşlerini serdederek risaleyi sonlandırmaktadır.

6. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Ak Ze 683	Satır Sayısı	19
-------------	--------------	--------------	----

¹⁸⁹ Müellifin konuyla ilgili hadis olarak zikrettiği ifade "أنا أفصح من نطق بالضاد" olup bunun sıhhatinin zayıf olduğunu belirtir. İbn Cezerî bu sözün dillerde meşhur olduğunu fakat itibar edilecek bir kaynağa ship olmadığını belirtir. Bkz: İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt:1, s. 174; Aclûnî, Cilt: 1, s. 228; Aynı hadis Zekerîya el-Ensârî'nin Mukaddime şerhinde de geçmekte ancak el-Ensârî hadis'in sıhhatine dir bir değerlendirmede bulunmamaktadır. Bkz: Ebû Yahyâ Zekerîyâ b. Muhammed el-Ensârî, **ed-Dekâiku'l-Muhkeme fî Şerhi'l-Mukaddime**, thk. Muhammed Ğayyâs Sabbâğ, el-Mektebetü'l-Ğazzâlî, Dimeşk, 1996, s. 38.

Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Arap-Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	207x147-155x100 mm		Varak: 7b-10b

2.1.1.4. el-İtkân fî Muhkemi Tecvîdi'l-Kur'ân

1. Eserin Müellifi:

Eserin girişinde müellif adı, Muhammed b. İbrâhîm Ahmed el-İmâm olarak geçmekte ancak kendisine dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 342	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	215x155-155x90 mm		Varak: 67b-72a

3. Eserin Başı:

قال الراجي عفو ربه العلام. محمد بن إبراهيم أحمد الإمام. الحمد لله الذي يشد قواعد الإسلام. والشكر له على سوابغ الأفضل والأنعام... وبعد فهذه ورقات مشتملة على قواعد كلية في علم التجويد ينفع وجودها للطالب. ويذم من لم يعرفها في الغالب. فإنها قواعد مفيدة جمعتها من كتب عديدة الإتفاق في محكم التجويد للقرآن.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif beş varaktan müteşekkil olan bu kısa risalede, Kur'ân kıraatinde okuyucuya gerekli olan Tecvid bilgilerini özet bir şekilde sunmaktadır. Müellif ele

aldığı Tecvid konularını açıklarken sadece Asım kıraati özelinde kalmayıp diğer kıraatlerde bulunan farklılıkları da göz önünde bulundurmaktadır. Eserin içeriğiyle alakalı daha geniş bilgi vermek için önce başlıklarını zikretmemizin, konuyu daha anlaşılır kılacağını ummaktayız. Konu başlıkları şu şekildedir.

67b	باب في المبتداء وأقسامه
68b	فصل في أحكام النون الساكنة
68b	فصل
70b	باب في ما يجب على القارئ معرفته
71a	فصل
72a	فصل

Müellif ilk başlık altında, önce med harflerini daha sonra med sebeplerini, ardından da sırayla on dört başlıkta med çeşitlerini açıklamaktadır. İkinci başlıkta önce sakin nun ve tenvin hakkında açıklama yapmakta, ardından sakin nun ve tenvin'e bağlı olarak meydana gelen Tecvid kurallarını on altı başlıkta açıklamaktadır. Üçüncü başlık olarak yukarıda zikrettiğimiz *fasıl* aslında mustakil bir başlık değildir. Fakat burada ayrıca zikretmemizin sebebi müellifin, risalenin bu kısmında İdğâm-ı bilâ ğunne kuralını açıklarken, Halef, Mutavviî ve A'meş gibi bazı kıraatçilerin vav ve ye harflerinde ğunne yapmadıklarını ayrıca değinmiş olmasıdır.

Müellifin, *Kârî'nin bilmesi gerekli olan şeyler* diye isimlendirdiği dördüncü başlık altında, *İşmâm*,¹⁹⁰ *İhtilâs*,¹⁹¹ *Tefhîm*,¹⁹² *Terkîk*,¹⁹³ *Feth*¹⁹⁴ ve *İmâle*¹⁹⁵ konularını ele alınmaktadır. Müellif, beşinci başlık olan *Fasıl*'da bazı harflerin mahreçlerine dair açıklamalarda bulunmakta; son *Fasıl*'da da Kur'ân okumanın faziletine dair

¹⁹⁰ Koklamak anlamına gelen kelime tecvid ıstılahında, harfin harekesini dudak işaretiyle anlaşılır kılmaya denir. Asım kıraatindeki işmam örneği için bkz: Rahim Tuğral, **Ana Hatlarıyla Kur'ân Tecvidi**, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir, 2009, ss. 76-77.

¹⁹¹ Harfin harekesini hafif bir sesle okumak demektir. Harfin harekesini telaffuz ederken, üçte ikisini söyleyip üçte birini söylememek şeklindeki okuyuş biçimidir. Ayrıca okunan harfte med yapılıyorsa da, med yapmadan okuma biçimidir. Bkz: İbrahim b. Said ed-Devserî, **Muhtasaru'l-İbârât Limucemi Mustalahâtî'l-Kırâât**, 1. Baskı, Daru'l-Hadâratı, Riyad, 2008, s. 14; Temel, s. 72.

¹⁹² Harfin kalın sesle telaffuz edilmesidir.

¹⁹³ Harfin ince sesle telaffuz edilmesi olup, tefhîm'in zıddıdır.

¹⁹⁴ İmale ve taklil uygulamasının zıddı olup, imalesiz ve taklilsiz okumak demektir.

¹⁹⁵ Meylettirmek anlamına gelen kelime, tecvid ilminde: Harfî, fetha harekeden kesreye meylettirerek telaffuz etmektir. Bkz: Tuğral, s. 77.

bilgiler vermektedir. Müellif zikrettiği üç ayetin ardından Allah’a dua ederek risaleyi sonlandırmaktadır.¹⁹⁶

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وصلی اللہ وسلم علی سید المرسلین. محمد وآلہ وصحبہ أجمعین. سبحان ربک رب العزة عما یصفون.
وسلام علی المرسلین. والحمد لله رب العالمین. وصل اللہ علی سیدنا محمد وآلہ وصحبہ وسلم.

Eserde ferağ kaydı bulunmamakta, yukarıdaki şekilde son bulmaktadır.

2.1.1.5. Risâle fî Beyâni Vücûbi Kırâati'l-Kur'ân bi't-Tecvîd

1. Eserin Müellifi:

Eserin giriş kısmından adının Sâdık b. Yûsuf olduğunu öğrendiğimiz müellif Manisa’lıdır. Ubeydullah b. Muhammad Fenârî’den kıraat ilmini öğrenerek 916 (m.1511) yılında icazet aldı. Müellifin 926 (m.1520) yılı dolaylarında vefat ettiği belirtilmektedir.¹⁹⁷ Müellifin bu eserinden başka yine Tecvid konularını ele aldığı *Risale fî t-Tecvîd* adıyla bir eserinin daha olduğu zikredilmektedir.¹⁹⁸

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 342	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

¹⁹⁶ İlk ayet: O halde kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, salih amel yapsın ve hiçbir şeyi Rabbine ortak koşmasın. Kehf, 18/110.

İkinci ayet: Bizi doğru yola eriştiren Allah’a hamd olsun. Allah bizi doğruya erdirmeseydi; biz doğru yolu bulamazdık. A’raf, 7/43.

Üçüncü ayet: Üstünlük ve güç sahibi olan Rabbin, onların nitelemelerinden münezzehtir. Peygamberlere selam olsun. Alemlerin Rabbine hamd olsun. Saffat, 37/180-182

¹⁹⁷ Ebu'l-Hayr Mustafa b. Halil İsâmüddîn Taşköprizâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, bty, Cilt: 1, s. 253.

¹⁹⁸ Bkz: Akyüz, s. 48.

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	215x155-170x105 mm		Varak: 72b-76b

2. Eserin Başı:

الحمد لله الذي أنزل القرآن العربي الفصيح المبين. الذي هو شفاء ورحمة للمؤمنين على أشرف الخلق وأفضل الأنبياء والمرسلين... والصلوة والسلام على سيدنا محمد النبي الصادق الأمين الداعي جميع الناس إلى الدين المتين المبعوث بإظهار المعجزات والبراهين وعلى آله وأصحابه... أما بعد: فيقول العبد الضعيف المفتقر إلى الله رب العالمين صادق بن يوسف السائل ربه أن يجعله من عباده المخلصين لما رأيت البعض في حرمة اللحن الخفي ووجوب التجويد ممتزجين أردت أن أبين ما هو الصواب والسديد بإيراد الأدلة للمنصفين فكتبت هذا المختصر من نوم غفلة الغافلين والتماسا الدعاء لي من الراغبين.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif risalenin girişinde, hamdele ve salve bahsinden sonra eseri yazma sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “Tecvid’e riayet konusunda bazı insanları dikkatsizlik ve hatta lahn¹⁹⁹ gibi hatalara düştüklerini gördüm. Hata yapanların hatadan dönmeleri ve istekli olan kişilerin de istifade etmesi için geçmiş ulemanın eserlerinden yararlanarak bu risaleyi yazdım. Bununla Allah’ın rahmetini ve bu ilme rağbeti olanların duasını umuyorum.”

Bu bilgilerden sonra müellif başlıklar zikretmeksizin Kur’ân’ın Tecvid’le okunmasının gerekliliğini ayetlerden ve bazı kıraatçilerin eserlerinden de örnekler vererek açıklamaktadır. Bu minvalde tertîl, tedvîr ve hadr gibi okuyuş hızıyla alakalı konulara, Allah lafzının kalın (tefhîm) ve ince (terkîk) olarak okunma kaidesi ve lahn-ı hafî ile lahn-ı celi gibi konulara yer vermektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

¹⁹⁹ Lahn ile ilgili daha geniş bilgi için bkz: Ali b. abdurrahman el-Huzeyfî, **et-Tecvîdü’l-Müeyesser**, 2. Baskı, Mektebetü Melik Fahd el-Vatanî, Medine, 2012, ss. 20-21; Muammer Erbaş ve Cüneyt Eren, **Kur’ân İlimleri ve Tefsir Istılahları**, 3. Baskı, Ebru Yayınları, İzmir, 2012, s. 156.

ونحمده على نعمه الظاهرة والباطنة والآية المتبادلة والمتتابعة. ونصلي خير البرية سيدنا محمد نبي الرحمة

وشفيح الأمة وعلى آله وأصحابه الكرام البررة تمت بعون الله تعالى وحسن توفيقه والحمد لله رب العالمين.²⁰⁰

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.1.6. Risâle fî Hakî'd-Dâd

1. Eserin Müellifi:

Eserin müellifi Muhammed b. İsmail İzmirî'dir.²⁰¹ İzmir'li olan müellifimiz hakkında bilgiler çok sınırlıdır. İzmirî, öğrenimini Diyarbakır, Kilis ve Adıyaman'da tamlayıp icazetini aldıktan sonra İzmir'e döndü. İzmir'de medreseler açarak ilmî faaliyetlere başladı. Müellif ilmî faaliyetlerini devam ettirirken 1160 (m.1747) yılı civarında vefat etti.²⁰²

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7229	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üç ay, harf arma ve taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 6
Ebad	211x152-111x70 mm		Varak: 45b-59b

3. Eserin Başı:

قال محمد الإزميري ابن إسماعيل عليهما رحمة الله الرحمن الجليل. الحمد لله الذي أنزل القرآن على أفضل

العباد والصلوة والسلام على أفصح من نطق بالضاد. وعلى آله وأصحابه الذين إنقادوا حق الإنقياد وعلى من تعلموا

²⁰⁰ Burada yazdığımız bilgilerden sonra müellif, risaleyi dua anlamı içeren bir şiirle bitirmektedir.

²⁰¹ Müellifin adı dijital kayıtlarda "Mehmet b. İsmail İzmirî" olarak kayıtlıdır. Eserin başladığı 45b numaralı sayfada müellifin adı yukarıda belirttiğimiz şekildedir.

²⁰² Bkz: Akyüz: s. 114.

وعلموا كما علموا في الأقطار والبلاد. فإني لما رأيت أن واحدا شذ بتلفظ الضاد الظائية عن الجماعة المتسلسلين إلى
حضرة النبي صلى الله عليه وسلم...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Risalenin sayfa kenarlarında yer yer haşiyeler vardır. Müellif, kendi devrinde Dâd harfinin telaffuzunda düşülen hatalara bir çözüm sunmak kabilinden bu risaleyi kaleme aldığını belirtir. Çünkü müellifin döneminde Dâd hakkındaki yanlış telakkiler birçok öğrenci arasında da yayılmış durumdadır.

Müellif 46a'da bir hadis zikrederek,²⁰³ aşırılıklardan kaçınılması ve genel kabul gören görüşlere uymak gerektiğini söyler.

Müellif risalede Ali el-Mansûrî, Ali el-Kârî ve Saçaklızade Muhammed b. Ebî Bekir Efendi gibi müelliflerden nakillerde bulunmaktadır. Netice olarak müellif, Dâd harfinin Zâ harfine benzetilerek telaffuz edilmesinin hatalı olduğunu savunmaktadır.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

أَللّٰهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا إِتْبَاعَهُ وَأَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنَا إِجْتِنَابَهُ وَاجْعَلْ اللَّهُمَّ آخِرَ كَلَامِنَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

محمد رسول الله قد تم الكلام فالحمد لله على القائم.

Risalenin sonunda ferağ kaydı bulunmamakta; risale müellifin dua cümleleriyle son bulmaktadır. Risalenin bitiminde yarım sayfalık bir açıklama bulunmakta ve bu açıklamaların altında Haşim b. Muhammed el-Mağribî'nin adı yazılıdır. Haşim b. Muhammed'in müstensih olma ihtimali vardır.

2.1.1.7. Risâle fi'd-Dâd

1. Eserin Müellifi:

²⁰³ Zikredilen Hadis, İslam ümmeti içinde bir ayrılık çıkması durumunda çoğunluğa uyulması gerektiğine dairdir. Bkz: Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel Hilal b. Esed eş-Şeybânî, **Müsnedü Ahmed b. Hanbel**, thk: Şuayb el-Arnâvut ve diğerleri, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle byy, 2001, Cilt: 33, s. 462; Buhârî, Fiten, 11; Hadisin diğer bir metni için bkz: İbn Mâce, Fiten, 8.

Risalenin mukaddimesinden müellifin Ermenek doğumlu Mustafâ Ermenâkî olduğunu öğrenmekteyiz. Müellif 73b’de Ermenek’ten sonra kendisini Teke’li Antalyalı ve Mâlikî nisbeleriyle de tanıtmaktadır. Müellifin doğum ve vefat tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte 18-19. Yüzyıllar arasında yaşadığı tahmin edilmektedir.²⁰⁴ Müellifin Mufâdul-Feyyâd bir-Riyâdât li İstirfâd Fudâletid-Dâdâtit-Tâiyyât adlı bir eseri daha bulunmaktadır.²⁰⁵

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 1215	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talîk		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	198x135-127x60 mm		Varak: 73b-89b

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذي أفاض الموضوعات العربية فيضا. وميز بعض وضع عن بعض فضل. ثم أنزل النظم على النبي المفضل رتلا. وجعله محترما شافعا مشفعا. والصلوة والسلام على رسوله محمد الذي هو صاحب التبيان مكمل. وعلى آله وأصحابه الذين فازوا... وبعد فيقول الفقير والتقصير الشيخ السيد مصطفى الأرمنكي مولدا ثم التكوئي الأنطالي المالكي موطننا لما كان أول ما فتح الله به لعباده الفضلاء سجال الغفران وسابق أحبابه الكمال...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser, nüshanın zahriyesinde *Dâd* hakkında bir risale olarak isimlendirilmiş ancak eserin içeriğinde müellifin böyle bir isimlendirmede bulunduğu rastlamadık.

²⁰⁴ Mesut Köksoy, “Mustafa el-Hüseyîn el-Ermenâkî ve Eserleri”, **Uluslararası Geçmişten Günümüze Ermenek ve Çevresi Sempozyumu kitabı**, Aybil Yayınları, Konya, 02-04. 08. 2018, s. 191; Abdullah Akyüz müellifin vefat tarihini 1188 (m.1774) olarak belirtmekte ancak bunu destekleyecek bir bilgi bulunmamaktadır. Bkz: Akyüz: s. 100.

²⁰⁵ Köksoy, s. 191.

Muhtemelen bu isim esere, içeriğinin *Dâd* harfiyle alakalı olmasından dolayı verilmiştir.²⁰⁶

Müellif risaleye *Dâd* harfi özelinde olmak üzere, harflerin mahreçlerini ve sıfatlarını açıklamakla başlar. Bu minvalde *rihvet*,²⁰⁷ *şiddet*²⁰⁸ vs. sıfatları yazmakta, ardından da bu sıfatlara haiz olan harfleri belirtmektedir. Müellif sıfatları bitirince *dâd* harfinin *tâ* ve *zâ* harfleriyle ilgili olan benzerliklerine ve farklılıklarına değinmektedir. Müellif *dâd* hakkındaki görüşlerini delillendirmek için ara ara İbn Cezerî'den ve Şâtıbî'nin *Hırzû'l-Emânî*'sinden nakillerde bulunmaktadır. (vr.77a-77b.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

كتبه أفقر الورى إلى الله العلام على المتخلص بعلم تراتب الأقدام غفر ذنوبه وذنوب والديه بحمة سيد الأنام
يوم الجمعة وقت العصر سنة (1741) 1155.

Ferağ kaydında müstensih adı bulunmamakta; ancak bu risalenin 1155 yılı bir cuma günü ikinci vaktinde istinsah edildiği bilgisi bulunmaktadır.

2.1.1.8. Risâle-i Tecvîd²⁰⁹

1. Eserin Müellifi:

Eserin başlangıcından önceki sayfa olan 85b numaralı sayfanın üst kısmında ve ferağ kaydında eserin Kurrâ Ömer Efendi tarafından yazıldığı belirtilmektedir. Ancak Mukaddime şarihleri arasında kendisine rastlanmamaktadır.²¹⁰

²⁰⁶ Risalenin diğer nüshaharındaki isimlendirmelerde birbirinden farklılık arz etmektedir. Bkz: Köksoy, s. 191.

²⁰⁷ Sözlükte, yumuşaklık, uzunluk ve bolluk anlamına gelir; tecvid ıstılahında ise: harekeli ya da sakin olarak harfin telaffuz edildiğinde sesin akıcı olmasıdır. Bkz: Saçaklızade, ss. 143-144; Temel, ss. 114-115.

²⁰⁸ Sözlükte, sertlik, kuvvet, sağlamlık ve devamlılık anlamlarına gelen kelime; tecvid ıstılahında: harfin mahrecinden telaffuz esnasında, sesi çok yaymadan sınırlayarak okumadır. Saçaklızâde, 143; Abdü'l-Ali el-Mes'ûl, **Mu'cemü Mustalahât İlmi Kırâati'l-Kur'âniyye**, 1. Baskı, Dâru's-Selam, Kahire, 2007, ss. 236-237.

²⁰⁹ Eser İbn Cezerî'nin meşhur eseri Mukaddime'nin şerhidir. Ancak şerhin müellifi tarafından esere dair bir isimlendirme bulunmamaktadır.

²¹⁰ Yüksel, ss. 214-215.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	21
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	220x145-150x80 mm		Varak: 88b-103b²¹¹

3. Eserin Başı:

الحمد لله وصلى الله على نبيه ومصطفاه محمد وآله وصحبه ومقرئ القرآن مع محبه قرآن عظيم الشانده ايلين
كمسيه علم لازم أولان شئ ألتى مخارج حروفه علم صفات حروف علم حسن أداء إتقان تجويد وقف إبتدائه معرفت
مصاحف عثمانيه ده مرسوم أولان مقطوعات وموصلات وتاء تانيث معرفت نتكم محمد ابن الجزري مقدمه سند
بيورر. وبعد أن هذه مقدمة فيما على قارئه أن يعلمه إذ واجب عليهم محتم قبل الشروع أولاً أن يعلموا مخارج الحروف
والصفات....

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Risale müstakil bir Tecvid eseri görünümü vermektedir. İçeriğini incelediğimizde ise onun İbn Cezerî'nin Mukaddime'sinin bir şerhi olduğunu, hem eserin içeriğinden hem de ferağ kaydından öğrenmekteyiz.

Müellif esere kısa bir girişle başlamakta, bunun ardından İbn Cezerî'nin mukaddime'sinden şiirlerle delil getirerek Tecvid ilminin öğrenilmesinin gerekliliğini ve Tecvid öğreniminde öncelikli olarak öğrenilmesi gereken konuları zikretmektedir. Müellife göre Tecvid ilminde öncelikli olarak öğrenilmesi gereken konular sırasıyla, Harflerin mahreçleri ve sıfatları, vakıf ve ibtida, Resm-i Osmânî'de bitişik ve ayrı yazılan kelimeler ve Tâ-i te'nîs'tir.²¹²

²¹¹ Nüshanın varak numaraları, tarafımızca yeniden tesbit edilmiştir.

²¹² Arapça'da dişil kelimeler için kullanılan müenneslik Tâ'sının yazılış şekilleriyle ilgi geniş bilgi için bkz: Kâsım b. Firruh b. Halef b. Ahmet eş-Şâtûbî el-Endelüsî er-Ruaynî, **Hırzû'l-Emânî ve**

Müellif bundan sonra sahih kıraatte aranan üç şarta değinmektedir. Müellif eserde önce başlık sonra da şiirden beyitler zikretmekte ardından kendi açıklamalarını yapmaktadır. Bununla birlikte müellif görüşlerini destekler mahiyette Sîbeveyh, Ferrâ ve Halil b. Ahmed gibi arap dilinde otorite kabul edilen müelliflerin adlarını da kaynakları olarak zikretmektedir. Eserde incelenen konuların başlıkları şu şekildedir:

88b	باب مخارج الحروف
90b	باب صفات الحروف
93a	بيان تقسيم حروف الهجاء
95b	باب الإدغام
96a	باب الظاءات
98a	باب التحذيرات ضاد إليه ظا
99a	باب أحكام النون الساكنة والتنوين
99b	باب المد والقصر
101a	باب بيان وقف
102b	باب المقطوع والموصول

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وقد وقع إتمام تسويد تقرير مفهوم الجزري لعمر أفندى اختيار فرع²¹³ ... في قسطنطينية بمعرفة العبد الفقير

إلى الله الهادي القدير محمد بن أحمد عفى عنهما الذنب الكبير.

Risalenin ferağ kaydından müstensihin Muhammed b. Ahmed olduğunu, müellifin de İstanbul'da yaşayan Ömer Efendi olduğunu öğrenmekteyiz.

2.1.1.9. Risâle fi't-Tecvîd

Vechü't-Tehânî, thk: Muhammed Temîm ez-Zü'bî, 8. Baskı, Dâru İbni'l-Cezerî, Medine, 2013, s. 22; Nüveyrî, Cilt: 1, ss. 537-539.

²¹³ Burasını, yazısı silinmiş olması sebebiyle okuyamadık.

1. Eserin Müellifi:

Müellif eserin başında kendi adından Mustafa b. Hacı olarak bahsetmektedir. Kütüphane kayıtlarında ise müellifin adı Mustafâ b. Alî olarak kayıtlıdır.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	15
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:8
Ebad	205x145-125x65 mm		Varak: 213b-232b²¹⁴

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذى أنزل القرآن بالتجويد. وأمر من عباده قراءة القرآن بالتجويد. والصلوة على محمد الذى قرأ القرآن بالتجويد. وعلى آله وأصحابه الذين تعلموا القرآن بالتجويد. وبعد أن التجويد لازم القرآن وفي السعي إلى تحصيله رضا الرحمن ولا يثاب بدون التجويد... فيقول العبد الفقير الحقير إلى رحمة ربه المنان مصطفى بن الحاجي²¹⁵ كه خادم القرآن بشروع مخارج الحروف والصفات والأسنان وغيره...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Başta ve sonda Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1200 (m.1785) tarihli vakıf mühürleri vardır.

Müellif esere kısa bir mukaddime ile başlamaktadır. Müellif mukaddimede Kur'an'ı Tecvidli okumanın gerekliliğinden bahsetmekte ve Tecvidsiz okuyanların

²¹⁴ Nüsha varakları tarafımızca yeniden numaralandırılmıştır.

²¹⁵ Diğer nüshada burası 'مصطفى بن علي' olarak yazılmıştır.

günah işlediklerini söylemektedir. Bu sözüne delil getirmek bakımından da bir hadis zikretmektedir.²¹⁶

Müellif mukaddimenin ardından, bu risaleyi insanları hataya düşmekten koruma amacıyla kaleme aldığından ve insanlara faydalı olmasını umarak yazdığından bahsetmektedir.

Müellif Tecvid’e dair açıklamalarına harflerin mahreçlerini, sıfatlarını ve hangi dişlerle alakalı olarak telaffuz edildiğini açıklamakla başlamaktadır. Bir sayfada boğaz ve ağızda bulunan mahreç yerlerini, yaklaşık bir buçuk sayfada harflerin mahreçlerini, sonraki sekiz sayfada harflere arız olan sıfatları, sıfatları tamamladıktan sonra müellif hangi harfin ne tür sıfatlara sahip olduğunu açıklamaktadır. Müellif son konuyu da birkaç sayfada ele aldıktan sonra sakın *Nûn* harfinden sonra harflerin gelmesiyle ortaya çıkan Tecvid kurallarını anlatmaya başlamış, ilk olarak izhâr’dan²¹⁷ bahsetmiştir.

Konu başlıkları aşağıdaki şekildedir:

214a	في بيان عدد الأسنان والأقسام والأسماء
214b	في بيان مخارج الحروف والصفات
214b	في بيان المخارج
215b	في بيان صفات الحروف
224a	في بيان إدغام مع الغنة
224b	في بيان إدغام بلا غنة
225a	في بيان إقلاب
225b	في بيان إخفا
226a	في بيان ميم ساكن
226b	في بيان إدغام متقارب

²¹⁶ Hadis olarak zikredilen ifade için bkz: Şemsüddin Ebu’l-Hayr Muhammed b. Muhammed Yusuf İbn Cezerî, **Müncidü’l-Mukriîn ve Mürşidü’t-Tâlibîn**, s. 86.

²¹⁷ Kelime olarak ortaya çıkmak anlamına gelen izhar; ıstılahta sakın nun’dan sonra –izhâr harfleri denilen- bazı harflerin gelmesi durumunda ortaya çıkan tecvit kuralına denir. Bkz: Tuğral, s. 46.

227a	في بيان را
227a	في بيان مدات
229a	في بيان هاء كناية
229b	في بيان أحكام وقوف
230b	في بيان الروم والإختلاس
231b	في بيان إشماع
231b	في بيان سكتة
232a	في بيان لحن جلي وخفي

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

الحمد لله رب العالمين على الإختتام وصلى الله على نبيه محمد وصحبه وآله الكرام تمت سنة 1134.

Eser yukarıdaki şekilde sona ermektedir. İstinsah tarihi 1134 (m.1721) yılıdır. Müstensih ismi ve istinsah yerine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

6. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 7229	Satır Sayısı	15
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm ve isim filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Bozuk nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	213x150-145x95 mm		Varak: 1b-8b

Bu nüshada ferağ kaydı bulunmayıp, sonndan da eksiktir. Ayrıca müellif adı bu nüshanın başında Mustafa b. Ali, digital kayıtlarda da Muvakkit Mustafâ b. Alî

Rûmî (ö.979/1571) olarak kayıtlıdır. Eserde ya da kaynaklarda bu bilgiyi teyid edecek bir bilgi bulamadık.

2.1.1.10. Seyf-i Meslûl alâ Men Yûnkîrû'l-Menkûl

1. Eserin Müellifi:

Müellifimiz Ebû Bekir b. Muhammed Bursevî'dir. Bursa'nın önde gelen Kurrâ'sından biridir. 1187 (m.1773) yılında vefat etmiş olup, Seyf-i Meslûl'den hariç bir de *Kurratü'l-Ayn* isimli eseri bulunmaktadır.²¹⁸

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	205x142-153x71 mm		Varak: 56b-73a

3. Eserin Başı:

بسم الله وبجمده وصلاة على رسوله وآله وبعد: فهذه سيف مسلول على من ينكر المنقول سموه بسموم
كلمات الفحول شحذ بمسلمات الأدلة والنقول على مر قطع عرق العناد من أوتي يصول، كيف وهو سيف الحق ثم
يورث القبول ولا يصول إلا التصديق شبهه الضاد بالطاء المعجمتين وحق أدائها وعدم شبهه بالطاء المهملة وحق أداء
الضاد الضعيفة المستهجنة لئلا تظن الضاد...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

²¹⁸ Kehhale, Cilt: 3, s. 71; el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Arifîn*, Cilt: 1, s. 241; İsmail b. Muhammed Emin b. Mîr Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî, *İdâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfi'z-Zunûn*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, bty, (*İdâhu'l-Meknûn*) Cilt: 4, s. 36.

Bir mukaddime ve üç fasıldan müteşekkil olan eserde müellif, genel anlamda harflerin mahreçlerini ve sıfatlarını; özel anlamda ise 'Dâd' harfinin mahreçi, sıfatı ve kendisine benzerliği bulunan harflerle olan benzerlik ve farklılığını ele almıştır.

Müellif mukaddimede, sahih Kıraat'te aranan şartları, nefes, ses, harf, mahreç, sıfat ve bunları bilmenin faydalarını açıklamaktadır.

Müellif yukarıda belirttiğimiz mukaddime konularına kısaca değindikten sonra 58a varakta birinci fasıla başlamakta olup, bu fasılda *Dâd*, *za*, *ta* ve *Dâd* harfi ile *ta* harfi arasında bir benzerlik olmadığını söylemektedir. Bunun ardından 70b varakta ikinci fasıl başlamakta olup, bu faslı müellif *Tâ-i mühmele*'ye ayırmıştır. Üçüncü fasıl da *Râ* harfi hakkında olup, *Râ* harfinin mahreç ve sıfatları konu edilmektedir.

Bir üst paragraftan da anlaşılacağı üzere müellif eserde diğer harflerden ziyade *Dâd* harfi üzerinde durmakta ve bu harfe yönelik açıklamalarını 12 varakta ele almaktadır. Müellifin bu eseri, kendisinden önce yazılmış birçok kıraat, tefsir ve tefsir usûlü kitaplarından alıntılar yapması, incelediğimiz diğer risalelere nisbetle kendisini farklı kılan bir özelliktir. Yararlandığı ve sıklıkla alıntılarda bulunduğu müellif ve eserler şunlardır.²¹⁹

Fahreddin er-Râzî, Bezzâzî, Celâleddîn es-Suyûtî, Mekkî b. Ebî Tâlib er-Riâye, Sîbeveyh, Ali el-Kârî, Ca'berî fî Şerhi Şâtıbiyye, Sayrâfî, Sîbeveyh, Ferrâ, Sehâvî fî Şerhi Şâtıbiyye, İbn Cezerî et-Temhîd ve en-Neşr, Ebû Şâme fî Şerhi's-Şâtıbiyye, el-Makdsî, İbn Kayyim el-Cevziyye Keşfü'n-Nâmûs min Telbîsi İblîs, Ebû Hayyân fî Şerhi Teshîl, Gazâlî fî Bidâyeti'l-Hidâye, Çârperdî, ed-Demâmîn fî Şerhi Teshîl, Ebû Ali el-Fârisî, Nevevî et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân, Zemahşerî el-Mufasssal, İbn Hâcib el-İdâh.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin son kısmında iki ayrı ferağ kaydı bulunmaktadır.

قد تم كتابتها في سنة ألف ومائة وخمسين بعون الله الملك الوهاب. وقد وقع الفراغ عن تسويد هذه الرسالة

العزيزة وقت الضحوة الكبرى من يوم الأحد وهو يوم الثامن والعشرين من ماه ذي الحجة الشريفة من سنة 1152

غفر الله لكتابه ولناظره ولمن عمل به من أهل الحق والعرفان آمين.

²¹⁹ Müellife kaynak olan şahısları kronolojik olarak değil; risalade geçtikleri sıraya göre sıraladık.

İlk ferağ kaydında eserin 1150 yılında telif edildiği, ikinci ferağ kaydında ise 1152 yılı zilhicce ayının 18. günü olan pazar günü kuşluk vaktinde istinsah edildiği yazılıdır.

6. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Hk 1215	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	195x135-126x58 mm		Varak: 47b-72b

2.1.1.11. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye

1. Eserin Müellifi:

Eserin 86b numaradaki mukaddimesinde müellifin adının Halîl b. Sâlih Akkirmânî olduğu yazılıdır. Müellifle ilgili olarak kaynaklarda bu isimde bir kişiyi tespit edemedik. Bununla birlikte müellifimiz Akkirmânî ile aynı lakaplı olan Muhammed b. Mustafa Akkirmânî arasında büyük benzerlikler vardır.²²⁰ Bizi böyle düşünmeye sevk eden iki sebep bulunmaktadır. Birincisi Muhammed b. Mustafa'nın İzmir'de h.1167/m.1753 yılında kadılık görevinde bulunmuş olmasıdır.²²¹ Çalıştığımız eserin ferağ kaydı tarihi h.1159 (m.1745) yılıdır. Bu iki tarihin birbirine yakın olması iki ismin de aynı şahıs olabileceği izlenimi vermektedir. İkinci sebep ise Muhammed b. Mustafa, İzmir'deki görev süresi boyunca şerh, haşiye ve telif eser çalışmalarında bulunmuştur.²²²

²²⁰ Bkz: Sakıp Yıldız, "Akkirmânî", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara, 1989, Cilt: 2, s. 270.

²²¹ Sayın Dalkıran, Akkirmânî'nin İrade-i Cüziyye İle İlgili Risalesi ve Değerlendirilmesi, **Ekev Akademi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 1998, s. 173,

²²² Ahmet Bozyiğit, Akkirmânî'nin Felsefî Görüşleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, basılmamış YLT, Ankara, 2006, s. 13.

Muhammed b. Mustafa öyle görünmektedir ki bulunduğu yerlerde ilmî faaliyetlerden uzak kalmamıştır. Görev yerlerinden biri olan İzmir’de de Birgivî’nin eserine şerh yapmış olması, onun Cezerî’nin mukaddimesine de bir şerh yapmış olabileceği izlenimi vermektedir. Tüm bu bilgilere rağmen, müellif ismi farklı olması ve eserde de başka bilgi bulunmaması nedeniyle Akkirmânî’ler aynı şahıstır demek mümkün gözükmemektedir.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4556	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	202x135-165x90 mm		Varak: 86b-112b

3. Eserin Başı:

الحمد لله الذي جعلنا من أهل القرآن وأفهمنا دقائق التجويد ومعاني الفرقان من الكتب المعتمدة عند أهل الإيمان... والصلوة والسلام على محمد الذي تلاه على الإنس والجان... وبعد: فيقول الفقير الشيخ خليل بن صالح الأكرماني غفر ذنوبهما البارئ لما شرعت أن أعلم لمنظومة محمد ابن جزري الشافعي على بعض الطلبة الراسخين في التجويد والقراءة من المتعلمين وغيرهم من الحفظة فقد سألوا عن بالإقتراح على أن ترجمها باللسان التركي سبقا عن سبقا.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüşanın zahriyesinde ²²³فتلقى=أدم kelimelerinde ve birkaç farklı kelimedede

Verş için nasıl okunacağına dair çizim vardır. 1a numaralı sayfa ile ferağ kaydının bulunduğu 112b numaralı sayfanda Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Müellif eserin girişinde hamdele ve salveleden sonra kendi adından Şeyh Halil b. Salih Akkirmânî olarak bahsetmektedir. Müellif eserde, İbn Cezerî'nin Tecvid'e dair kaleme aldığı meşhur manzum eseri *Mukaddime*'yi Osmanlı Türkçesiyle şerh etmektedir.

Müellif eseri yazma sebebini girişte şu ifadelerle belirtir: “ Cezerî'nin manzum eserini bazı öğrencilere okutunca, Tecvid ilminde bilgi sahibi bazı kimseler, bu ilimde bir eser yazmamı istediler. Ben de bu şerhi yazmakla onların isteğine cevap verdim.” Müellif eserin başında aynı Cezerî gibi ²²⁴ bir kişinin Tecvid'i bilmesinin önemine ve öncelikli olarak bilinmesi gereken konulara dair de kısaca açıklamada bulunur. Müellif eserde, Mukaddime beyitlerini açıkladıktan sonra “nitekim İbn Cezerî şöyle buyurmuştur” diyerek bir sonraki beyiti zikreder.

Eserin konu başlıkları şu şekildedir:

87a	باب مخارج الحروف
88a	باب صفات الحروف
91a	باب معرفة التجويد
93a	باب الترقيق والتفخيم
94b	باب القواعد المتعلقة بالتجويد
95b	باب الرءاءات
97b	باب اللامات

²²³ Bu kelimeler bakara suresinin 37. Ayetindedir. Verş فتلقى kelimesini önce fetih okuyup أدم kelimesinin hemzesini kasır ve tevassut ile sonra da فتلقى kelimesinde taklil yapıp أدم kelimesindeki hemzeyi tevassut ve tul miktarı uzatarak okur. Daha geniş bilgi için bkz: Bennâ, Cilt: 1, ss. 358-359; Paluvî, 22; Molla Muhammed Emin Efendi (Molla Efendi), *Umdetü'l-Hallân fî İdâhi Zübdeti'l-İrfân*, Hanifiyye Kitabevi, İstanbul, bty, s. 151.

²²⁴ Şemseddin Ebu'l-Hayr b. Cezerî Muhammed b. Muhammed b. Yusuf, *Manzûmetü'l-Mukaddimeti fîmâ Yecibü ale'l-Kâri-i en Ya'lemehû*, 1. Baskı, Dâru'l-Muğnî, byy, 2001, (Mukaddime) s. 7.

98b	باب التحذيرات
100b	باب بين الضاد والظاء
102a	أحكام الغنة والتنوين والنون
104b	باب معرفة المدات والقصر
106b	باب معرفة الوقف والإبتداء
108a	باب معرفة المقطوع والموصول وحكم التاءات
111b	باب معرفة همزات الوصل

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

يوز سكر عدد أبياتك حق سبحانه وتعالىنك تيسير وتسهيل أتمسيله تمام وختام ميسر أولدى نتكم ابن جزري بيورر. وقد تقتضي نظمي لمقدمة مني لقارئ القرآن تقدمه والحمد لله لها ختام ثم الصلوة بعد والسلام تم سنه

1159

Müellif eseri, İbn Cezerî'nin son beyitlerini zikrederek bitirmektedir. Ferağ kaydında müstensih ve yazıldığı yer gibi bilgiler bulanmamakta sadece 1159 (m.1745) yılı Rebiülâhir tarihi zikredilmektedir.

2.1.1.12. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye²²⁵

1. Eserin Müellifi:

Müellif Sûfîzâde diye meşhur olan Muhammed b. Ahmed Merzifonî'dir. Kıraat ilminde ve şiirde mahir olan müellifimiz, Edirne'nin Taşlık Camiinde Hatiplik ve Edirne Sarayında da Sultan hocalığı görevlerinde bulunmuştur. Şeyhu'l-Kurrâ olan müellifimiz h.1024 (m.1615) yılında vefat etmiştir.²²⁶ Eserleri: *Avâmil-i Bahr* ve *Manzum Cezerî tercemesi*.

²²⁵ Eserin mevsukiyeti için bkz: Yüksel, s. 215.

²²⁶ Tarama yaptığımız kaynaklarda rastlamadığımız müellif, Abdullah Akyüz'ün tezinde tanıttığı Sûfîzade ile aynı kişi olması mümkün gözükmemektedir. Bkz: Akyüz, s. 99.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	Karışık
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	205x142-154x170 mm		Varak: 25b-50a

3. Eserin Başı:

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى. وبعد: بله سن كه شيخ جزيرتك نظمي بعض مبتديرك
إلتماسيله تركجيه تقريره شروع أولندی لكن آني أكلق بعض مسائل آخر توقف ألدكجون أولا بر مقدمه وضع
أولندی ودخی آنده أولان فنی أز اولب تالي يه كفايت إيدجك مقداری أولمدغی أیجون شرح علي القارئ دن وشاطبيه
شرحي جعبریدن وناظمك نشر کبيرندك وتمهيدندن مهما إمكان مسائلی تتميمه سعی أولندی يسر الله إتمامه
مقدمه...

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ilk sayfasında Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1212 (m.1797) tarihli vakıf mührü vardır.

Müellif eserin hemen başlangıcında, Tecvid öğrenimine yeni başlayanlara kolaylık olması için İbn Cezerî'nin mukaddimesine Türkçe bir mukaddime yazmak istediğinden dolayı bu risaleyi kaleme aldığını söyler. Ayrıca eserde Cezerî'nin Mukaddime beyitlerini hiç zikretmemekte ve mukaddimenin giriş kısmını şerh etmektedir. Bu yönüyle eser Tecvid ilmine giriş mahiyetindedir demek yanlış olmaz. Müellifin Cezerî Mukaddime'sine manzum bir şerh yaptığı bilinmektedir.²²⁷

²²⁷ Akyüz, s. 60.

Muhtemelen müellif bu çalışmayla, daha önce kaleme aldığı Türkçe manzumunu şerh etmiştir.

Müellif eserde, harflerin mahreç (27a) ve sıfatları (31a), ğunne(44a) ve lahn (49a) konularına değinmektedir. Eserin kaynakları Ali el-kârî'nin mukaddime şerhi, Ca'berî'nin Şatıbiyye Şerhi, Cezerî'nin Neşr'i ve temhîd adlı eserleridir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

قد تم الأوراق في وقت العصر في يوم الثالث من شهر رمضان في يوم الأحد غفر الله لكاتبه ولقارئه ولناظره

ولمن دعا كاتبه سوده مصطفى بن علي غفر الله لهما ولوالديهما ولجميع المؤمنين آمين يا رب العالمين.

Bu nüshanın yazımı ferağ kaydından öğrendiğimize göre, Mustafa b. Ali tarafından 1151 yılı ramazan ayının üçüncü günü olan pazar günü ikindi vakti tamamlanmıştır.

6. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	15
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Makas filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Arap-Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 9
Ebad	205x145-140x73 mm		Varak: 235b-258a

2.1.1.13. Terceme-i Saçaklızâde²²⁸

1. Eserin Müellifi:

Dijital ortamda müellif ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Eserin başında da müellife dair herhangi bir bilgi bulunmamakta doğrudan esere başlanmaktadır. Müellifin Saçaklızade lakabıyla meşhur olan Mehmed b. Ebî Bekir el-Mer'aşî olduğunu ferağ kaydından öğrenmekteyiz. Maraş'ta imamlık yapan Ebu Bekir

²²⁸ Eserin adı dijital ortamda “Risâle fî İlmi't-Tecvîd” olarak kayıtlıdır. Ancak eserin ilk sayfasının üst kısmında, eser bizim belirttiğimiz şekilde eser isimlendirilmiştir.

Efendinin oğlu olup Maraş'ta 1090/1679 yılında doğdu.²²⁹ İlköğrenimine Maraş'ta babasından aldığı eğitimle başladı. Müellifimiz daha sonra Hasan Maraşî, Dârendeli Hamza Efendi ve Tibyân Tefsiri'nin mütercimi Ayıntâbî Mehmed Efendi'den dersler aldı.²³⁰ Ardından Şam'a giderek burada Abdülganî en-Nablusî'den tefsir, hadis ve tasavvuf alanlarından dersler aldı.²³¹ Ayrıca kendisinden Kâdiriyye ve Nakşibendiyye hilafeti aldı.²³² 941 Daha sonra Maraş'a dönen Saçaklızâde, burada irşad, tedris ve telifle meşgul oldu. 942 1145/1732 yılında Maraş'ta vefat ederek Şeyh Adil mezarlığına defnedildi.²³³

Müellifin Kırâat'e dair eserleri: Tehzîbü'l-Kırâati'l-Aşr, Risâle fî Mehârici'l-Hurûf, Cühdü'l-Mukill, Beyânü Cühdî'l-Mukill, Risâle fî Keyfiyyeti Edâi'd-Dâd²³⁴.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	19
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 7
Ebad	220x145-150x75 mm		Varak: 104b-122a

²²⁹ Tahsin Özcan, "Saçaklızade Mehmed Efendi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2008, Cilt: 35, s. 368;

²³⁰ Özcan, s. 368.

²³¹ Hayreddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Fâris ez-Ziriklî, **el-E'lâm Kâmûsü Terâcîm**, 15. Baskı, Dâru'l-İlm, byy, 2002, Cilt: 6, s. 60.

²³² Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbâyi Âmire, İstanbul, 1333 (m.1917), Cilt: 1, s. 325.

²³³ Müellifin vefat yeri ve tarihi de aynı doğumu gibi ihtilaflıdır. Tahir Gören, müellifin vefat tarihini 1697 yılı Antep olarak kaydederken, bazı kaynaklar da yukarıda belirttiğimiz tarihi belirtmektedir. Bkz: M. Tahir Gören, **Kahramanmaraş Evliyalari**, Ukde Kitaplığı, bty, 2010, s. 43; Kehhâle ise müellifin vefat tarihini 1737 olduğunu kaydeder. Bkz: Ömer b. Rıza b. Muhammed Râğîb b. Abdülganî Kehhâle, **Mu'cemü'l- Müellifin**, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut, bty, Cilt: 12, s. 14.

²³⁴ Müellifin diğer eserleri için bkz: Bursalı, Cilt: 1, s. 326; İsmail b. Muhammed Emin b. Mîr Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî **Hedîyyetü'l-Arifin Esmâü'l-Müellifin ve Asâru'l Musannifin**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, bty, (**Hedîyyetü'l-Arifin**) Cilt: 2, s. 322; Özcan, ss. 368-370; Gören: s. 44.

3. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين. والصلوة على محمد وآله أجمعين. وبعد فهذه رسالة في علم التجويد. مترجمة بالتركية مأخوذ مسائلها من كتب كثيرة. منها شرح علي القارئ لمنظومة الإمام ابن الجزري... شكر الله سعيهم بو رساله بر مقدمه وبر مقصد وبر خاتمه أوزرنه ترتيب أولنمشدر. أما مقدمه ده بش فصل واردر فصل أول تجويد نيه ديرلر وكنديده نه دن بحث أولنور بلمسى فرضميدر واجبميدر آنلرى بيان إيدر بيل سن كه تجويد لغتده هر بر إشي كوزل قلماغه ديرلر.

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ilk sayfasının üst kısmında, eseri yazanın yazı tarzına benzemeyen bir stilde ve kırmızı renkte, eserin Saçaklızade'den bir tercüme olduğu yazmaktadır. Eserin yazıldığı tarih olan 1124 yılı, yaklaşık olarak müellifin vefatından 20-25 yıl kadar öncedir. Bu durum bize, bu eserin Saçaklızade'ye ait olup onun tarafından yazıldığı ya da yazdırıldığı fikrini salık vermektedir. Müellif hakkında bize bilgiler veren kaynaklara baktığımızda müellifin Türkçe bir Tecvid eseri ya da '*Cühdü'l-Mukil*'²³⁵ adlı eserinin Türkçe çevirisi bulunduğu dair bilgi bulunmamaktadır.

Eserle ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamakta ancak eserin içeriğini incelediğimizde, eser *Cühdü'l-Mukil* ile büyük benzerlik göstermektedir. Eser bu yönüyle *Cühdü'l-Mukil*'in Türkçe tercümesi ya da şerhi olabileceği gibi, içerik yönünden biraz farklı olması dolayısıyla, müstakil bir eser olması da mümkündür.

Müellif eserin girişinde, bu eserde Tecvid ilmini ele alınacağından ve birçok eserden istifade edilerek bu eseri telif ettiğinden bahsetmektedir. Müellif, kaynakları olarak şu isim ve eserleri zikretmektedir. Ali el-Kârî'nin Mukaddime Şerhi, Çarperdî, Ca'beri ve Ebû Şâme'nin Şatibiyye şerhleri, Mekkî b. Ebî Talib'in *Kitâbü'r-Riâye*'si Celaleddin es-Suyûtî'nin *el-İtkân*'ı, İbn Cezerî'nin et-Temhîd ve en-Neşr'i ve son olarak Ebû Amr ed-Dânî'nin et-Teysîr'i.

²³⁵ Eseri Sâlim Kaddûrî el-Hamed tahkik ederek 2001 yılında, Amman'da Ammar yayınevinden yayınlamıştır.

Kaynaklarını zikredip onlara övgü ve duada bulunduktan sonra müellif bu risaleyi, Mukaddime, Maksat ve Hatime olmak üzere üç ana başlıktan oluşturduğunu söyler.

Mukaddimede beş fasıl bulunmaktadır. İlk fasıl Tecvid'in sözlük anlamı, ıstılâhî anlamı ve mahiyeti hakkındadır. İkinci fasılda Lahn²³⁶ kavramı üzerinde durulmaktadır. Üçüncü fasılda bu risaledeki konuların hangi kıraat imamına göre açıklanacağı belirtilmektedir. Dördüncü fasılda dişlerle alakalı açıklama yapılmaktadır. Beşinci fasıl mahreçlere dair birkaç açıklama hakkındadır.

İkinci bölüm olan Maksat bölümü on bir bahis'ten oluşmaktadır. Birinci bahis harflerin mahreçlerine dairdir, bu minvalde harfler için on yedi farklı mahreç zikredilmektedir. İkinci bahis harflerin sıfatlarını açıklar, burada açıklanan sıfatlar hems, cehr, şiddet, rihvet, tevessut, kalkale, isti'lâ ve istifâle, itbâk ve infitah, tefhim ve terkik, safîr, tekrîr, tefeşşî, istitâle, ihfa, ğunne sıfatlarıdır.²³⁷

Müellif bundan sonra *fasıl* adı altında yeni bir başlık açmakta ve bu başlık altında birbirine benzeyen bazı harfler hakkında açıklamalar yapacağını belirtmektedir. Birbirine benzeyen bu harfler Dâd tâ ve zâ harfleridir. Bu harflerin mahreç ve sıfatları bakımından birbirlerine olan benzerliklerini ele almaktadır.²³⁸ Müellif bu başlıktan sonra bir başka başlık açmamakta dolayısıyla eserin başında içerikle ilgili söylediği sözlerini nakzetmektedir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم التبييض في سنة ألف ومئة وأربع وعشرين من الهجرة النبوية رحم الله مؤلفه وقارئه آمين. ساجقلى زاده.

Eser 1124 (1711) yılında Saçaklızade tarafından yazılmış ya da yazdırılmıştır.

2.1.1.14. Urcûze fi'z-Zâ ve'd-Dâd

²³⁶ Lahn, Kur'ân okumada hatalı okuyuş anlamına gelir. Yapılan hata büyüklüğüne göre iki kategoride değerlendirilir. Bu iki tür lahn, Lahn-ı Celi ve Lahn-ı Hafî şeklindedir. Bkz: İbn Cezerî, **et-Temhîd**, ss. 61-62; Saçaklızade, 111-113; el-Huzeyfî, ss. 20-21; Erbaş ve Eren, s. 156.

²³⁷ Sıfatlar için bkz: Tuğral, ss. 9-14.

²³⁸ Yüzyıllardan beri tartışıla gelen *dad* harfinin teleffuzuyla alakalı olarak, Saçaklızade, bu harfin tâ ile zâ arası bir mahreçten çıkması gerektiğini, zâ harfine daha yakın olduğunu savunur. Detaylı bilgi için bkz: Remzi Ateşyürek, "Dad Harfinin Okunuş Özelliği Muhammed Mer'aşi (Saçaklızade)'nin Hayatı ve Eserleri", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2005, (Dad Harfinin okunuş özelliği) Sayı: 20-21, s. 249-250.

1. Eserin Müellifi:

Müellifin adı kütüphane kayıtlarında, Ebû Nasr Muhammed b. Ahmed el-Furuzî el-Evanî (ö.557/1162) olarak geçmekte; eserin mukaddimesinin sonunda ise Ebû Nasr Muhammed b. Mahmut olarak bulunmaktadır. Müellife ait bir bilgi bulamadık.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 2975	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykallı abâdî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	160x120-140x95 mm		Varak: 119b-120a

3. Eserin Başı:

وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه وسلم أرجوزه مفيدة في تعريف الظاءات والضادات الواقعة المنحان

في اللفظ المختلفة في المعنى بعد ترتيبه في كل بيت من ذلك كلمتين الأولى ظاء والثانية ضاد الشيخ العارف سيد أبو

نصر محمد بن محمود رحمه الله

أفضل ما فاه به الإنسان وخير ما يجري به اللسان

حمد الله له والصلوة بعده على النبي فهو خير عله

4. Eserin İçeriği/Metodu:

Risalenin bulunduğu nüshanın yanağında, “Tecrîd fî kelimetî’t-Tevhîd” yazılıdır. Risale çok okunaklı olmayan bir yazıya sahip olup, kısa bir mukaddime ve elli dokuz beyitten müteşekkildir. Mukaddime bu risaledeki beyitlerde *Dâd* harfi ve *Zâ* harfi işleneceği ve beyitlerin ilk kısmında *Zâ* harfi, ikinci kısmında da *Dâd* harfi inceleneceği bilgisi yer almaktadır. Mukaddimenin son kısmında da eserin müellifinin adı Ebû Nasr Muhammed b. Mahmut olarak geçmektedir.

5. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

وسبحت في الجز أفلاك وسبحت في ظلم أملاك وصل يا رب علي التهامي وآله وصحبه الكرام.

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.2. Müellifi Belli Olmayan Eserler

2.1.2.1. Kavâid-i Kırâet-i Fâtiha

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6176	Satır Sayısı	17
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	180x120-130x62 mm		Varak: 22b-27a

2. Eserin Başı:

قواعد قراءة فاتحه شريف بياننده در بلمك كركدركه ائمهء قراء سبعة رحمهم الله تعالى بيور مشلردر هر كم
سورهء فاتحهء اوقودقده ألى ىدى ىرده رعايت إيدوب كوزده كوزده هر برني كندي مخرجندن ادا إيدرسه فاتحهء درست
أوقمش أولور بسم الله الرحمن الرحيم ددكده باء بسملهء با (pe) أوقميه. الحمد لله ددكده دو لله دميه والحمد ددكده
دالك حركسين صعيغه ديه لله ددكده لامك حركسن شديدجه ديه ولفظ الحمد اوزرنه وقف إيتيميه و سكتدن حذر
إيده.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde “Yenişehir muhacirlerinden Seyyid Efendinin kitabıdır.” Kaydı bulunmadır. Beş varaktan müteşekkil olan bu küçük risalede müellif, Fatiha suresinin okunuşuyla alakalı bilgiler vermektedir. Bu minvalde

müellifin üzerinde durduğu tek konu, bir kelimenin son harfiyle bir sonraki kelimenin ilk harfi arasında meydana gelebilecek ses karışıklığını önlemektir. Bunun yöntemini de müellif bazı kelimeler üzerinde yaptığı açıklamalarla göstermektedir.

Örneğin ‘إياك’ ibaresinde geçen ‘ك’ ‘kef’ harfini bir sonraki نستعين kelimesindeki ‘ن’ ‘nun’ harfine yaklaştırıp, ‘ك’ ‘kef’ harfini ‘كنستعين’ ‘kenesteîn’ şeklinde söylenmemesi gerektiğini dedikten sonra bu hatalı okuyuşları farklı surelerden örneklerle de zenginleştirmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب من يد أضعف العباد كوجك حافظ بن محمد السلانيكي في يوم الثامن والعشرين في شهر جمادي الأول لسنة اثنا وتسعين ومائة وألف.

Nüshayı 1192 yılı cemaziyelevvel ayının yirmi ikinci gününde Selanikli Küçük Hafız b. Muhammed istinsah etmiştir.

2.1.2.2. Kavâidü'l-Kur'ân

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 374	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	178x132-130x90 mm		Varak: 21b-28b

2. Eserin Başı:

قواعد قرآن عظيم فتح مفتوح نصب منصوب كسر مكسور جر مجرور خفض مخفوض ضم مضموم رفع

مرفوع هر فحينكم تنوين وياخوذ نون ساكن حرف حلقه أغرار إظهار الر حرف إظهار ألندر ا ح خ ع غ هـ

أظهارك تنوين نون ساكن إظهار الر. حرف قلب بر ب قلبك تنوين نون ساكن غنيله ميم الر. حرف إخفا أون بيش

در...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Risalenin adı nüshanın zahriyesinde de “Kavâ'idü'l-Kur'ân” olarak kayıtlıdır. Zahriyede ayrıca Osman Ağazade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmed adına tarihsiz bir temellük kaydı ve mührü bulunmaktadır. 1a'da kıraat imamlarına ait rumuz açıklamaları vardır.

Kütüphane kayıtlarına baktığımızda, bu risalenin sekiz varaktan müteşekkil Tecvid hakkında yazılmış bir risale olduğunu görmekteyiz. Risalenin Tecvid'e dair olduğu doğru ancak ne var ki eser tek bir risale olmayıp üç farklı risalelerden oluşmaktadır.

Yukarıda mukaddime kısmını verdiğimiz ilk bölüm yaklaşık dört varak olup içeriğinde sırayla, İzhar, Kalkale, İhfâ, Bilâ Ğunne, Ğunne, Şemsiyye ve Kameriyye harflerini ve bu harflerle Tecvid kuralının nasıl meydana geleceği açıklanmaktadır. Bundan sonra idğam hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Yukarıdaki kısa açıklamalarının ardından müellif on bir beyitlik bir şiir zikretmekte daha sonra açıklamalarını nesir olarak sürdürmektedir.

İkinci risalede 24a-26b varaklar arasında müellif “Fevâsilü Süveri'l-Kur'ân” başlığı altında, Fatiha'dan başlamak suretiyle –sıra takip etmeksizin- tek tek Kur'ân surelerini saymaktadır. Sureler bitince de بعون الله تمت demek suretiyle konuyu tamamlamaktadır.

Üçüncü ve son risaleye gelince bu risalede (27b'den sonra) herhangi bir başlık bulunmamakta, müellif doğrudan konuya başlamaktadır. Bu son kısımda işlenen konular kısaca şöyledir. İzhar, İhfâ, İdğam, Vakıf çeşitleri, Med çeşitleri, Vakıf yapmanın uygun olduğu ve uygun olmadığı yerler.²³⁹ Müellif risalede son olarak daha önceki açıklamalarına ilave bilgiler eklemek suretiyle bir *fasıl* başlığı altında, risalenin sonuna kadar med çeşitleriyle bazı idğam türlerini açıklamaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

²³⁹ Müellif bu bahsi Fasil başlığı altında incelemektedir.

وهذا هو المد المتصل اتفقوا على مدها على قدر مذاهبهم كما تقرر في كتب القراء.

Risalede ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.2.3. Kavâid-i Kur'ân

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 305	Satır Sayısı	11
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	212x150-150x95 mm		Varak: 83b-108a

2. Eserin Başı:

قواعد قرآن طريق تجويدده نجہ حاذقلم مغلق عبارلرله سويلمشلردر أما بو دعاگوي دخي دللك آسان لفظله

ترکی دلنجه جمع إيليه مبتديلره آسان أولمغجون أون أوج فصل أوزه رنه إنشاءالله تعالى أولکي فصل بيان أيلر إستعاذهء

وبسملاء إکنجي فصل....

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüsanın 1a numarasında Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1212 (m.1797) tarihli vakıf mührü vardır.

Müellif hakkındaki tek bildiğimiz kendisinin adının ya da mesleğinin 'Dua okuyan'²⁴⁰ anlamına gelen Duâgû olduğudur. Bu bilgiyi, eserin girişinde müellif kendisi söylemektedir. Müellifin kendisi için kullandığı Duâgû adının kendisinin

²⁴⁰ Mehmet İpşirli, "Duâgû", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, : Türkiye Diynet Vakfı, Ankara, 1994, Cilt: 9, s. 541; Derya Karakaya, **Eskil/Karapınar Kazası Vakıf Eserleri**, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, 2013, Konya, s. 40.

gerçek adı mı yoksa 18. Yüzyılda yaygınlık kazanan ‘duacı’²⁴¹ mesleğine mensup biri mi olduğunu da tam olarak bilememekteyiz.

Kendinden Duâgû diye bahseden müellif, Tecvid ilminde uzman kişilerin Tecvid’e dair birçok eser yazdıklarını ancak kendisi anlaşılması kolay olsun diye Türkçe olarak bu eseri öğrencilerin istifadesine sunduğunu belirtir. Müellif eseri on üç başlıkta incelemiş, açıklamada bulunacağı konu başlıklarını da eserin girişinde tek tek belirtmiştir.

Konu başlıkları şu şekildedir:

84b	إستعاذ و بسمله
86a	مخارج حروف وصفاتی
89b	كلمده متقاریندن أول ساكن واقع أولئك إدغام وإظهار
89b	مثلیندن أول ساكن واقع أولئك إدغام وإظهار
90a	إذك ذالك وقدك دالن وتاء تانیثك تاسن وقلك وهلك وبلك لام لزنك أحكام
90a	تنوینك ونون ساكنك ودخی میم ساكنك أحكا
92b	أقسام مد
95a	حروفك تفخیم وترقیقن وأختلاف أولنمشن
97b	هاء ضمیرك حکمن
98b	رسم تاءات
100a	كلمنك مقطوعن وموصولن
103b	همزه وصل فعلدن وإسمدن نجه إبتدا أولدغن
104a	حفص نجه موضعه منفرد وقنغی كلمده إختلاف أتمشدر ونه یرده تسهیل وإماله قلور

²⁴¹ Başka bir vazife ile mükellef olmadığı halde, edeceği dualar karşılığında maaş alan kimse için kullanılan bu tâbir, tespit edilebildiği kadarıyla 18. yüzyılın başlarından itibaren yaygınlık kazanmıştır. Daha geniş bilgi için bkz: İpşirli, s. 541.

Müellif eserin başında söylediği konuları, risalenin içinde anlaşılır şekilde belirtmemektedir. Konuları konuşma usbuluyla açıklamakta, başlıkları risalenin içinde zikretmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

ويلهث ذلك كلمسندہ دخی أعرفده حفص إدغام إيدر إظهار أتماز وصلى الله على سيدنا محمد وآله

أجمعين. تمت بعون الله وحسن التوفيق.

Eserin sonunda ferağ bilgisi bulunmamaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:²⁴²

Demirbaş No	45 Hk 7818	Satır Sayısı	9
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	165x125-125-80 mm		Varak: 1b-43a

2.1.2.4. Kifâyetü'l-Mubsirîn

1. Eserin fiziki özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	25
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	

²⁴² Bu eserin adı kütüphane kayıtlarında 'Risâle-i kıraât' olarak geçmektedir.

Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 6
Ebad	205x142-154x170 mm		Varak: 73a-81b

2. Eserin başı:

الحمد لله على هدايته ونصلي على نبيه وصحابته وبعد: بو فقير كثير التقصير ساقا حرف ضاد حقنده
إختصار أوزره بر رساله عريه تسويد أيلمش إدم بو أسناده بر أخ عزيز لسان تركي أوزره تبييض أولنمه سنى إلتماس
أتمكله مستعينا بالله تعالى إيضاح أوزره تبييض أيلوب كفاية المبصرين إسميله تسميه أيلدم إمدى بو عصرلرده أكثر ناس
بو حرف صوتى أقمامق أوزره أوقيوب طاء مهمليه شبيه قلارلر وبعضلر صوتى أقمق أوزره أوقيوب طاء معجميه شبيه
قلارلر وبو ايكي درلو أدانك برى برينه يقينلغى ومشاهتى يوقدر...

3. Eserin içeriği/metodu:

Müellif eserin girişinde, daha önce “*Dâd*” harfi hakkında Arapça bir eser yazdığını ve bir arkadaşının, yazdığı eserin aynısından bir tane de Türkçe yazmasını istediğini belirtir. Bu istek üzerine müellif bu risaleyi kaleme almıştır.

Müellif kendi devrindeki birçok insanın *Dâd* harfini “*Tâ-i Mühmele*” gibi okuduklarını, bazı insanların da “*Zâ-i Mu’ceme*” gibi okuduklarını belirttikten sonra iki okuyuşun birbirinden farklı olduğunu ve birinin hak diğerinin ise hatalı olduğunu söyler. Daha sonra her kişiye doğruyu bulup, yanlıştan uzak durması gerektiğini hatırlatan müellif, bu konudaki doğruyu bulmak için kıraat imamlarının sözlerine bakmak gerektiğini belirtir. Müellif bu açıklamaların ardından “*Dâd*” harfi ile zikredilen diğer iki harf arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları incelemektedir.

4. Eserin sonu/ferağ kaydı:

إمدد بو خصوص دخى قضية لا أبا حسن لها قبيلندندر لكن أهل بصيرت أولان ألبته إحتياطه راغب أولر

والتوفيق من الله الكريم. تم.

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.2.5. Kitâbü't-Tecvîd

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	23
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	205x142-157x69 mm		Varak: 11b-24a

2. Eserin Başı:

الحمد لله الذي أمرنا بقراءة القرآن بالتجويد. ويسر لنا قراءته بالتجويد. والصلوة والسلام على محمد تعلم منه

القرآن بالتجويد. وقرأ به وأصحابه بالتجويد. وعلى آله وأصحابه الذين تعلموا منه القرآن بالتجويد. بوندن صكر

معلوم أوله كه تجويد قرآن أره وعورته فرضدر. زیرا حق تعالى بیورر "ورتل القرآن ترتیلا"²⁴³

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin, kütüphane kayıtlarında müellif ya da müstensih²⁴⁴ adı olarak Şa'bân Efendî ismi geçmekte ancak eserin içerisinde bu isme ya da başka isme rastlanmamaktadır.

²⁴³ Kur'ân'ı, ağır ağır anlayarak oku. Müzzemmil, 73/4. Buradaki "ترتیل" kelimesi, tutarlı uyumlu olmak manasındadır. Ayetteki kasıt da harflerin ağızdan uyumlu bir şekilde çıkmasını ifade eder. Bkz: Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râğıb el-İsfahânî, **el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân**, Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, byy, bty, Cilt: 1, s. 249. Bu kelime ayrıca, bir şeyi sağlam ve güzel yapmak anlamlarına da gelir. Bkz: Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî el-Herevî, **Tehzîbü'l-Lüġa**, thk: Muhammed Avd Mur'ab, 1. Baskı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 2001, Cilt: 14, s. 191.

Kim oduğuna dair bilgi bulunmayan müellif, hamdele ve salvele kısmından sonra Kur'ân'ı Tecvid'le okumanın her erkek ve kadına farz olduğunu söylemektedir. Müellif birkaç satırlık girişin ardından açıklayacağı bahislere başlar. Konuları ele almaya harflerin mahreçlerini açıklayarak başlayan müellifin, bundan sonra ele alıp incelediği konuların başlıkları şu şekildedir.

14a	باب صفات الحروف
14b	باب مدات
14b	باب مد لازم
15b	باب مد متصل
16a	باب مد منفصل
16a	باب مد عارض
16b	باب مد لين
17b	باب إظهار
17b	باب إقلاب
17b	باب إدغام مع الغنة
18a	باب إدغام بلا غنة
18a	باب إدغام مثلين
18b	باب إدغام متجانسين
19a	باب إدغام متقاربين
19a	باب إدغام شمسيه
19b	باب إظهار قمريه

²⁴⁴ Böyle söylememizin sebebi, kütüphane kayıtlarında bazen yazar başlığı altında müstensih ismi kaydedilmiş olmasından dolayıdır.

19b	باب قلقله
19b	باب في حكم الرء
20a	باب أحكام لفظة الله
20a	باب ضمير مفرد مذكر غائب
20b	باب سكتة
20b	باب وقف
21a	باب تسهيل
21a	باب إمالة
21a	باب هاء سكتة
21b	باب إتمام
21b	باب تاء طويلة وتاء كرت
22b	باب مقطوع وموصول
23b	باب بسملة
24a	باب التكبير

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

باب التكبير والضحي دن أشاغی سورة آخرنده تكبير كتورمك ستندر وسوره نك آخرني تكبیره أولشدرمق

جائزدر ال ایتري ومسدى وحسدی أولشدرمسه أولیدر تم بعون الله.

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	13
-------------	-------------	--------------	----

Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	205x145-135x70 mm		Varak: 130b-159b

Dijital ortamda bu nüshadaki risale ‘Risâle-i Tecvîd’ adıyla kayıtlıdır. Başta Çili Zeynel b. Hacı Ali’ye ait 1212 (m.1797) tarihli vakıf mührü vardır. Dijital kayıtlarda müellif adı Şaban Efendî olarak kayıtlıdır ancak müellife dair bir bilgimiz bulunmamaktadır. Eserin bitiminde Muhammed b. Osman ismi yazılı olup, bu kişinin müellif ya da müstensih olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.1.2.6. Kitâbü Tecvîd fî Kelâmi Kur’âni’l-Mecîd²⁴⁵

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	11
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Daire filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x145-130x75 mm		Varak: 1b-101b

2. Eserin Başı:

²⁴⁵ Eser adı ilk ser levhada yukarıda kaydettiğimiz gibidir. Ancak dijital kayıtlarda ‘et-Tecrîd fî İ’râbi Kelîmeti’t-Tevhîd’ olarak kayıtlıdır.

الحمد لله الذي أنزل عبده الكتاب ووعد من تلاه وعمل به جزيل الثواب أحمدته حمد موقن بيوم الحساب...
أما بعد: يعني اللهك واحدانيته حمد إيدب شهادت أتدكمزذن صكره حق تعالىه كم بانه واحد لا ثاني له در... أعلم
يعني بلك كم تجويد له أقمق فريضدر قرآني نتكم قرآنده كلور في قوله تعالى ورتل القرآن ترتيلا. أي تجويد دمكدر
ورتل أمردر...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüşanın yanağında, Tercüme-i Dürri Yetim ve Cezerî yazmaktadır. Nüşanın zahriyesinde ve eserin ilk iki sayfasında da Çili Zelnel b. Hacı Ali'ye ait 1212 (m.1797) tarihli vakıf mühürleri vardır.

Müellif esere hamdele ve salvele ile başlamakta ancak kendisine dair bilgi vermemektedir. Mukaddimenin bitiminde Müzzemmil suresinin 4. ayetini zikredip 'ترتيل' kelimesinin manasının Tecvid'li okumak olduğu üzerinde (yaklaşık beş varak) uzunca durmaktadır. Varak 5b'de de 'رب تال يلعه القرآن'²⁴⁶ hadisini zikredip onun açıklamasına yer vermekte, bu minvalde Lahn-ı celî ve Lahn-ı hafî kavramlarını açıklamaktadır.²⁴⁷

Müellif lahn ile Kur'ân okumanın mahsurlarını söyledikten sonra 25b numaralı sayfaya kadar Kur'ân kelimelerinden çeşitli örnekler vererek okuyuş ve telaffuz inceliklerine değinmektedir. Eserin 25a numaralı varağının sonunda kırmızı renkle 'في مراتب التجويد' adıyla bir başlık bulunmaktadır. Bu başlık altında, tenvin ve sakın nun ile alakalı olan Tecvid kuralları,²⁴⁸ med çeşitleri,²⁴⁹ kalın okunan kelimeler (57b), ince okunan kelimeler (60b), vakıf (63b), vasıl (78a), revm (89a), işmam, (89b) ve son olarak da harflerin mahreçleri ile sıfatları (90b) gibi alt başlıklar zikredilmektedir. Daha sonra bu konular ilgili varaklarda detaylıca incelenmektedir.

²⁴⁶ İbn Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s. 86.

²⁴⁷ Kavramlar için bkz: el-Huzeyfî, ss. 20-21; Erbaş ve Eren, s. 156.

²⁴⁸ Müellif bu başlık altında, idğâm-ı bilâğunne ve mea'l-ğunne, izhar, ihfâ ve iklab konularını ele alır. (26a)

²⁴⁹ Bu başlık altında, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, ibdâl, medd-i temkin konuları işlenmektedir. (34b)

Müellif yukarıda başlıklarını söylediğimiz konuları kıraat imamları arasındaki ihtilafları da göz önünde bulundurarak açıkladıktan sonra 101a numaralı varakta bu bilgilerin Kur’ân’ı hatasız okumada bir kişiye yeteceğini söyler.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم الكتاب التجويد بعون الله الملك المجيد وعن يد أضعف العبيد أحمد بن مصطفى غفر الله له ولوالديه

وأحسن إليهما وإليه ولسائر المسلمين أجمعين آمين يا رب العالمين... في أوائل شهر صفر في سنة 1079

Ferağ kaydından müstensihin Ahmet b. Mustafa olduğunu ve bu nüshayı 1079 (1667) safer ayında istinsah ettiğini öğrenmekteyiz.

2.1.2.7. Manzûmetü't-Tecvîd

1. Eserin fiziki özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	11
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 9
Ebad	205x142-140x60 mm		Varak: 133a-135b

2. Eserin başı:

حمدله جمله ثنالر أول خدایه مستحق مؤمنینه جون وریدر أول خدا قرآن حق

هم صلاتيله سلام أولسون رسوله بی طرف کم آنک نورندن ایردی عالمه جمله شرف

داخي أول صحبتنه کم أولدلر خدام دین داخي تعظیم ایله هم قراء قرآن مبین

3. Eserin içeriği/metodu:

İlk varâğın yarısına kadar ikili beyitler halinde yazılmış olan eserin yazım tarzı daha sonra mesnevi şeklini almaktadır. Müellif eserde, surelere başlama usullerini işlemektedir.

4. Eserin sonu/ferağ kaydı:

بو ضعيفك قدرتي نه شعلسي نه لطفنه

ليك لطيف حق درر بو عبد عاجز مؤمنه

رحمت أتون قارسينه قائلينه حق جلب

داخي رحمت آكا كلسون كم قلور علمه طلب

آمين يا رب العالمين. تمت.

Eserde ferağ kaydı bulunmamakta, müellif kendisine ve ilim öğrenmeye talip olan kişilere dua ederek esere son vermektedir.

2.1.2.8. Mehâricü'l-Hurûf

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	11
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Daire filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	205x145-130x80 mm		Varak: 102b-114a

2. Eserin Başı:

في بيان مخارج الحروف. مخارج حروفك أنواع أولكسي حلقدر يعني بوغازدر إكينجسي لسان يعني دلدر أوجنجسي جوفدر يعني أغزن يوقار جوقوريدر دردنجسي حيشومدر يعني ككزدر بشنجسي شفتان يعني دودقلدر...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserde mukaddime bulunmaksızın doğrudan başlık belirtilerek konuya başlanmaktadır. Müellif eserde üç konuyu ele almaktadır. Birinci konu harflerin mahreçleridir. Bu başlık altında müellif, temel mahreçler olan halk, lisan, cevî, hayşûm ve şefeteyn gibi harflerin çıkış yerlerini ve bu mahreçlerle irtibatlı olan harfleri anlatmaktadır.

Müellifin üzerinde durduğu ikinci konu ise harflerin sıfatlarıdır. Bu bölümde müellif hece harfleriyle bağlantılı olan cehr, hems, rihvet, şiddet vb. 13 lâzımî²⁵⁰ sıfatı ele almaktadır. Sıfatlarla irtibatlı bulunan harfleri belirttikten sonra müellif hece harflerini sırsıyla yazmış ve bu harflere lazım gelen sıfatları sıralamıştır. Üçüncü başlık altında vakf konusunu ele alan müellif, vakf-ı tâm, vakf-ı kâfi, vakf-ı hasen, vakf-ı kabîh gibi alt başlıklar altında konuyu ele almaktadır. Müellif ayrıca vakf anlamı taşıyan harfler hakkında da bilgi vererek eseri bitirmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت بعون الله الملك الوهاب أحمد بن مصطفى غفر الله له ولوالديه وأحسن إليهما وإليه.

تمت سنة 1079.

Eserin istinsah tarihi 1079 (1667) yılı olup, müstensih adı olarak Ahmet b. Mustafa ismi bulunmaktadır.

²⁵⁰ Harflerin sıfatları, lâzımî ve ârızî olmak üzere ikiye ayrılır. Müellif bu bahiste sadece lâzımî sıfatlar üzerinde durmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz: Tuğral, ss. 9-14.

2.1.2.9. Risâle-i Tecvîd

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	17
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 7
Ebad	205x145-150x90 mm		Varak: 199b-211b

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله وأصحابه أجمعين. أما بعد أي طالب قراءة قرآن وآي راجئ مغفرت رحمان معلوم أوله كه ابتدا طالب قرآنه لازم أولن تجويد نه أدوكن ولحن جلي ولحن خفي نره دن عارض أولدوغن بلوب وأكلايب صكره قرآن قراءتنه مشغول أولمق كركدر...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Risalenin başında 1200 (m.1785) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf mührü bulunmaktadır. Müellif kısa bir mukaddimenin ardından esere başlamaktadır. Müellif eserde ilk olarak, Tecvid'i bilmenin ve Kur'ân okuma esnasında Tecvid kurallarını uygulamanın gerekliliği üzerinde durmuştur.

Konu anlatımını başlık kullanmaksızın sürdüren müellif risalede, genel olarak Tecvid konularını ele alacağını söylemekte ancak harflerin lâzımî sıfatları üzerinde durmaktadır. Müellif risalenin sonunda harflerin sıfatlarıyla alakalı daha geniş bilgi almak isteyenleri Ali b. Ğânim el-Makdisî'nin "Buğyetü'l-Murtâd li-Tashîhi'd-Dâd" adlı eseri ile Birgivî'nin Dürr-ü Yetim adlı eserinin şerhine yönlendirmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

شيخ علي بن غانم مقدسي بو مقامده غاية بيان أتدى بغية المرتاد لتصحيح الضاد نامنده رساله سنه نظر

إيده سز مستحقاتك تفصيلرن در يتيم شرحندن أخذ إيده سن تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب. سنة 1134.

Ferağ kaydında müstensih ismi ve istinsah yeri gibi bilgiler bulunmazken, elimizdeki nüshanın 1134 (m.1721) yılında kaleme alındığını öğrenmekteyiz.

2.1.2.10. Risâle fî Beyâni't-Tekbîrât fî Evâhiri's-Suver

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6905	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik Kırmacı		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	210x150-155x105 mm		Varak: 31b-34a

2. Eserin Başı:

في التكبير سبقه أوجه وجهان على تقدير أنه أن يكون لآخر السورة الأولى فحدث صلى الله أكبر وقف

بسم الله الرحمن الرحيم صلى ألم نشرح لك الثاني فحدث صلى الله أكبر وقف بسم الله الرحمن الرحيم ألم نشرح لك

وجهان على أن يكون التكبير لأول السورة الأولى فحدث وقف الله أكبر صلى بسم الله الرحمن الرحيم صلى ألم نشرح

لك والثاني فحدث وقف صلى بسم الله الرحمن الرحيم ألم نشرح لك.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Risalede, Kur'ân tertibine göre Duhâ suresinden Nâs suresine kadar olan surelerin aralarında getirilen tekbir konusu ele alınmaktadır.²⁵¹ Müellif asırlardır

²⁵¹ Duhâ ile Nâs sureleri arasında sureler sure bitiminde tekbir getirmenin sünnet olduğu söylenmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Saffet Köse, "Tekbir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2011, Cilt: 40, s. 343.

yapıla gelen bir uygulama olan tekbir konusunu, her bir kıraatçi açısından ele alıp incelemektedir.

Bazı kıraatçiler için sure geçişlerinde söz konusu olan ihtilaflar Duhâ suresinden sonra tekbirlerin de araya girmesiyle daha farklı bir hal almaktadır. Müellif risalede sadece tekbir bahsini ele almakla yetinmeyip; sure geçişleri için söz konusu olan farklılıkları da incelemekte ve açıklamaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

ثم من الجنة لا إله إلا الله لا إله إلا الله وأكبر بوصول والناس إلى لا إله إلا الله لا إله إلا الله ثم من الجنة والناس

لا إله إلا الله لا إله إلا الله ثم من الجنة والناس بإمالة الدوري على الأصح تمت.

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmamakta; yukarıda görüldüğü üzere pratik bilgilerle risale son bulmaktadır.

2.1.2.11. Risâle fî Kifâyeti'l-Kur'ân

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 305	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Arap-Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	212x150-170x105 mm		Varak: 1b-82a

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين حمدا دائما أبدا. الأول العالمين لا. الدين ط. نستعين ط. المستقيم لا. أنعمت لا

عليهم. الضالين. سورة البقرة مائتان ست وثمانون آيت ست ألف ومائة وإحدى عشرين كلمة وخمس وعشرين ألف

خمسمائة وخمسين حرف بسم الله الرحمن الرحيم أ لم ج. ل اريب ج. فيه ج. وبعضهم على فيه ج. وقال بعضهم لا وقف قبل هدى لا. للمتقين لا. ينفقون لا. من قبلك ج. يوقنون ط. من ربحم ج. مفلحون....

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde, Kur'ân'ı Kerim sureleri ve ayetlerde bulunan vakıf²⁵² işaretleri hakkında bilgi vermiştir. Müellif Fâtiha suresinden başlamak üzere sırayla önce o suredeki ayet, kelime ve harf sayısını bildirmekte, bundan sonra da kendisi üzerinde durulan kelimeleri ve durmaya işaret eden harfleri belirtmektedir. Müellif eserin sonunda ayrıca Kur'ân'ı Kerim'in tamamında kaç tane sure, secde ayeti, besmele, ayet, kelime ve harf olduğunu da zikretmektedir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

بسم الله الرحمن الرحيم الناس لا. الناس لا. الناس لا. الوسواس. الخناس ص ز. الناس لا. والناس. تمت الكتاب وقوف وسجاوندي بعون الملك الوهاب.²⁵³

Eser, vakıf ve secavend işaretlerinin bittiğini belirterek tamamlanmakta ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.2.12. Risâletü't-Tecvîd

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

²⁵² Sözlüklerde durmak anlamına gelen kelime, Tecvid ıstılasında, Kur'ân kelimeleri arasında nasıl durulması gerektiğini ifade eder. Konuyla ilgili geçmişte mustakil eserler de kaleme alınmıştır. Bu konu günümüzde Tecvid kitapları içinde işlenmektedir. Daha geniş bilgi için bkz: İbn Cezerî, et-Temhîd, ss. 165-166; İbn Cezerî, **en-Neşr**, Cilt: 1, s. 177; **el-Mu'cemü'l-Vasît**, 5. Baskı, Mektebetü's-Şurûkî'd-Devliyye, byy, 2011, ss. 1094-1095; Abdurrahman Çetin, "Vakf ve İbtidâ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2012, Cilt: 42, s. 461.

²⁵³ Müellif eseri bitirme cümlelerinin ardından, arap hece harflerinin Kur'ân'ı Kerim'de kaç adet bulunduğu bilgisini verir.

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	205x142-153x69 mm		Varak: 8b-9b

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله أجمعين بعد: فإن الفصل في الإظهار أعلم أن

النون الساكنة إذا لاقت حروف الحلق وهى...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif, iki varaktan müteşekkil olan eserde fasıllar halinde birkaç Tecvid konusunu ele almaktadır. Eserin sonunda bir tablo çizip sırayla tüm harfleri yazmış olup, her harfin altında da o harfte bulunan sıfatları belirtmiştir. Konu başlıkları şu şekildedir.

8b	الفصل في الإظهار
8b	والفصل في الإخفاء
8b	والفصل في الإظهار الشفوى
8b	والفصل في الإدغام مع الغنة
9a	والفصل في الإدغام بلا غنة
9a	والفصل في الإدغام المثليين
9a	والفصل في الإدغام المتقارنين
9a	والفصل في الراء
9b	والفصل في اللام
9b	والفصل في هاء الضمير

9b	والفصل في الحروف المقطوعة
9b	والفصل في المدات

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تم بعون الله تعالى الملك الوهاب تاريخ سنة 1110.

Ferağ kaydında sadece eserin 1110 yılında istinsah edildiği yer almaktadır.

2.1.2.13. Risâletü't-Tecvîd

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nestalik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	220x145-150x76 mm		Varak: 50b-52b

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على أسعد الخلق سيدنا محمد وآله أجمعين. فصل في أحكام النون

الساکنة والتنوين وهي أربعة إظهار وإدغام وإخفاء وقلب والنون الساکنة في آخر الكلمة وفي وسطها كسائر الحروف

وتكون في الإسم والفعل والحرف أما النون الساکنة التنوين فلا يكون إلا في آخر الإسم نحو عليهم ويثبت في الوصل

نحو شمس ويسقط في الوقف نحو شمس...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif esere, hamdele ve salveleden ibaret olan kısa bir girişle başlamaktadır. Girişten sonra herhangi bir açıklamada bulunmayan müellif فصل demek suretiyle doğrudan konulara başlamaktadır.

Müellif bu kısa risalede Tecvid ilmine dair belirlediği bazı konuları on üç fasıl başlığı altında açıklamaktadır. İlk fasılda, sakin nun ve tenvinle alakalı olan bazı Tecvid kurallarını, ikinci fasılda sakin nun ve tenvinle ilişkili olan idğam çeşidini, üçüncü fasılda ihfa konusunu, dördüncü fasılda idğam-ı misleyn'i, beşinci fasılda idğâm-ı mütekâribeyn'i işlemektedir.

Altıncı fasılda هل ve بل kelimelerindeki lâm harfini, yedinci fasılda قد lafzındaki sakin dal harfini, sekizinci fasılda اذ edatındaki zal harfini, dokuzuncu fasılda müenneslik tâ'sını, onuncu fasılda medler hakkında, on birinci fasılda râ harfinin kalın ve ince okunduğu yerleri, on ikinci fasılda انه'deki zamiri, on üçüncü fasılda Lafzatullah'ın kalın ve ince okunmasını açıklamaktadır.

Eserin konu başlıkları aşağıdaki gibidir.

50b	فصل في أحكام النون الساكنة والتنوين
50b	فصل في إدغام النون الساكنة والتنوين
51a	فصل في الإخفاء
51a	فصل في إدغام المثليين
51b	فصل في إدغام الحرفين المتقاربين في المخرج
51b	فصل في لام هل وبل
52a	فصل في دال قد
52a	فصل في ذال إذ
52a	فصل في تاء تانيث
52a	فصل في المدات
52a	فصل في الراء
52b	فصل في هاء الضمير
52b	فصل في لفظة الله

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

تمت الرسالة بعون الله تعالى.

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.1.2.14. Risâletü't-Tecvîd

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 3624	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça-Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	200x135-143x78 mm		Varak: 1b-6b

2. Eserin Başı:

الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ووعد على من تلاه جزيل الثواب... أما بعد فان قراءة القرآن على التجويد فرض. لأن الله تعالى أمره بقوله ورتل القرآن ترتيلاً.²⁵⁴ وبقوله تعالى ولو تقول علينا بعض الأقاويل. لأخذنا منه باليمين. ثم لقطعنا منه الوتين.²⁵⁵ وذكر في شرح الشاطبي الأخذ بالتجويد حتم لازم ومن لم يصحح فإنه آثم... إعلم أن قرئة قرآن على عشرة أبواب. الأول في أحكام التنوين والنون الساكنة. والثاني في المدات...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

1a'da Çelebi Abdullah Efendi adına vakıf kaydı, vakıf kaydının yanında da Bayezit Bestami adına ruzname çizimi bulunmaktadır.

²⁵⁴ Kur'ân'ı yavaş ve anlayarak oku. Müzzemmil, 73/4.

²⁵⁵ Şayet Peygamber vahye (kendinden) bir şeyler katacak olsaydı, onu sıkıca yakalar da şah damarını koparırdık. Hâkkah, 69/44-46.

Risaleye kısa bir girişle risaleye başlayan müellif, öncelikle girişte Kur’ân’ı Tecvid’le okumanın gerekliliğine değinmektedir. Müellif bundan sonra kişinin Tecvid’e dair bilmesi gereken konuları kolay bir üslupla, özet halinde on başlık altında ele almaktadır. Bu on başlığı da kendi içinde farklı sayıda kısımlara ayırmaktadır.

Örneğin: Müellif *medler* başlığı altında, *medd-i muttasıl*, *medd-i munfasıl*, *medd-i ârız*, *medd-i لازم*, *medd-i ibdal*²⁵⁶ ve *medd-i temkin*²⁵⁷ gibi Tecvid kurallarını açıklamaktadır. Son başlıktan sonra müellif fasıl adıyla bir başlık daha açıp, bu başlık altında da harflerin mahreçlerini ele almaktadır. Eserin içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi için başlıkları zikretmemiz faydalı olacaktır.

2a	أحكام التنوين والنون الساكنة
2b	المدات
3b	المقصورات
3b	المفحلمات
3b	المرققات
3b	الوقوف
4a	الإبتداء
4b	الروم
4b	الإشمام
4b	الهاء الكناية
5a	فصل في المخارج

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

والله أعلم تمت هذا الكتاب في يوم الجمعة في وقت الضحى تاريخ سنة في ماه محرم خمس وخمسون وألف.

²⁵⁶ Karaçam, *Kur’ân’ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, s. 278.

²⁵⁷ Karaçam, *Kur’ân’ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, s. 278.

Risalenin sonunda müstensih ya da müellif bilgisi bulunmazken; elimizdeki nüshanın 1055 (1644) yılı Muharrem ayının bir cuma günü kuşluk vaktinde yazıldığını öğrenmekteyiz.

2.1.2.15. Tecvîdü'l-Kur'ân

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6176	Satır Sayısı	17
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	180x120-130x65 mm		Varak: 1b-21b

2. Eserin Başı:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه أجمعين بعد ذلك أي طالب قراءة قرآن هر كمسيه نمازی صحیح اولاجق قدر تجوید بلمك وأهلندن أكرتمك فرض عيندر وشویله معلوم أولكه قرآن عظیم الشان تجوید أوله أوقومسه لحن أولور لحن أوله قرآن أوقیان ودكلیان الله تعالى یه عاصي أولور... سؤال وجواب بو منوال أوزره أدا أولونه إنشاء الله تعالى. مثال مد نیه درلر جواب جكمكه دیرلر...

3. Eserin İçeriği/Metodu:

1a'da Yenişehir Muhacirlerinden Seyyid Efendi adına temellük kaydı bulunmaktadır. Kısa bir hamdele-salve ile risaleye başlayan müellif ilk üç sayfada Kur'ân-ı Kerim'i Tecvid'li okumanın önemini açıklamaktadır. Bu açıklamalar esnasında sık sık ayet ve hadislerden örnekler vermektedir. Müellif konulara başlamadan önce son olarak, bu eseri ilim öğrenmeye yeni başlayan çocuklar için kolay bir üslupla ve Türkçe olarak kaleme aldığını ve bu eseri okuyup faydalanan kimselerden de kendisine dua etmelerini istediğini bildirmektedir.

Müellif risalede Tecvid konularına dair bazı kavramları başlarda soru cevap şeklinde ele almış, daha sonra da bazen müstakil başlık adı zikrederek, bazen de isim zikretmeksizin ‘فصل’ ‘*fasl*’ başlığı altında konuları açıklamıştır.

Konu başlıkları şu şekildedir:

4a	في بيان مخارج الحروف
5a	فصل حرف مد قاجدر
7b	في بيان مد عارض
8b	في بيان مد متصل
8b	في بيان مد منفصل
9b	في بيان مد لين
9b	في بيان مد طبيعي
10a	في بيان مد إبدال
10b	في بيان إدغام
10b	في بيان إدغام الشمسيه
11a	في بيان إظهار قمريه
11b	في بيان إدغام مع الغنه
12a	في بيان إدغام بلا غنه
12a	في بيان إدغام متجانسين
12b	في بيان إدغام متقاربين
12b	في بيان إدغام مثلين
13a	في بيان إخفاء مع الغنه

14a	في بيان إظهار ²⁵⁸
14b	في بيان إقلاب
14b	في بيان قلقله
15a	في بيان حرف إستعلا
18a	في بيان وقف
19b	في بيان وقف سجاوندي

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

آمين. وصلی الله على سيدنا محمد وآله أجمعين.

Ferağ kaydı bilgisi bulunmayan eser, dua ifadeleri ile son bulmaktadır.

2.1.2.16. Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	19
Dili	Osmanlı Türkçesi	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Karışık		Varak:
Yazım Tarzı	Mansur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	220x145-153x78 mm		Varak: 52b-81b²⁵⁹

²⁵⁸ Bu başlık altında müellif izhar konusunu işlerken, tablo çizimleriyle anlatımı zenginleştirmektedir.

²⁵⁹ Risalenin bitiş sayfa bilgisini yeniden numaralandırdık.

2. Eserin Başı:

يقول راجي عفو رب سامع محمد بن الجزري الشافعي. معناسي ديمك أولور رب سامعك عفوني رجا إيدن
كمسه أيدر أولكم محمد جزري أوغليدر. الحمد لله وصلى الله على نبيه ومصطفاه. حمد الله إجون ثابتدر وصلوة
اللّٰهك نيسي ومصطفاسي أوزنه أولسون ومحمد وآله وصحبه ومقرئ القرآن مع محبه يعني أول اللّٰهك نيسي
ومصطفى سي محمدر ودخي صلوة محمدك آل وأصحابي وقرآن أوقدجيلر وقرآني سونلر أوزنه أولسون.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eser isminden de anlaşılacağı üzere Muhammed b. Cezerî'nin Tecvid'e dair kaleme aldığı "Mukaddime" adlı manzum eserin Osmanlı Türkçesine çevirisidir. Eserin adı çeviri olmakla birlikte eser sadece tercümeden ibaret olmayıp, şerh özelliğine sahiptir.

Şârih eserde Cezerî'nin Mukaddime beyitlerinden kesitler sunmakta, bunların çevirisiyle birlikte açıklamalar yapmaktadır. Eserin konu başlıkları sırayla, Harflerin mahreçleri, sıfatları ve Tecvid bahsidir. Şârih Tecvid başlığı altında Tecvid ilminin öneminden ve öğrenilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir.²⁶⁰

Müellif yukarıda belirttiğimiz üç başlıktan başka bir başlık açmamakta, bundan sonra sırayla beyitleri zikrederek açıklamaktadır. Nüshada beyitlerin üzeri kırmızı renkle çizilerek belirgin hale getirilmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

قد وقع الفراغ من رسالة شريفة بعد العشاء في ليلة الجمعة في شهر محرم الحرام في يوم أربع وعشرين عن يد
العبد المجرم المحتاج إلى رحمة ربه العافي ابراهيم بن عوض ... في مدرسة السلطان سليمانية ... غفر الله له ولسلطان
سليمان خان غازي را وليا وشاه زماننا ولوالديه ولأستاذنا ولشركائنا ولأقرباء تعلقاتنا ولمشايخنا ولمسافرين ولجوارين في
بحرك وبرك من أمة محمد أجمعين وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين سنة اثنين وعشرين ومائة وألف 1122.

²⁶⁰ Nitekim İbn Cezerî de Tecvid ilmiyle alakalı حتم لازم diyerek tecvid ilminin önemini vurgulamaktadır. Bkz: İbn Cezerî, **Mukaddime**, s. 7.

Eserin sonunda uzunca bir ferağ kaydı yer almaktadır. Eserin müstensihî İbrahim b. Avz'dır. Müstensih bu eseri 1122 (1709) yılının Muharrem ayının yirmi dördüncü gününe denk gelen cuma gecesı yatsıdan sonra Süleymaniye medresesinde istinsah etmiştir. Müstensih ferağ kaydını, Sultan Süleyman'a, kendisine, devrindeki padişaha ve bütün müminlere dua ederek bitirmektedir.

2.1.2.17. Vakfu'l-Kur'âni'l-Kerîm

1. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 369	Satır Sayısı	15
Dili	Farsça-Türkçe	Cildi	
Kağıt Türü	Üç ay filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 1b-60a
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	216x153-170x110 mm		Varak:

2. Eserin Başı:

الحمد لله حمدا يوفي نعمه ويجزي مزیده والصلوة والسلام على رسوله محمد عبده ونبيه وخير خلقه وصفیه
ورضوانه على جميع الصحابة والتابعين وعلى محبهم إلى يوم الدين. بدان عزك الله في الدارين كه باسنه جیزی هر کم
قران حواند و دانستن وقف وصل به آنک تفهم مهز متقن باوست وعلماء معاني وبيان إيدہ... وخواجه إمام الأجل
صدر الإسلام شمس العارفين إمام الزمان أبو جعفر محمد ابن طيفور السجاوندي قدس الله روحه وقوف را بنج نهاده
است.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin zahriyesinde Osman Ağazade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmed adına, Kütüphane'den çıkarılmamak üzere Muradiye Kütüphane'sine vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır.

Müellif eserin girişinde Kur'ân okuyucusunun Kur'ân'daki vakıf ve ibtida kurallarına uymasının gerektiğinden bahsetmektedir. Müellif Kur'ân vakıfları konusunda kendisinden önceki müelliflerin birçok kitaplar yazdığını ve Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'nin²⁶¹ de Kur'ân'da tatbik bakımından beş temel vakıf kuralını ihdas ettiğini söyler.

Bu vakıf işaretleri: Alameti م harfi olan Lâzım, alameti ط olan Mutlak, alameti ج olan Caiz, alameti ز olan mücevvez, alameti ص²⁶² olan Murahhas vakıf işaretleridir. Müellif ayrıca bu vakıf işaretlerine ek olarak, “daha önceki işaretle aynı hükme tabidir” anlamına gelen ق işareti ve durmanın uygun olmadığı anlamına gelen لا işaretleri hakkında da bilgi vermektedir.

Müellif bundan sonra 2b-55b varaklar arasında Fatiha suresinden Nas suresine kadar kendisi üzerinde vakıf yapılan kelimeleri işaretleriyle birlikte zikretmektedir. 56a'dan itibaren de Kur'ân'da geçen hizb,²⁶³ cüz ve son olarak da vakıf yapılmaması gereken yerlerle alakalı açıklamalar yapmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

ولم يكن داسه دخي وقف إيتسه آندن له كفوا أحد ديو باشلسه كافر أولور إحترار إتمك كرك صحيح

کلامدر کشافدن حقمشدر.

Eserde ferağ kaydı bulunmamaktadır.

²⁶¹ Secâvendî'nin vakıf işaretlerine dair açıklamalar için bkz: Ebû Abdillâh Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî el-Gaznevî, **Kitâbü'l-Vakf ve'l-İbtidâ**, thk: Muhsin Haşim Derviş, 1. Baskı, Dâru'l-Menâhic, Amman, 2001, ss. 104-105.

²⁶² Nüshada ض harfi olarak yazılmış, muhtemelen müstensih hatasıdır. Çünkü Murahhas vakfının işareti ص harfidir. Bkz: Tuğral, s. 90; Ünlü, s. 157.

²⁶³ Sözlükte, cüz, bölüm, dua gibi anlamlara gelen hizb, Kıraat ve Tecvid ıstılahında, Kur'^n'ı Kerim'deki her beş sayfadan oluşan bölümlere denir. Kur'ân'ı Kerim'de toplam yüzz yirmi adet hizb bulunmaktadır. Bkz: Mu'cemü'l-Vasît, s. 175; Karaçam, K.K. Okunma Kâideleri, ss. 448-449; Erbaş ve Eren, s. 104; Mehmet Emin Maşalı, “Mushaf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, Cilt: 31, s. 245.

2.2. HAKKINDA ÇALIŞMA YAPILMIŞ OLAN TECVİD YAZMALARI

2.2.1. İbn Cezerî'nin Mukadime'si ve Şerhleri

Bu başlık altında, yazmalar arasında çok fazla yer işgal eden İbn Cezerî'nin meşhur *Mukaddime* adlı eseri ve bu esere yapılan şerhler tanıtılacaktır. Kütüphanede yirmi bir adet farklı yazma nüshasının bulunması, eserin değerini gösteren en bariz delillerden biridir.

2.2.1.1. el-Mukaddimetü'l-Cezeriyye

1. Eserin Müellifi:

Şemseddîn Muhammed b. Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	Ak Ze 594	Satır Sayısı	10
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x142-170x87 mm		Varak: 1b-7b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin başlangıç sayfasının üst kısmında 1212 tarihli, Hacı Zembil b. Ali adına iki farklı vakıf mührü bulunmaktadır.

Müellifin bu eseri on dokuz bab ve yüz dokuz beyitten müteşekkil manzum Tecvid eseridir. Müellif eserde, harflerin mahreç ve sıfatları, medler vb. konuları ele almaktadır.

Eser geçmişten günümüze pek çok Kur’ân ve Kırâat öğrencisi tarafından ezberlenmiştir. Eserin Manisa’da olduğu gibi, daha pek çok kütüphanede yüzlerce nüshası bulunmaktadır. Ayrıca esere –bir kısmı Manisa’da da bulunan- pek çok şerhler yazılmıştır.²⁶⁴

Eserin geçmişten günümüze kadar pek çok baskıları yapılmış olmakla birlikte burada Eymen Rüşdî Süveyd’in Cidde’de 1987 yılında Nûru’l-Mektebât’tan yaptığı tahkikli baskıyı zikretmemiz mümkündür.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Ferağ kaydından, müstensihin Ali b. Abdülkadir olduğunu ve bu nüshayı 1111 yılı Muharrem ayının ilk günü olan pazar günü sabah güneş doğarken yazdığını öğrenmekteyiz.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 323	Satır Sayısı	20
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	200x146-160x74 mm		Varak: 76b-79b

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 376	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:

²⁶⁴ Yüksel, ss. 214-215; Tayyar Altıkulaç, “İbnü’l-Cezerî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, Cilt: 20, s. 555.

Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	158x105-105x70 mm		Varak: 49b-54a

Nüshanın zahriyesinde Hacı Abdullah Efendi adına temellük kaydı bulunmaktadır. 54a-55b numaralı sayfalarda Farsça ve Arapça dualar vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3007	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	İsim filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	202x145-147x91 mm		Varak: 106b-113b+1

Hafız Muhammed Emin adına mühür mevcut. 113b numaralı varakta eserin bitmesinin ardından, kıraat usûlünde Lam-ı tarif ile Hemze-i münেকkerenin vakıf ve vasil durumunda ortaya çıkan kurallar hakkında bilgi verilmektedir.²⁶⁵

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6171	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	195x125-131x77 mm		Varak: 110b-117a

Nüshanın müstensihisi Ahmet b. Mustafa olup, istinsah tarihi 1085 (1673) yılıdır.

Altıncı Nüsha:

²⁶⁵ Bu konuda Kûfe imamlarından Hamza'nın ravileri arasında bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bkz: Bennâ, **İthâf**, Cilt: 1, ss. 218-219.

Demirbaş No	45 Hk 8046	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	210x150-150x105 mm		Varak: 68b-72b

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8057	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	213x153-140x80 mm		Varak: 1b-6a

1a'da Kara Osman Zade Hüseyin Ağa'nın 1212 (m.1797) tarihli vakıf kaydı vardır. 2a'da Hüseyin b. Ahmet'in vakıf mührü vardır.

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8064	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	214x156-149x105 mm		Varak: 12b-17a

Dokuzuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8465	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	208x150-144x71 mm		Varak: 96b-100b+V

Eserin sonunda, İbn Kesir'den, rivayet edilen, Duhâ suresinden sonra sure başlarında okunan tekbirlerle alakalı bilgiler verilmektedir. 107b numaralı varakta da medd-i muttasıl ve medd-i munfasılın, imamlara göre med miktarları, çizim üzerinde açıklanmaktadır.

Onuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 6
Ebad	205x145-135x88 mm		Varak: 189b-194a

Başta Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1200 (m.1785) ve 1212 (m.1797) tarihli vakıf mührü vardır. Beyit kenarlarında belli aralıklarla kısa açıklamalar bulunmaktadır. Nüshanın istinsah tarihi 1132 yılıdır.

On birinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1490	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	190x127-135x80 mm		Varak: 40b-45a

On İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1505	Satır Sayısı	9
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	206x131-148x84 mm		Varak: 17b-23b

On Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1511	Satır Sayısı	7
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	207x147-135x81 mm		Varak: 1a-9b

Nüshanın zahriyesinde kırmızı renkle çizilmiş bir ağız resminde harflerin mahreçleri resmedilmektedir. Nüshanın müstensihî Ömer b. Hacı Bekir olup, istinsah tarihi 1094 yılının Rebiülevvel ayıdır.

On Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5768	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1

Yazı Stili	Nesih		Varak: 5
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x155-165x93 mm		Varak:

Eserin bazı sayfa kenarlarında Osmanlı Türkçesiyle yazılmış açıklamalar bulunmaktadır. Eserin müstensihî Hüseyin b. Ali Kayserî olup, istinsah tarihi 1158 (m.1744) yılıdır.

On Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5897	Satır Sayısı	7
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak: 9
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x160-145x100 mm		Varak:

On Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5919	Satır Sayısı	5
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x145-95x55 mm		Varak: 1b-13a

On Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 5843	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 14
Ebad	205x152-170x95 mm		Varak: 166b-169b

On Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6671	Satır Sayısı	Karışık
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	-	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	200x130 mm		Varak: 56b-67b

Baştan bir sayfası sonradan yazılmıştır. Eserin müstensihî Hüseyin b. Hacı'dır.

On Dokuzuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7192	Satır Sayısı	11-12
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	-	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: ll+6+ll
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x47 mm		Varak:

Yirminci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4534	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Harekeli Nesih		Varak:

Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	175x120-120x72 mm		Varak: 122b-127a

Nüshanın müstensihî Ahmet b. Ali olup, istinsah tarihi 1168 yılıdır.

2.2.1.2. el-Cevâhiru'l-Mudiyye ale'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye

1. Eserin Müellifi:

Seyfeddin b. Atâullah el-Fedâlî el-Mısırî (ö.1020)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 360	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 142
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x140-150x85 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın 1a numaralı sayfasında Osman Ağazade Hüseyin b. Ahmed adına Muradiye Kütüphanesinden çıkarılmamak şartıyla vakıf kaydı ve mührü vardır.

Eseri, Azze binti Haşim el-Muaynî tahkikli çalışarak Rüşd yayınevinden 2005 yılında, Riyad'da yayınlamıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın müstensihî İsmail b. Süleyman İzmirî'dir. İstinsah tarihi 1008 yılı Cemaziyessânî ayıdır. Ayrıca müstensih ferağ kaydında bu nüshayı müellif nüshasından istinsah ettiğini belirtmektedir.

2.2.1.3. ed-Dekâiku'l-Muhkeme fî Şerhi'l-Mukaddime

1. Eserin Müellifi:

Ebû Yahyâ Zekeriya b. Muhammed el-Ensârî (ö.926/1520)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 4545	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	200x135-160x75 mm		Varak: 82b-104b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde ve ferağ kaydında Hacı Eyüp adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Eseri, Muhammed Gayyâs es-Sabbâğ tahkik etmiş ve eser Dimeşk'te Mektebetü'l-Ğazzâlî'de neşrolunmuştur.²⁶⁶ Günümüzde farklı baskıları mevcuttur.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın müstensihi Ahmed Muhammed eş-Şi'rî eş-Şâfi olup istinsah tarihi 954 (m.1546) yılıdır. Müstensih ayrıca bu eseri müellifinin 883 (m.1478) yılında yazdığını belirtmektedir.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7175	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	

²⁶⁶ Eserin farklı baskıları yapılmış olup, biz çalışmamızda dördüncü baskısından istifade ettik.

Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	202x146-150x97 mm		Varak: l+1b-28b

Nüshanın müstensihî İbrahim Bezihi olup, istinsah tarihi 962 (m.1554) yılıdır.

2.2.1.4. el-Fevâidü's-Sirriyye fî Şerhi'l-Cezeriyye²⁶⁷

1. Eserin Müellifi:

İbn Hanbelî Muhammed b. İbrahim b. Yusuf el-Halebî (ö.971/1563)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 362	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x145-145x90 mm		Varak: I+1b-80b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde Ali İlmi Efendi adına temellük kaydı ve mührü vardır. Eserde Mukaddime'nin manası ile birlikte dil bilimsel şerhi yapılmaktadır. Eserin farklı tahkik ve baskıları olmakla birlikte burada, Mahmut Re'fet b. Hasan Zelat'ın tahkiki, Ahmet İsa Ma'sarâvî'nin takdimiyle 2005 yılında Mısır'da Kurtuba yayınevinden neşredilen çalışmayı zikretmemiz mümkündür.

²⁶⁷ Eser dijital ortamda 'el-Fevâ'idü's-Seniye fî Şerhi'l-Cezeriyye' olarak kayıtlıdır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin sonunda yazma işleminin Recep ayının sonlarında pazar günü tamamlandığı belirtilmektedir. Nüshanın sonunda ise istinsah tarihi olarak 985 yılı zikredilmektedir. Müstensih adı bulunmamaktadır.

2.2.1.5. el-Havâşi'l-Müfehhome fî Şerhi'l-Mukaddime²⁶⁸

1. Eserin Müellifi:

Ebû Bekr Ahmed b. Şemseddîn Muhammed el-Cezerî (ö.827/1424)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 6738	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 81+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	196x116-130x67 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Bu şerh Cezerî'nin oğluna ait olup Mukaddime'ye yapılan ilk şerhtir. Şarih eseri 1403'te Edirne'de yazmıştır. Eser 1891 yılında Mısır'da Meymûniyye matbaasından yayınlanmıştır.²⁶⁹

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshanın müstensihi Yakub b. İbrahim olup; istinsah tarihi 1162 (m.1748) yılıdır.

²⁶⁸ Bu eserin adı kütüphane kayıtlarında, 'el-Havasul-müfehhome fî Şerhi'l-Mukaddime' olarak kayıtlıdır.

²⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz: Yüksel, 214.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 2576	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kale filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 56
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	173x127-127x87 mm		Varak:

1b'de Kırkağaç'da müderrislik yapan Süleyman Hümam b. Pîr Ahmed adına kayıtlı 931 (m.1524) tarihli vakıf mührü vardır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1580	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x125-150x70 mm		Varak: 1b-50b

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7175	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	-	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	203x147-150x10 mm		Varak: 30b-92a

Nüshanın müstensihinin adı İbrahim'dir. İstinsah tarihi ise 962 (m.1554) yılıdır.²⁷⁰

2.2.1.6. el-Minahu'l-Fikriyye fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye

1. Eserin Müellifi:

Nûreddîn Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî (ö.1014/1605)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 683	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	204x147-155x75 mm		Varak: 11b-94a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde ve 2a numaralı varakta hicrî 1212 tarihli Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf mührü vardır.

Eser, İbn Cezerî'nin 'Mukaddime'sinin en fazla ilgi gören şerhlerinden biridir. Üzerine haşiyeler de yapılmıştır.²⁷¹ Eser Üsâme Atâyâ'nın tahkiki, Ahmet Şükrî'nin de tashihiyle 2012 yılında Şam'da, Ğavsân yayınevinde basılmıştır. Eserin farklı tahkik ve baskıları da bulunmaktadır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmayıp. Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf kaydı bulunmaktadır.

²⁷⁰ Bu nüshanın adı kütüphanede "Şerhü Mukaddimeti'l-Cezeriyye" olarak kayıtlıdır.

²⁷¹ Ahmet Yücel, "Ali el-Kârî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, Cilt: 2, s 404.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4559	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	162x105-125x62 mm		Varak: II+1b-121b

Ferağ kaydından müstensihin Ahmed b. Halil b. Mustafa olduğu okunabilmektedir.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1998	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 87
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	215x150-155x85 mm		Varak:

Nüshanın müstensihî, Abdullah b. Ali'dir. İstinsah tarihi ise 1147 (m.1733) yılıdır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6173	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	202x120-130x60 mm		Varak: 1b-112a

Nüshanın müstensihî Mahmud b. Muhammed b. Hasan olup, istinsah tarihi 1082 (m.1670) yılıdır. Nüshanın zahriyesinde ve muhtelif sayfalarında 1214 (m.1799) tarihli Hacı Osman Ağazade Hüseyin b. Ahmed adına vakıf kaydı ve vakıf mühür bulunmaktadır.

2.2.1.7. en-Nüketü'l-Levzer'yye alâ Şerhi'l-Cezeriyye²⁷²

1. Eserin Müellifi:

Zeynülâbidîn Muhyiddîn b. Veliyyüddîn b. Cemâlüddîn b. Yusuf b. el-Kâdî Zekerîya b. Muhammed el-Ensârî eş-Şâfi (ö. 1068/1658)²⁷³

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7800	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 186
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x155-155x105 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde, eser ve müellif adı, İbrahim b. Hacı Ali adına temellük kaydı ile temellük mührü ve eser adına konu olan Nüket²⁷⁴ kelimesine dair açıklamalar mevcuttur.

²⁷² Eser adı dijital kayıtlarda 'Şerhü'l-Mukaddimetü'l-Cezeriyye' olarak kayıtlıdır.

²⁷³ Müellif adı dijital kayıtlarda, "Zekerîyâ b. Muhammed es-Sunîkî" olarak kayıtlıdır. Ayrıca eserin müellifini, Siraceddin Öztoprak, eserinde Ali eş-Şabramallîsî olarak tanıtmaktadır. Ancak gerek eserin zahriyesinde gerekse tahkik yapılan çalışmada müellif adı yukarıda belirttiğimiz şekildedir. Bkz: Öztoprak, 215.

Eseri, Cemal Numan Abdullah Yasin 2014 yılında Sudan Ümmü Derman Üniversitesi'nde tahkik ederek doktora tezi olarak sunmuştur.

4. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Nüshanın müstensihisi Ali b. Hüseyin el-Bedrî Zeyni olup, istinsah tarihi h.1122 yılının Rebiülevvel ayının 12. günüdür. İstinsah yeri bilinmemektedir.

2.2.1.8. **Şerhu Mukaddimeti'l-Cezeriyye**

1. *Eserin Müellifi:*

Taşköprülüzâde İsâmeddîn Ahmed b. Mustafâ (ö.968/1569)

2. *Eserin Fiziki Özellikleri:*

Demirbaş No	45 Hk 362	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	205x145-155x105 mm		Varak: 81b-128a

3. *Eserin İçeriği/Metodu:*

Nüshanın zahriyesinde üç farklı atasözü bulunmaktadır. 1a'da Ali İlmi Efendi adına tarihsiz vakıf kaydı ve mührü vardır. Sayfanın solt alt köşesinde de 1128 tarihli Abdulkadir adına temellük kaydı bulunmaktadır. Bu temellük kaydının altında da 1151 tarihli ismi verilmeyen başka bir temellük kaydı vardır.

Eser, Muhammed Seydî Muhammed Muhammed el-Emîn tarafından tahkik edilerek Medine'de, Melik Fahd yayınevinde 2001 yılında basılmıştır.

²⁷⁴ Nüket, nükte kelimesinin çoğulu olup, göz içindeki siyahlık, latife, kısa hikaye ve anekdot anlamına gelir. Herevî, **Tehzîbü'l-Lüğa**, Cilt: 10, s. 83; **Mu'cemü'l-Vasîf**, s. 990.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüshada müstensih ve istinsah yerine dair bilgi bulunmazken; istinsah tarihi 985 yılı olarak kaydedilmiştir.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8057	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çapa filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	213x153-159x100 mm		Varak: 6b-59a

Mustafa b. Hüseyin 1023 (m.1613) yılının Zilkade ayında nüshayı istinsah etmiştir. Bazı sayfalarda Hüseyin b. Ahmet adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6173	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	202x120-125x55 mm		Varak: 11b-195b

Mehmed b. Hasan 1083 (m.1671) Hacı Hüseyin b. Ahmed'in vakıf mührü vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8046	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nestalik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	210x150-150x83 mm		Varak: 76b-136b

Bu nüshanın istinsah tarihi 1055 (m.1644) yılıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1833	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Ayyıldızlı taç arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 6
Ebad	207x151-151x94 mm		Varak: 60b-118b

Bu nüshanın istinsah tarihi 1090 (m.1678) yılıdır.

Altınca Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1505	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	205x130-142x88 mm		Varak: 25b-69a

Bu nüshanın istinsah tarihi 1049 (m.1638) yılıdır.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	220x145-150x80 mm		Varak: IV+1b-47b

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 361	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: II+98
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	150x100-11x65 mm		Varak:

Nüshanın müstensihisi Yahya b. Ali olup, istinsah tarihi 1042 (m.1631) yılıdır. 1a'da Kadızâde Ahmed'in Muradiye Kütüphanesi için vakıf kaydı ve mührü vardır.

2.2.2. Diğer Tecvid Eserleri

Bu başlık altında müstakil olarak kaleme alınmış matbu Tecvid eserleri tanıtılacaktır. Eserler tahkik edildiği için detaylı tanıtım yapılmayacaktır. Müellif ismi, genel olarak hangi konuların işlendiği ve son olarak ferağ kaydına dair bilgi verilektir.

2.2.2.1. Buğyetü'l-Fesâd bi'l-İbtidâi bi'd-Dâd²⁷⁵

1. Eserin Müellifi:

Alî b. Süleymân b. Abdallâh el-Mansûrî (ö. 1134/1721)

²⁷⁵ Risalenin adı kütüphane kayıtlarında 'Mukaddime fî Hakki'd-Dâd' olarak bulunmaktadır.

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7229	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	210x151-150x83 mm		Varak: 16b-24b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif risalenin başında, Dâd harfî hakkında ‘*Reddû’l-İlhâd fî’n-Nutkî bi’d-Dâd*’ adlı risalesini yazdıktan sonra Ali b. Ğânim el-Makdisî’nin ‘*Buğyetü’l-Murtâd li Tashîhi’d-Dâd*’ adlı eserini okuduğunu ve ona bir reddiye olarak bu risaleyi yazdığını söyler.

Eser, Mekke’de, Nizar Mustafa el-Bâz yayınevinden, 2012 yılında Muhsin b. Salim b. Reşîd el-Umeydî tarafından tahkik edilerek, müellifin ‘*Reddû’l-İlhâd fî’n-Nutkî bi’d-Dâd*’ adlı eseriyle beraber yayınlanmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Risalenin istinsah tarihi 1134 (m.1721) yılıdır. Eserin sonunda müstensih bilgisi bulunmamakta ancak kütüphane kayıtlarında müstensih adı, Kale İmamı Hüseyin b. Hasan b. Veli olarak kayıtlıdır.

2.2.2.2. Buğyetü’l-Murtâd li-Tashîhi’d-Dâd

1. Eserin Müellifi:

Nureddin Ali b. Muhammed İbn Ğânim el-Makdisî (ö.1004/1596)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	23
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nestalik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 7
Ebad	205x142-150x75 mm		Varak: 82b-91b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin ikinci sayfası olan 83a numaralı varakta 1212 tarihli Ali Zembil b. Hacı adına vakıf kaydı bulunmaktadır.

Müellif eserde Dâd harfini konu edinmekte ve Zâ harfi ile aralarındaki benzerlik ve farklılıkları beyan etmektedir.²⁷⁶ Eser 1989 yılında Muhammed Cebbar el-Muaybed tarafından tahkik edilmiştir.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin ferağ kaydından müstensihin, Mustafa b. Ali b. Abdulkadir olduğunu ve müstensihin bu nüshayı hicrî 1154 yılı Şaban ayının 16'sı olan Perşembe günü kuşluk vaktinde kaleme aldığını öğrenmekteyiz.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1215	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:

²⁷⁶ Müellifin Dâd harfinin tlaffuzuyla ilgili görüşü, Zâ'ya benzer olması şeklindedir. Bkz: Remzi Ateşyürek, Kur'ân Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği), **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 31, Samsun, 2011, s. 165.

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	198x135-128x60 mm		Varak: 109b-124b

2.2.2.3. Cühdü'l-Mukill²⁷⁷

1. Eserin Müellifi:

Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'aşî (ö. 1145/1732)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 378	Satır Sayısı	17-19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nestalik		Varak: I+73
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	208x155-150x100 mm		Varak:

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Saçaklızade Tecvid'e dair kaleme aldığı bu eserinde muhtelif eserlerden istifade ettiğini söyler, Tecvid'e dair birçok konuyu önce fasıllar halinde sonra da bab, maksad, tetimme, hatime, makalât ve hâl gibi alt başlıklar halinde incelemektedir.

Eseri, Salim Kaddûrî el-Hamed 2001 yılında Amman'da Ammâr yayından yayınlamıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Bu nüshayı müstensih Vehhâb b. Ahmed b. Ali 1182 yılı zilkade ayının son cuma günü Antalya'da bir medresede²⁷⁸ istinsah etmiştir.

²⁷⁷ Eserin adı kütüphanede 'Cehdü'l-Mukil' olarak kayıtlıdır.

²⁷⁸ Medresenin ismini tespit edemedik.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	35
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 9
Ebad	220x145-195x122 mm		Varak: 124b

Bu eser bir sayfadan müteşekkil olup, eserin bir sayfada özetidir. Ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.2.2.4. Dürrü'l-Yetîm

1. Eserin Müellifi:

Birgili Mehmed Efendi b. Pîr Ali (ö.981/1573)²⁷⁹

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 10
Ebad	205x142-145x64 mm		Varak: 136b-140a

²⁷⁹ Müellifimiz, hadisçiliği, fıkıhçılığı ve dilciliği ile de adından söz ettiren bir alimdir. Hakkında sempozyumlar düzenlenmekte ve tezler yapılmaktadır. Hayatı hakkında daha geniş bilgi için bkz: Mehmet Şeker, **İmam Birgivi**, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara, 1994, ss. 16, 24-27.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde Tecvidin mahiyeti, harflerin mahreçleri ve sıfatları, idğam, ihfa, İklab, med, vakf, ravm, sekte ve tilavetin keyfiyeti gibi konuları ele almaktadır.

Esere, müellifin kendi şerhi de olmak üzere farklı şerhler yapılmıştır. Eser Eskicizade şerhiyle birlikte 1257 yılında İstanbul Dârü't-Tıbâati'l-Âmire matbaasında, 1301 yılında da İzmir Hafız Nuri Efendi Matbaasında basılmıştır. Ayrıca Cuma ÖZTÜRK, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde *İmam Birgivi'nin ed-Dürri'l-Yetim Adlı Risalesi (İnceleme ve Tahkik)* adıyla yüksek lisans tezi çalışmaktadır.²⁸⁰

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin ferağ kaydında sadece Salı günü ikinci vakti bu nüshanın yazıldığı bilgisi bulunmaktadır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 156	Satır Sayısı	13
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 9
Ebad	165x107-105x52 mm		Varak: 151b-158a

Eserde Zeynel b. Hacı Ali'ye ait vakıf mührü vardır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1511	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	

²⁸⁰ Esere dair yapılan çalışmalar için bkz: Emrullah Yüksel, “Birgivi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1992, Cilt: 6, s. 194; Huriye Martı, **Birgivi Mehmed Efendi**, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, ss. 80-81.

Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	212x153-141x59 mm		Varak: 12b-16b

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1511	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	213x152-143x66 mm		Varak: 17b-58b

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5824	Satır Sayısı	Değişik
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Çizgili defter	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	202x165-160x105 mm		Varak: 46b-49a

Bu nüshanın istinsah tarihi 1305 (m.1886) yılıdır.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 5926	Satır Sayısı	Değişik
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x140 mm		Varak: 41b-46b

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4478	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 11
Ebad	201x147-140x65 mm		Varak: 193b-197+1

Bu nüshanın istinsah tarihi 1113 (m.1700) yılıdır.

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8050	Satır Sayısı	27
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	215x155-170x95 mm		Varak: 71b-73a

Dokuzuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	205x145-140x65 mm		Varak: 160b-165a

Eserin başında ve sonunda Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1200 (m.1785) tarihli vakıf mühürleri vardır.

Onuncu Nüsha:²⁸¹

Demirbaş No	45 Hk 381	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	158x105-105x55 mm		Varak: 59a-65a

2.2.2.5. el-İktidâ fî Ma'rifeti'l-Vakf ve'l-İbtidâ

1. Eserin Müellifi:

Abdullâh b. Muhammed b. Ömer en-Nekzâvî (683/m.1284)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 7567	Satır Sayısı	25
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Abadî	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: IV+235
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	277x185-185x125 mm		Varak:

²⁸¹ Bu nüsha dijital kayıtlarda 'Risâle fî't-Tecvîd' adıyla kayıtlıdır.

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde, sure aralarında bulunan vakf anlamı taşıyan harfler, vakf ve ibtida kelimelerinin anlamları, vakıf çeşitleri ve bu vakıfların hükümleri gibi konuları işlemektedir. Eserde konu başlıkları kırmızı renklidir.

Eseri, Mesut Ahmet Seyyit Muhammed İlyas Pakistanî, Medine İslam Üniversitesinin Kur'ân'ı Kerim ve İslam Araştırmaları Fakültesinde 1993 yılında doktora tezi olarak çalışmıştır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin son sayfaları alttan ve kenarlardan eksiktir. Ferağ kaydı bulunmamaktadır.

2.2.2.6. el-Kasîdetü'l-Hâkâniyye fi'l-Kırâât

1. Eserin Müellifi:

Ebû Müzâhim Mûsâ b. Ubeydullâh el-Hâkânî (ö.325/937)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 2975	Satır Sayısı	13-14
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Saykallı abâdî	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Manzum	Mecmuada ise	Risâle: 6
Ebad	160x120-130x83 mm		Varak: 137a-139a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif elli bir beyitten müteşekkil eserinde Tecvid ilminin bazı konularına dair açıklamalarda bulunmaktadır.

Eseri, Ğânim Kaddûrî el-Hamed tahkik etmiş olup 1422 yılında Ürdünde Ammar yayınevinden neşretmiştir. Günümüzde farklı baskıları mevcuttur.

2.2.2.7. Kitâbü'l-Vakf ve'l-İbtidâ²⁸²

1. Eserin Müellifi:

Muhammed b. Tayfûr el-Gaznevî es-Secâvendî (ö. 560/1165)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Hk 324	Satır Sayısı	Değişik
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Ayyıldız filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x145-150x83 mm		Varak: 112b-197a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Nüshanın zahriyesinde bakara suresinin altıncı ayetinde bulunan **أَنْذَرْتَهُمْ** kelimesinin okunuş şekilleri açıklama yapılmaksızın zikredilmiştir. Zahriyeden sonraki ilk sayfada bakara suresinden Âli İmran suresine geçiş sureti çizilidir. Sonraki iki sayfada da kıraat ilminin pratiğine yönelik açıklamalar bulunmaktadır. 1a numaralı sayfaya gelince, burada da Osman Ağa Zade Hacı Hüseyin b. Hacı Ahmet adına, Muradiye kütüphanesinden çıkarılmamak üzere vakıf kaydı ve vakıf mührü vardır.

Eser adı 112a'da 'Kitâb fî Beyâni'l-Vukûfu'l-Kur'âniyye' olarak kayıtlıdır. Müellif eserde, Kur'ân'da ayet aralarında bulunan vakıf işaretlerini açıklamaktadır.

²⁸² Bu nüshanın adı dijital kayıtlarda 'el-Vukûfu'l-Kur'âniyye' olarak kayıtlıdır. Aslında eser için ittifak edilmiş bir isimlendirme yoktur. Müellifin esere bir isim vermiş olmamasından dolayıdır ki, her müstensih ve muhakkik eser için farklı isimler zikretmişlerdir. Detaylı bilgi için bkz: Ebû Abdillâh Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî, **İlelül-Vukûf**, thk: Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-İdî, 2. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2006, Cilt: 1, s. 55.

Eserin iki farklı isimle iki farklı tahkikli baskısı bulunmaktadır. İlk çalışma Kitâbü'l-Vakf Ve'l-İbtidâ adıyla Muhsin Haşim Derviş tarafından Mustansiriyye Üniversitesinde doktora tezi olarak tahkik edilip 2001 yılında Amman'da Menâhiç yayınevinden basılmıştır. İkincisi baskısı ise İlelü'l-vukûf adıyla Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Îdî tarafından tahkik edilerek 2006 yılında Riyad'da Rüşd yayınevinden 3 cilt olarak basılmıştır. Her iki tahkik de çalışmamıza kaynak olmuştur.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Nüşanın istinsahı 1096 yılında yapılmıştır.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4540	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak: II+95+III
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	210x130-145x70 mm		Varak:

Nüsha ismi, “Kitâb fî Beyâni'l-Kıra'ât” olarak kayıtlıdır. 1a numaralı varakta Hacı Eyüp adına vakıf mührü vardır. Nüşanın istinsahı 1122 yılına aittir.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1791	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf ve kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak: 73+1
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:

Ebad	165x111-105x55 mm		Varak:
-------------	-------------------	--	---------------

Bu nüsha, kütüphane kayıtlarına “*el-Vakf ve l-İbtidai*” olarak kaydedilmiştir.

2.2.2.8. Reddū'l-İlhâd fî'n-Nutki bi'd-Dâd

1. Eserin Müellifi:

Ali b. Süleyman b. Abdullâh el-Mansûrî (ö.1134/1721)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	33
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	220x145-200x125 mm		Varak: 97b-100a

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif, kendisinden Dâd harfi hakkında bir risale yazmasını isteyen yakınlarının isteğine bir cevap olarak bu eseri kaleme aldığını belirtir. Eserde Dâd harfinin Zâ ve Tâ harfleriyle olan benzerlik ve farklılığı konu edilmektedir.²⁸³

Eser, Mekke’de Nizar Mustafa el-Bâz yayınevinden, 2012 yılında Muhsin b. Salim b. Reşîd el-Umeydî tarafından tahkik edilerek, müellifin ‘*Buğyetü'l-Fesâd bi'l-İbtidâi bi'd-Dâd*’ adlı eseriyle beraber yayınlanmıştır.

²⁸³ Dâd harfi Arapçaya has olan ve telaffuzu zor olan bir harftir. Harfin zorluğuna ve telaffuz şekline dair tartışmalar, Arap olmayanların İslam’a girmesiyle yaygınlık kazanmıştır. Dad harfinin telaffuzuyla ilgili tartışmalar, günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Bkz: Ahmet Turan Arslan, “Dad”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993, Cilt: 8, s. 397. Müellifin Dâd harfinin telaffuzu hakkındaki görüşü, Zâ harfine yakın ya da benzer olmaması yönündedir. Bkz: Ahmet Gökdemir, “Osmanlı’da Dâd Harfi Tartışmaları Bağlamında Ali b. Süleyman el-Mansûrî’nin Yeri”, **Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Zonguldak, 2017, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 246.

4. *Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:*

Risalenin sonunda 1130 yılı rebiülevvel tarihli istinsah kaydı bulunmaktadır. Tarihin alt kısmında da kırmızı renkli yazıyla bu tarihin müellife ait olduğu bildirilmektedir.

5. *Eserin Nüshaları:*

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 7229	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Suyolu filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	210x150-150x92 mm		Varak: 9b-16a

Bu nüshanın müstensihî, Kale İmamı diye meşhur olan Hüseyin b. Hasan b. Veli'dir. İstinsah tarihi de 1134 (m.1721) yılıdır.

2.2.2.9. **Risâle fî Beyâni Mahreci'd-Dâd ve'z-Zâ**

1. *Eserin Müellifi:*

Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'aşî (ö. 1145/1732)

2. *Eserin Fiziki Özellikleri:*

Demirbaş No	45 Ak Ze 1483	Satır Sayısı	32
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Kopça filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 6

Ebad	220x145-190x127 mm		Varak: 101b-102b
-------------	--------------------	--	-------------------------

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Eserin başında eser adı olarak ‘*Keyfiyyetü’ d-Dâd*’ yazmaktadır. Müellif eserde dâd harfinin telaffuzuna dair görüşlerini zikretmektedir. Müellifin Dâd ض harfinin mahreciyle ilgili görüşü kısaca, bu harfin *Tâ-i Mühmele*’ye değil de *Zâ-i Mu’ceme*’ye yakın olduğu yönündedir.²⁸⁴

Eseri Hâtim Salih ed-Dâmin tahkik ederek 2003 yılında Beşâir yayınevinden yayınlamıştır. Hâtim Salih’in yaptığı tahkiki Remzi ATEŞYÜREK ‘Dâd Harfinin Okunuş Özelliği, Muhammed Mer’âşî’nin Hayatı ve Eserleri’ adıyla bir makalede tercüme etmiştir.

4. Eserin Nüshaları:

İkinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1215	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Bozuk Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 4
Ebad	198x135-135x65 mm		Varak: 91b-108b

Eser dijital ortamda ‘*Risâle fî Teteallak bi-keyfiyeti Edâi’ d-Dâdi’ l-Muceme*’ olarak kayıtlıdır.

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 683	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:

²⁸⁴ Ateşyürek, *Dad Harfinin okunuş özelliği*, s. 250.

Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	207x147-155x100 mm		Varak: 4b-7a

Eser dijital ortamda ‘*Teteallaku bi-Keyfiyeti Edâ ed-Dâdi’l-Mu’ceme*’ olarak kayıtlıdır. 1ab’de Zeynel b. Hacı Ali’ye ait 1200 ve 1212 tarihli vakıf mühürleri vardır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 1512	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	205x153-155x85 mm		Varak: 20b-23a

Bu nüsha dijital kayıtlarda “*er-Risâle Tete’allak bi-Keyfiyeti Edâ’i’l-Dâdi’l-Mu’ceme*” adıyla kayıtlıdır.

2.2.2.10. Şerhü Dürri’l-Yetûm

1. Eserin Müellifi:

Ahmed Rûmî Akhisârî Sârûhânî (ö. 1041/1631)

2. Eserin Fiziki Özellikleri:

Demirbaş No	45 Ak Ze 594	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Üzüm salkımı taç filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih Kırmısı		Varak:

Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 8
Ebad	205x142-150x75 mm		Varak: 93b-132b

3. Eserin İçeriği/Metodu:

Müellif eserde, Birgili Mehmet Efendi'nin 'Dürrü Yetîm' adlı manzum Tecvid risalesini şerh etmektedir.

Eseri, Muhammed Safa Taha el-Mahmûdî ve Yusuf Avvâd Berdî ed-Düleymî tahkik ederek, Ürdün'de Ammar yayın evinden '*Şerhu Dürri'l-Yetîm fi't-Tecvîd*' adıyla yayınlamışlardır.

4. Eserin Sonu/Ferağ Kaydı:

Eserin müstensihî Mustafa b. Ali Hoca'dır. Müstensih bu nüshayı, 1148 yılında bir salı günü öğle namazından sonra Nazilli kasabasında Ali Efendizâde medresesinde yazdığını belirtmektedir.

5. Eserin Nüshaları:

İkinci nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 381	Satır Sayısı	15
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	158x105-105x55 mm		Varak: 1b-55b

1a'da Hüseyin b. Ahmed'in Muradiye Kütüphanesine ait vakıf kaydı vardır

Üçüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 948	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	

Kağıt Türü	Üzüm salkımı filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 1
Ebad	205x135-140x65 mm		Varak: 1b-34b

Nüshanın müstensih Veli b. Hasan olup, istinsah tarihi 1137 (m.1723) yılıdır.

Dördüncü Nüsha:

Demirbaş No	45 Ak Ze 75	Satır Sayısı	11
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Daire filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 5
Ebad	205x145-105x60 mm		Varak: 166b-180a

Yazar 2b'de Birgili'nin aynı adlı eserini tercüme ettiğini belirtmiştir. Başta Çili Zeynel b. Hacı Ali'ye ait 1212 (m.1797) tarihli vakıf mühürleri vardır. Eser dijital kayıtlarda '*Terceme-i Dürri'l-Yetîm*' olarak kayıtlıdır.

Beşinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 2937	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Krem rengi birleşik harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Talik		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 9
Ebad	200x140-150x75 mm		Varak: 82b-110b

Bu nüshanın müstensihi İbrahim b. Mehmed b. Süleyman Akhisarî olup; istinsah tarihi 1035 (m.1625) yılıdır.

Altıncı Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 3599	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 39
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	203x146-145x70 mm		Varak:

Bu nüshanın müstensihî, Mehmed b. Himmet Kasabavî olup, istinsah tarihi 1130 (m.1717) yılıdır.

Yedinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 1656	Satır Sayısı	21
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Rutubet lekeli filigranlı krem	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 3
Ebad	200x145-150x75 mm		Varak: 64b-93a

Bu nüshanın müstensihî Ömer b. İvaz Menteşevî'dir. İstinsah yılı 1039 (m.1629)'dur.

Sekizinci Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 6911	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Arma filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	200x135-135x75 mm		Varak: 41b-72b

Nüshanın müstensihî, Nurullah b. Hacı Ali'dir.

Dokuzuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 8469	Satır Sayısı	17
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Ayyıldız filigranlı	Müstakil ise	Cilt: 1
Yazı Stili	Nesih		Varak: 38
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle:
Ebad	205x140-150x75 mm		Varak:

Onuncu Nüsha:

Demirbaş No	45 Hk 4559	Satır Sayısı	19
Dili	Arapça	Cildi	
Kağıt Türü	Harf filigranlı	Müstakil ise	Cilt:
Yazı Stili	Nesih		Varak:
Yazım Tarzı	Mensur	Mecmuada ise	Risâle: 2
Ebad	162x105-125x62 mm		Varak: 124b-163b

Bu nüshanın müstensihî Ahmed b. Halil b. Mustafa'dır. İstinsah tarihi de 1180 (m.1765) yılıdır.

SONUÇ

Kur'ân'ı Kerim'in usulüne uygun olarak doğru bir şekilde okunması, Kırâat ve Tecvid ilminin en önemli konusu olmaktadır. Bu bağlamda Kırâat ilmi, kırâat imamları arasındaki ittifak ve ihtilafları gözetten bir ilim olmakta, Tecvid ilmi ise tek bir imamın okuyuşu etrafında şekillenmektedir. Tecvid ilmi, harflerin mahreçleri, sıfatları, med türleri ve sebepleri, idğam çeşitleri, izhar, ihfa vb. hususları incelemektedir. İslamın ilk yıllarındaki tedvin faaliyetlerinden günümüze kadar Tecvid ve Kırâat ilimlerine dair birçok eser yazılmıştır. Bu eserler Kırâat ve Tecvid ilmi ile Kur'ân tarihinin aydınlatılması hususundaki önemli yerini korumaktadır.

Biz bu çalışmamızla yazma eserleri tanıtmaya çabalarına nacizane bir katkı sunmayı amaçladık. Ecdadımızın kaleme aldığı telif, şerh ve haşiye eserler tabîî ki bizim tanıttıklarımızla sınırlı değildir. Biz bu çalışmamızda Osmanlı döneminde önemli bir sancak olan Manisa'da bulunan el yazması eserlerden Kırâat ve Tecvid ile ilgili olan eserleri tanıtmaya çalıştık. Çalışmamız esnasında gördük ki, lisans bitirme, yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılması gereken birçok eser bulunmaktadır. Bu eserler şayet günümüz ilim dünyasında hak ettiği yerleri bulabilirse, ülkemizdeki Tecvid ve Kırâat çalışmaları ivme kazanacak ve literatürümüz daha da zenginleşecektir.

Çalışmamızda, Manisa YEK'te bulunan Kırâat ve Tecvid eserlerini incelemekle, islâm alimlerinin bu alanlarda ne kadar değerli eserlere imza attıklarını gözler önüne sermeyi amaçladık. Bu çalışmamızla Ege bölgesinde yazma eser bakımından büyük mirasa sahip olan Manisa YEK'in, araştırmacıları beklediğini ve ilmî öneme haiz eserler barındırdığını hatırlatmak ve göstermek istedik.

Çalışmamız kapsamına giren eserleri öncelikle Manisa YEK'te bulunan demirbaş kayıt defterlerinden ve kütüphanenin okuma salonundaki bilgisayarlardan Kırâat ve Tecvid kelimeleri ile bu kelimelerin türevleri üzerinden tarama yaparak tespit ettik. Eserlerin tablo halindeki fiziki bilgilerini ise TYEK'nın sanal ortamdaki kayıtlarından aldık. Eser isimleri kütüphane kataloglarında ve TYEK kayıtlarında hatalı kaydedilmişse bunları dipnotta belirttik. Ancak biz tezde eserlerin doğru isimlerini zikrettik.

Yeni yazılacak eserlere ilham kaynağı olması ve ilmî çalışmalara yol gösterici olması için yazma eserlerin gün yüzüne çıkarılıp istifadeye sunulması elzemdir. Biz çalışmamızın kapsamını Kırâat ve Tecvid eserleriyle sınırladık. Ancak kütüphane kataloglarını taradığımızda Manisa YEK'in sadece Kırâat ve Tecvid alanlarında değil; tefsir, fıkıh, kelam vb. farklı ilim dallarında da birçok esere ev sahipliği yaptığını gördük. Kütüphanedeki kitapların çokluğu ve değeri hiç kuşkusuz Manisa'nın tarihteki ilmî zenginliğinin en açık delilidir. Kütüphanede raflarındaki bu değerli eserler, onları tahkik edip gün yüzüne çıkaracak araştırmacıları beklemektedir.

KAYNAKÇA

Abdülhamid, Suad. **Teysîru'r-Rahmân fî Tecvîdi'l-Kur'ân**, Dâru't-Takvâ, byy, bty.

Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Muhammed. **Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs**, thk: Abdulhamid b. Ahmed b. Yusuf b. el-Hindâvî, 1. Baskı, Mektebetü'l-Asriyye, byy, 2000.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hilal b. Esed eş-Şeybânî. **Müsnedü Ahmed b. Hanbel**, thk: Şuayb el-Arnâvut- Adil Mürşid ve diğerleri, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle byy, 2001.

Akdemir, Musatafa Atilla. **Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015.

Akdemir, Musatafa Atilla. **Hâmid b. Abdülfettâh el-Paluvî, Hayatı, İlmi Şahsiyeti, Eserleri ve Zübdetü'l-İrfân Adlı Eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1999

Akpınar, Cemil. “Hatîb-i Ayasofya”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, Cilt. 16, ss. 451-452.

Akyüz, Abdullah. **Osmanlı Kırâat Âlimleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2016.

Âli İsmail, Neyl b. Muhammed b. İbrahim. **İlmü'l-Kırâat Neş'etühû Atvâruhû Eseruhû fî Ulûmi's-Şer'iiyyeti**, 1. Baskı, Mektebetü't-Tevbe, Riyad, 2000.

Altıkulaç, Tayyar. “İbnü'l-Cezerî”, Türkiye **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, Cilt: 20, ss. 551-557.

Altıkulaç, Tayyar. “İzmîrî Mustafa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2001. Cilt: 23, s. 530.

Altıkulaç, Tayyar. “Mehdevî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2003. Cilt: 28, ss. 367-368.

Altıkulaç, Tayyar. “el-Mukni”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, Cilt: 31, ss. 138-139.

Arslan, Ahmet Turan. “Dad”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993, Cilt: 8, ss. 396-397.

Ateşyürek, Remzi. “Dad Harfinin Okunuş Özelliği Muhammed Mer’âşî (Saçaklızade)’nin Hayatı ve Eserleri”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 20-21, Samsun, 2005, ss. 237-252.

Ateşyürek, Remzi. Kur’ân Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği), **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 31, Samsun, 20011, ss. 157-175.

Bağdâdî, İsmail b. Muhammed Emin b. Mîr Selim el-Bâbânî. **Hedîyyetü’l-Arifîn Esmâü’l-Müellifîn ve Asâru’l Musannifîn**, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, bty.

Bağdâdî, İsmail b. Muhammed Emin b. Mîr Selim el-Bâbânî. **İdâhu’l-Meknûn fi’z-Zeyli alâ Keşfi’z-Zunûn**, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, bty.

Bennâ, Ahmed b. Muhammed b. Abdulğani ed-Dimyâtî. **İthâfû Fudalâi’l-Beşer bi’l-Kırâati’l-Erbeate Aşer**, Dâru’l-Hadîs, Kâhire, 2009.

Birişik, Abdulhamit. **Kıraat İlmi ve Tarihi**, 2. Baskı, Emin Yayınları, Bursa, 2014.

Birişik, Abdülhamit. “Kıraat”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002, Cilt: 25, s. 426-433.

Bozyiğit, Ahmet. **Akkirmânî'nin Felsefî Görüşleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh. **el-Câmiu's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillâhi s.a.v. ve Sünenihî ve Eyyâmihî**, thk: Muhammed Züheyr b. Nâsır, 1. Baskı, Dâru Turukî'n-Necât, byy, bty.

Bursalı, Mehmet Tahir. **Osmanlı Müellifleri**, Matbâyı Âmire, İstanbul, h.1333.

Cezâirî, Câbir b. Musa b. Abdulkadir b. Câbir Ebû Bekir. **Eyseru't-Tefâsîr li Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr**, 5. Baskı, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 2003.

Çetin, Abdurrahman. **Kıraatların Tefsire Etkisi**, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012.

Çetin, Abdurrahman. **Kur'ân Okuma esasları (Tevvîd)**, 32. Baskı, Emin Yayınları, Bursa, bty.

Çetin, Abdurrahman. **Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010.

Çetin, Abdurrahman. “Vakf ve İbtidâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2012, Cilt: 42, ss. 461-263.

Çollak, Fatih. “eş-Şâtıbiyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, ss. 377-379.

Çollak, Fatih. “Şatıbî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, ss. 376-377.

Dalkıran, Sayın. “Akkirmanî'nin İrade-i Cüziyye İle İlgili Risalesi ve Değerlendirilmesi”, **Ekev Akademi Dergisi**, 1998, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 173-179.

Dânî, Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr. **et-Teyssîr fi'l-Kırââtî's-Seb**, thk: Otto Pretzl, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1987.

Dânî, Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr. **Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırââtî's-Seb**, 1. Baskı, Câmiatü's-Şârika, İmârât, 2007.

Dânî, Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr. **el-Ahrufu's-Seb'atü li'l-Kur'ân**, thk: Abdülmüheymin Tahhan, 1. Baskı, Cidde, 1997.

Dânî, Osman b. Said b. Osman b. Ömer Ebû Amr. **el-Mukni'a fî Resmi Mesâhîfi'l-Emsâr**, thk: Muhammed Sadık Kamhâvî, Mektebetü'l-Külliyeti'l-Ezheriyye, Kahire, bty.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân. **Süneni Dârimî**, thk: Nebîl Haşim el-Ğammerî, 1. Baskı, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2013.

Daşdemir, Muharrem. "XIV. Yüzyıla ait Türkçe Manzum Bir Şâtubî Şerhi: Keşfü'l-Meânî", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 35, Erzurum, 2007, ss. 29-48.

Demirci, Muhsin. **Tefsir Usûlü**, 14. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.

Demirci, Muhsin. **Tefsirde Metodolojik Sorunlar**, 1. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

Demirci, Muhsin. **Kur'ân Tarihi**, 5. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

Devserî, İbrahim b. Said. **Muhtasaru'l-İbârât Limucemi Mustalahâtî'l-Kırâât**, 1. Baskı, Daru'l-Hadâratî, Riyad, 2008.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd Amr el-Ezdî es-Sicistânî. **Sünenü Ebî Dâvud**, thk: Şuayb el-Arnâvut ve Muhammed Kamil Karabelli, 1. Baskı, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.

Ensârî, Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed. **ed-Dekâiku'l-Muhkeme fî Şerhi'l-Mukaddime**, thk. Muhammed Ğayyâs Sabbâğ, el-Mektebetü'l-Ğazzâlî, Dimeşk, 1996.

Erbaş, Muammer ve Eren, Cüneyt. **Kur'ân İlimleri ve Tefsir İstılahları**, 3. Baskı, Ebru Yayınları, İzmir, 2012.

Feyizli, Hasan Tahsin. **Kırâat'i Aşere**, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018.

Fîrûzâbâdî, Mecdü'd-dîn Muhammed b. Yakup. **el-Kâmûsu'l-Muhît**, Beyrut, Müessetü'r-Risâle, 2015.

Gökdemir, Ahmet. "Osmanlı'da Dâd Harfî Tartışmaları Bağlamında Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin Yeri", **Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Zonguldak, 2017, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 245-257.

Gökdemir, Ahmet. "Kıraat Eğitiminde Ali b. Süleyman el-Mansûrî Öncesi Mısır Tarikinin Arka Planı: Biyografik Bir İnceleme", **Marife Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, 2018, ss. 177-192.

Gökdemir, Ahmet. **Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve Meşhur Mısır Tarîki Kurrâları**, 1. Baskı, Ravza Yayınları, İstanbul, 2018.

Gören, M. Tahir. **Kahramanmaraş Evliyalari**, Ukde Kitaplığı, byy, 2010.

Gülle, Sıtkı. **Tecvîd İlmi ve Dersleri**, 1. Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

Hamidullah, Muhammed. **İslâm Peygamberi**, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Hamidullah, Muhammed. **Kur'ân'ı Kerim Tarihi**, Çev: Abdülaziz Hatip ve Mahmut Kanık, 2. Baskı, Beyan Yayınları, İstanbul, 2010.

Hatiboğlu, İbrahim. "Süleyman Fâzıl Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2010, Cilt: 38, ss. 86-87.

Haymî, Salah Muhammed. **Fihris-ü Mahtûtât**, Dâru'l-Kütübi'z-Zâhiriyye, Dimeşk, 1983.

Herevî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî. **Tehzîbü'l-Lüğa**, thk: Muhammed Avd Mer'ab, 1. Baskı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 2001.

Huzeyfî, Ali b. Abdurrahman. **et-Tecvîdü'l-Müyesser**, 2. Baskı, Mektebetü Melik Fahd el-Vatanî, Medine, 2012.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **en-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşr**, thk: eş-Şeyh Zekeriya Umeyrât, 4. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **et-Temhîd fi İlmi't-Tecvîd**, thk, Ali Hüseyin el-Bevvâb, 1. Baskı, Mektebetü'l-Maârif, Riyad, 1985.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **Manzûmetü'l-Mukaddimetî fîmâ Yecibü ale'l-Kâri-i en Ya'lemehû**, 1. Baskı, Dâru'l-Muğnî, byy, 2001.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **Tahbîru't-Teyâr fi'l-Kırââtî'l-Aşr**, thk: Ahmed Muhammed Müflih el-Kudât, 1. Baskı, Dâru'l-Furkân, Amman, 2000.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn**, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, byy, 1999.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ**, 1. Baskı, Mektebetü İbn Teymiye, byy, 1351.

İbn Cezerî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf. **ed-Dürretü'l-Mudiyye fî'l-Kırââti's-Selâseti't-Tetimme li'l-Aşr**, thk: Muhammed Temîm ez-Zü'bî, 2. Baskı, Dâru'l-Hüdâ, byy, 2000.

İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn. **Lisanü'l-Arab**, 3. Baskı, Dâru Sâdır, Beyrut, h. 1414.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, el-Kazvînî. **Sünen-i İbn Mâce**, thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabî, byy, bty.

İbrahim, Muhammed Tayyib. **İ'rabü'l-Kur'ân'i'l-Kerîm**, 6. Baskı, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2014.

İpşirli, Mehmet. "Duâgû", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1994, Cilt: 9, ss. 541-542.

Kabîbâtî, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Zeynüddin Abdirrahman. **Tuhfetü'l-Enâm fî'l-Vakf ale'l-Hemzili Hamza ve Hişâm**, thk: Musa b. Mustafa el-Udeydân, 1. Baskı, en-Nâdi'l-Edebî, Tebük, 2009.

Kâdî, Abdülfettah b. Abdülğânî b. Muhammed. **el-Büdûru'z-Zâhira fî'l-Kırââti'l-Aşri'l-Mütevâtira**, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1981.

Kâdî, Abdülfettah b. Abdülğânî b. Muhammed. **el-Vâfi fî Şerhi's-Şâtıbiyyeti fî'l-Kırââti's-Seb'**, 4. Baskı, Mektebetü's-Sevâdî, byy, 1992.

Karaçam, İsmail. **Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

Karaçam, İsmail. **Kur'ân'ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri**, 28. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

Karakaya, Derya. **Eskil/Karapınar Kazası Vakıf Eserleri**, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013.

Kehhâle, Ömer b. Rıza b. Muhammed Râğıb b. Abdülğânî. **Mu'cemü'l- Müellifîn**, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut, bty.

Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebîr b. Muhammed el-Hasenî. **Fihrisü'l-Fehâris ve'l-Esbât ve Mu'cemü'l-Meâcim ve'l-Meşîhât ve'l-Müselselât**, thk: İhsan Abbas, 2. Baskı, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1982.

Köksoy, Mesut. "Mustafa el-Hüseynî el-Ermenâkî ve Eserleri", **Uluslararası Geçmişten Günümüze Ermenek ve Çevresi Sempozyumu kitabı**, Aybil Yayınları, Konya, 02-04. 08. 2018, ss. 191-192.

Köse, Saffet. "Tekbir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2011, Cilt: 40, ss. 341-343.

Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Esbahî el-Medenî. **el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, 1. Baskı, Müessesetü Zâyid b. Sultan, İmarat, 2004.

Martı, Huriye. **Birgivî Mehmed Efendi**, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

Maşalı, Mehmet Emin. "Mushaf", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2006, Cilt: 31, ss. 242-248.

Mennâu'l-Kattân. **Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân**, 2. Baskı, Mektebetü'r-Risâle, Beyrut, 2016.

Mes'ûl, Abdü'l-Ali. **Mu'cemü Mustalahât İlmi Kırâati'l-Kur'âniyye**, 1. Baskı, Dâru's-Selam, Kahire, 2007.

Molla Efendi, Molla Muhammed Emin Efendi. **Umdetü'l-Hallân fî İdâhi Zübdeti'l-İrfân**, Hanifiyye Kitabevi, İstanbul, bty.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman. **Yazma Eserler Terminolojisi**, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

Mu'cemü'l-Vasît, 5. Baskı, Mektebetü's-Şürûkî'd-Devliyye, byy, 2011.

Muhaysin, Muhammed Sâlim. **el-Hâdî Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr**, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1997.

Murâdî, Ebu'l-Fadl Muhammed Halil b. Ali b. Muhammed b. Muhammed Huseynî. **Silkü'd-Dürer fî A'yâni'l-Karnî's-Sânî Aşer**, 3. Baskı, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, byy, 1988.

Muttakî el-Hindî, Alaaddin Ali b. Hüsâmeddîn b. Kadîhân el-Kâdirî. **Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl**, thk: Bekrî Hayyânî ve Safvet es-Seka, 5. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, byy, 1981.

Müslim, Ebu'l-Hasan b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. **el-Müsnedü's-Sahîh**, thk: Muhammed Fuat Abdalbaki, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, bty.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî. **es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk: Hasan abdülmün'im Şiblî, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001.

Nüveyrî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ali. **Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr**, thk: Mecdî Muhammed Sürûr Bâsellûm, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009.

Öge, Ali. **18. Yüzyıl Osmanlı Alimlerinden Yusuf Efendizade'nin Kiraat İlmindeki Yeri**, 1. Baskı, Hüner Yayınevi, Konya, 2015.

Özcan, Tahsin. "Saçaklızade Mehmed Efendi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2008, Cilt: 35, ss. 368-370.

Özkan, Halit. “Yusufefendizâde”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2013, Cilt: 44, ss. 41-42.

Öztoprak, Sirâceddin. **Kur’ân Kiraatı**, 2. Baskı, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012.

Pakdil, Ramazan. **Ta’lim Tecvid ve Kiraat**, 14. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018.

Pakiş, Ömer. **Kur’ân Tarihi**, Kitâbî Yayınları, İstanbul, 2013.

Paluvî, Abdulfettâh. **Zübdetü’l-İrfân**, el-Mektebetü’l-Hanîfiyye, İstanbul, bty.

Ragîb el-İsfahânî, Ebu’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. **el-Müfredât fî Garîbi’l-Kur’ân**, thk: Safvan Adnan Dâvudî, Dâru’l-Kalem, Beyrut, h.1412.

Rahim, Ahmed Haşim. “Şerhu’l-Fıkhi’l-Ekber li’l-İmâm Ebi’l-Müntehâ Ahmed b. Mehmed el-Mağnisâvî el-Hanefî (ö.1090) (Kısmü’l-İlâhiyyât)”, **el-Mu’temeru’l-İlmiyyü es-Sânî li Külleyyeti’l-Ulûmi’l-İslâmiyyeti, Ramâdî**, 2012/4/11-12, ss. 3013-3051.

Râzî, Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdilkadir. **Muhtâru’s-Sıhâh**, thk: Mahmut Hâtır, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1995.

Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekir el-Mer’aşî. **Cühdü’l-Mukill**, thk: Sâlim

Kaddûrî el-Hamed. 2. Baskı, Dâru’l-Ammâr, Ammân, 2008.

Sarı, Mehmet Ali. **Kur’ân’ı Kerîm’i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

Secâvendî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Tayfur el-Gaznevî. **Kitâbü’l-Vakf ve’l-İbtidâ**, thk: Muhsin Haşim Derviş, 1. Baskı, Dâru’l-Menâhic, Amman, 2001.

Secâvendî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Tayfur el-Gaznevî. **İlelü'l-Vukûf**, thk: Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-İdî, 2. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2006.

Sehâvî, Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahman b. Muhammed Ebî Bekir b. Osman b. Muhammed. **ed-Dav'ü'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi'**, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, bty.

Sivâsî, Ahmed Muhammed. **Hallü'l-Maâkîd fî Şerhi'l-Kavâid**, thk: Muhammed Can, 2. Baskı, Şefkat Yayınları, İstanbul, 2015.

Şaban, Muhammed İsmail. **Resmü'l-Mushaf ve Dabtühû**, 2. Baskı, Dâru's-Selâm, Kahire, 2001.

Şâtıbî, Kâsım b. Firruh b. Halef b. Ahmet el-Endelüsî er-Ruaynî. **Hırzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî**, thk: Muhammed Temîm ez-Zü'bî, 8. Baskı, Dâru İbni'l-Cezerî, Medine, 2013.

Şeker, Mehmet. **İmam Birgivî**, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara, 1994.

Şen, Ziya. **Kur'ân'ın Metinleşme Süreci**, 2. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Taşköprîzâde, Ebu'l-Hayr Mustafa b. Halil İsâmüddîn. **eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-İslâmiyye**, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, bty.

Taşköprîzâde, Ahmed b. Mustafa. **Miftâhü's-Seâde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevdûati'l-Ulûm**, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

Temel, Nihat. **Kırâat ve Tecvîd Istılahları**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk. **Sünenü't-Tirmizî**, thk: Beşşâr Aved Maruf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998.

Tuğral, Rahim. **Ana Hatlarıyla Kur'ân Tecvîdi**, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir, 2009.

Türk, Nurdoğan. “Tire Necip Paşa Kütüphanesi’ndeki Tefsire Dair Yazma Eserler -I- (Necip Paşa Kısmı)”, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2014/3, Cilt: 3, Sayı: 5, ss. 154-172.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6093 Kabul Tarihi: 28/12/2010 Yayımlandığı Tarih: 30/12/2010 Sayı: 27801.

Ünlü, Demirhan. **Kur'ân'ı Kerîm'in Tecvidi**, 5. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005.

Yerinde, Adem. “Mesharâî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, Cilt: 29, s. 304.

Yıldız, Sakıp. “Akkirmânî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 1989, Cilt: 2, s. 270.

Yücel, Ahmet. **Hadis Tarihi**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.

Yücel, Ahmet. “Ali el-Kârî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1989, Cilt: 2, ss. 403-405.

Yücel, Ahmet. **Hadis Usulü**, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.

Yüksek, Muhammed İsa. **İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki Arapça ve Osmanlıca Kiraat Yazmaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009.

Yüksel, Emrullah. “Birgivî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1992, Cilt: 6, ss. 191-194

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. **Ma’rifetü’l-Kurrâi’l-Kibâr ale’t-Tabakâti ve’l-Âsâr**, 1. Baskı, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, byy, 1997.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. **Siyeru E’lâmi’n-Nübelâ**, thk: Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü’r-Risale, byy, bty.

Ziriklî, Hayreddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Fâris. **el-E’lâm Kâmûsü Terâcim**, 15. Baskı, Dâru’l-İlm Li’l-Melâyîn, Beyrut, 2002.

Zürkânî, Muhammed Abdülazim. **Menâhilü’l-İrfân fî Ulûmi’l-Kur’ân**, 3. Baskı, Matbaatü İsa el-Bâbî el-Halebî ve Şerikâhü, byy, bty.